

JICHOK LEJB PEREC

O VEČNOM MIRU U ZEMLJI NEMAJE

NAJLEPŠE BAJKE I PRIČE IZ SVETA POBOŽNIH JEVREJA

IZBOR I PREDGOVOR: TATJANA CVEJIN

JICHOK LEJB PEREC

O VEČNOM MIRU U ZEMLJI NEMAJE

NAJLEPŠE BAJKE I PRIČE IZ SVETA POBOŽNIH JEVREJA

IZBOR I PREDGOVOR: TATJANA CVEJIN

Zahvaljujem se vrhovnom rabinu Saveza jevrejskih opština Republike Srbije, gospodinu Isaku Asijelu, jevrejskim opštinama Zrenjanin i Subotica, gospođi Sonji Samokovliji, redakciji riječkog časopisa za svu djecu „Bijela pčela“ (Tatjani Olujić i Ljerki Radojčić), Ostoji Kisić, Bošku Krstić, Nikoli Novkov, Aleksandru Milošević kao i MINISTARSTVU KULTURE REPUBLIKE SRBIJE na podršci i pomoći u realizaciji ovog rukopisa.

Tatjana CVEJIN

... Božije je milosrđe neprestano zaposleno ...
Stoji na straži ...

Jichok Lejb Perc

Jedan od najvećih pripovedača među Jevrejima **Jichok Lejb Perc** rodio se u poljskom gradiću **Zamošću 18.maja 1852. godine**. Sin imućnih roditelja, u najranijem detinjstvu uči Bibliju, Talmud i sva tumačenja.

Jichok Lejb Perc

U mladosti proučava dela jevrejskih mudraca. Bavi se svetovnim, prirodnim i društvenim naukama, piše o higijeni, nauci o bacilima, elektricitetu i uređenju ljudskog društva. Sa kćerkom hebrejskog pisca **G.J.Lihtenfelda** oženio se kao dvadesetogodišnjak, sa njom objavio knjižicu poezije, bavio nadripišarenjem, pomagao siromašnima da im uz najminimalniju nagradu sastavi potrebne spise, bio član ekspedicije koja je išla i proučavala stanja u jevrejskim gradićima Ruske Poljske. Tu je potpuno upoznao strašnu bedu i siromaštvo jevrejskog naroda koju je kasnije majstorski opisivao u nebrotanim pričama, pesmama i dramama. Odluka da pomogne kroz predavanja, kroz učešće u pokretu radnika

koji su težili da promene teško stanje seljaka, radnika, malih trgovaca i zanatlija dovela su ga od optužbi carskih vlasti do zabrane spisateljskim poslom u Varšavu gde mu je Jevrejska opština omogućila književni i novinarski rad. Radio je kao sekretar, izdavao različite časopise, širio prosvetiteljstvo i to sve u cilju prevazilaženja stanja bede, potištenosti i neznanja. U svojim je delima prikazao stradanje Jevreja, a naročito muke jevrejske žene koja je stenjala pod stotrukim teretom. Brinula je za decu, za domaćinstvo – čak i za trgovinu, ako se pobožni muž bavio dan i noć naukom.

Perc je pisao hebrejski, jezikom Biblije, i jidiš (jevrejski), jezikom jevrejske narodne mase na severoistoku Evrope. Majstor u pisanju lepim,

živim i jasnim jezikom, sa prevedenim delima na sve jezike, sa priznanjima, književnom slavom i divnim pričama koje su sjajno prikazale život i dušu pobožnih Jevreja, radom za narodnu dobrobit, otkrivanjem bolesnih društvenih prilika Perec ... Preminuo je u svojoj šezdesettrećoj godini života, **3. aprila 1915 .godine** u Varšavi.

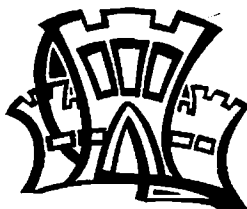
Pronađoh na internetu da je **JICHOK LEJB PEREC** poslednji put u nas objavljen **1932/5692** godine u biblioteci «**HA AVIV**», **3 SVEZAK 3** 1932. godine. **NAJLJEPŠE BAJKE I PRIČE IZ SVIJETA POBOŽNIH JEVREJA** u redakciji i prevodu **Dr CVI ROTHMÜLER-a**. Poželeh svoju radost čitanja podeliti i približiti svoje oduševljenje sa svima vama.

Tek toliko poradeći na jeziku, sa neznatnim izmenama i dopunama jezika koji jeste vetar, dovde dođoh

Ali, to ipak nije sve. «Bijela pčela» iz Rijeke, «časopis za svu djecu», u novembarskom broju 2007. godine, strana 8-9, u redakciji Tanje Olujić i Ljerke Radojčić objavi Perecovu bajku **Polog** sa izvanrednim ilustracijama Z.Kendela, na čega Sonja Samokovlija reče:

Draga Tatjana, mogu li je objaviti u našem listu Ruah za Purim/Pesah broj ? Krasna je a i ilustracije su super. Puno hvala pozd Sonja
Magazin **RAUH HADAŠA**, glasilo židovske vjerske zajednice Bet Israel u broju 8, Roš Hašana/Jom kipur 2008. *na stranicama za djecu* (48-49) objavio je iz ovog rukopisa priče/bajke **Surela plače, Mojše i Možda još i više...**

Tatjana CVEJIN

O VEČNOM MIRU U ZEMLJI NEMAJE

Ovako priča stara bajka o zemlji Nemaje ...

U zemlji Nemaje uzdiže se visoko brdo. Najveći orlovi stanuju na njegovom vrhu, najjači vetrovi igraju se i bore po njegovim visinama. Vrh tog brda vidi sav nebeski svod nad zemljom Nemaje, vidi najljepši izlazak sunca; on se kupa u najvedrijoj, bistroj svetlosti. Tu je najveći vrh te zemlje; ništa ne krije sunce pred njim, ništa na njega ne baca senku ... Silno je to brdo: pećine su mu udovi, ždrelo i zlato njegove žile ... To zna divokoza koja mu skače po padini ...

Eto, tako kazuje stara bajka.

Majke su čule bajku. Iz nje su učile pesmu uspavanku kojom su uspavljivale decu. Uspavljivale su ih tom pesmom o zemlji Nemaje, o moćnom, visokom brdu u zemlji Nemaje ...

Lete godine, prolazi vreme ...
I dogodi se jednom:

Pleo mladić zlačani nit života, a sudbina ispružila ruku i raskinula nit. Ode mladić iz šumnog života u samoću ... A u samoći začuo mladić da nešto titra, zvoni i bruji u najdubljoj dubini njegova srca ... I poče da sluša ...

I dogodi se opet:

Svirao mladić ljubavnu pesmu na harfi, na zlatnoj harfi mladosti. Zlobni duh čuo tu pesmu, došunjao se, ispružio koščatu ruku i pokidao strunu za strunom. Zanemela harfa, a srce utihnulo ... A u tišini zazveckala najednom uspavanka, pesma o zemlji Nemaje, o moćnom, visokom brdu u zemlji Nemaje ...

Mnogi se probudiše iz sna i začuvši tu pesmu za tihe noći pune mesečine. U srcu se probudil čežnja ka visokom brdu u zemlji Nemaje ... Po svim putevima, sa svih strana i krajeva sveta uputili se ljudi u zemlju Nemaje ...

Uputili se i zalutali ...

I leže kosti, bele kosti, na svim putevima koji vode u zemlju Nema-
je...

Neki ipak nađoše i stigoše u tu zemlju. A ko je stigao, nije znao ništa
o drugima koji su dospeli ovde isto kao u oni.

Išli su samotnim putevima, dolazili sa različitih strana i nisu se sre-
tali....

A bajka nastavlja i prede niti. Upliće mesečeve zrake za tihe noći, za
noći pune mesečine. I priča:

Na podnožju visokog brda u zemlji Nema je prostiru se velika, pro-
strana i rodna polja, rastu guste i široke šume, šume reke i romore po-
točići koji zavijaju oko podnožja brda ... Putnici dolaze sami, dvoje po
dvoje ili sa porodicama ka podnožju brda i sede na padini njegovoj ...

Ide lovac sa strelicom i lukom u šumu, sedne ribar sa udicom i mre-
žom na obalu potocića, nađe ratar oranicu, istera pastir svoje stado na
bujnu livadu ... Nastaju naseobine ...

Široka i prostrana je zemlja na podnožju brda. Ni jedno se naselje ne
graniči sa drugim, nijedno za drugog ne zna. Svako sagrađio svoj svet,
svoj *jedini* svet. Svako podigao svetište *jednom* Bogu te služi *Gospoda-
ru jedinoga sveta* ... I moli se Bogu i govori u *jedinom* ljudskom govoru.

Rade i množe se, a naselje se na podnožju brda polako proširuje. Se-
ljak obrađuje polja na kojima raste pšenica, zob i ječam; vinogradar mu
se uklanja sa puta; pastir se uspinje naviše: preko pećina i kamenja pro-
goni lovac divokozu, a rudar prodire sve dublje za rudnom žilom u
zemljinu utrobu.

A mnogi se još više uspinju ...

To su oni koji nisu zadovoljni svojim posedom, koji čeznu za visinama.
U njihovom srcu glasnije bruji pesma uspavanka ...

Jedan ostavi udicu, i luk i strelicu, ostavi šumu i reku. *Drugom* ispa-
de srp i kosa iz ruke te on ostavi polje. *Treći* makaze i nož kojima je po-
dvezivao vinovu lozu izgubi, pa ostavi vinograd. *Četvrti* baci čekić i
odvrativši pogled sa rude ustremi ga ka modrom nebu. *Peti* ostavi di-
vokoze pa se uspne još više ...

Privlači ih vrh brda ...

Svaka naseoba ima svog nemirnog duha, a gdekoja ih ima i po nekoliko. I uspinju se. Uspinju ...

Što se više dižu, vrh brda postaje sve uži. I mora tako da se sretnu oni koji se uspinju.

A kada se sretnu ...

Žalosno priča ovde bajka ... tužno ... strašno ...

Priča nam tužne priče o krvavim borbama ...

A bajka nastavlja, prede i priča:

Ima svako naselje svog nemirnog duha, a gdekoje ih ima i više ...

Oni žude za vrhom brda ...

Za jakim vetrovima, za velikim orlovima ... Za slobodnim širokim nebom ... Za punim, jasnim svetlom ...

Idu pojedinačno, preko livada i polja prelaze. Dolaze iz vinograda ... Izlaze iz rudnika ... Skaču po stenama i kamenju ... Pretiču divokoze.

Pogled pun čežnje uperen ka nebu uspinje se. Olako shvatan svaki šum sa visine. A biva, da se sretnu ... Sretnu se i preplase.

Sumnjičavo, začuđeno gledaju jedni druge i stanu.

Sa različitih strana dođoše, različitim putevima, svaki je drugačije odeven, drugačije počesljane kose, drugačije kape ...

Oni se pozdrave i promucaju:

- Dobro jutro!

Ali, svako to reče na svom jeziku, na *jedinom* jeziku ... A drugi ne razume pozdrav, glas mu se čini nerazumljiv, tvrd, neljudski ... I svaki misli da mu onaj drugi pretili:

- On me vređa! On me kune!

I jedan drugog pita:

- Jesi li čovek?

- Veruješ li u ...?

I kaže ime Božje, ime *jednog Boga* ...

I pripremaju se za borbu.

Pre bitke svako svoga boga doziva.

I pomisli svaki: *On mi se ruga, on obeščašćuje ime mog Boga.*

Ili: *On drugom bogu služi, krivom i nestašnom Bogu!*

I usplamti mržnja još divljije, i počinju da se bore. Borba se vodi na život i smrt ...

Napokon, pobedi jedan, a s njim i njegov *jedini* bog. Pobeđeni proklinje ili blagosilja *svog* Boga i pada.

Telo pobeđenog valja se od obronka do obronka, ostaje krvav trag na vrhu brda, na vrhu visokog, silovitog brda ...

Pobednik se zahvali svom Bogu na svom jeziku penjući se sve više i više.

Sve je više nemirnih duhova u naseobinama, sve više ih se na vrhu brda sreće i iz dana u dan zameću borbe ...

A raste i čežnja koja ih je vukla ka visinama ...

Raste bes protiv divljaka koga susreću na putu svom: protiv te divlje zveri koja ne veruje u Boga, koja ima pogrešnog i nestašnog boga, a govori neljudskim jezikom.

A besni se čovek diže sve više i više u visine. S čovekom se uspinju i kavga i rat ... Besni pokolj u sve većim razmerama, približava se sve više vrhuncu ...

I sve češće i češće ruše se mrtva tela niz padinu sa sve većih i većih visina ... Razdire ih šiljato kamenje, a krv lipti od obronka do obronka. Krv teče, natapa vrh brda te ga bojadiše rujnim rumenilom ...

Krv pobeđenih hulitelja božjih natapa oranice na podnožju brda i čini ih plodnim. Klasovi pšenice i ječma postaju sve puniji i sve teži; grozdovi puniji i sočniji, a njihov sok sve slađi ... Livade bivaju sve sočnije, sve bujnije, a krave daju sve više mleka ...

A pobednici hvale Boga, ali ih čežnja tera sve više i više ...

I nastavlja bajka da priča:

Naselja na podnožju brda množe se i postaju sve plodnija. Broj nemirnih duhova raste. Kadkad polaze više njih u visine ...

I biva sve više divljih i hulitelja božjih na vrhu brda.

A sada već nose i oružje sa sobom ...

I sve češće i žešće susreću se četice naoružanih ...

Kadgod se sretnu, biju se krvavi bojevi, a uvek u ime Boga, u ime *jednog* Boga!

A čim čuju oni iz doline viku ratnika, trče gore da im pomognu u borbi.

Pastir ostavlja tor, rudar rudnik, vinogradar podrum; seljak oranicu, ribar reku, a lovac šumu ... Sad su svi naoružani. Skovao je rudar svima oružje ... I bojevi su sve češći i sve divljiji ...

A brdo drhće od večnog rata, od klicanja junaka i zveketa oružja i od imena božjeg koje zazivaju na različitim jezicima ...

Sve se više leševa stropoštava niz padinu ... Reke krvi teku niz brdo, od obronka do obronka ...

A zemlja dole postaje sve masnija, sve plodnija, klasje postaje sve punije; slađe, rujnije postaje vino, brojnija stada i krave daju sve više i više mleka ...

Ali jednom – tako kazuje bajka – uspinjala se dva borca u žestokoj borbi sve više i više te dođoše do vrha brda. I nađoše se obojica odjednom u moru svetlosti, u najčistijoj i najsjajnijoj svetlosti ...

I progovoriše najednom usta njihova novim, posve novim jezikom! To bejaše govor svetlosti, govor visine, govor vazduha.

I odjednom, shvatiše jedan drugog. Svaki upozna čoveka u onom drugom, svaki ču ime Božje iz ustiju onog drugog. I zagriše se. A tada se uspnu i oni ostali, i svi se kupahu u moru svetlosti i svi progovoriše jednim ljudskim jezikom, jezikom vazduha ...

Bí velika radost.

Odjednom prodre iz doline bojni krik, okolo naokolo brda besneo je užas divovskog, ogromnog rata.

Pa, dole se dogodilo ono što se moralo dogoditi! Upravo onako kako se gore sretahu pojedini nemirni duhovi, sastadoše se i u naseobine dole ...

Naselja su se umnožila i raširila, a prosta polja među njima postajala sve uža.

Tako se sukobio lovac s lovcem, seljak sa seljakom, pastir s pastirom, a rudar se pod zemljom sukobi s drugim rudarom.

- Tuđinci su došli! Stranci obrađuju naša polja! Tuđi ribari love po našim vodama! Divljaci koji govore nerazumljivim jezikom prodiru u utrobu naše zemlje! ... Hulitelji Boga opsedaju naše vinograde! ... Obožavatelji kumira ubijaju naše divokoze! ...

Tako viču svi.

I svugde besni boj ...

Dotrče oni iz visina:

- Prestanite! Umirite se! Ta, svi smo jednaki! Samo je jedan jedini jezik ljudski, jezik vazduha!

I to, tako kazuje bajka, beše početak ...

Početak večnog mira ...

Početak večnog mira u zemlji Nemaje, na podnožju moćnog, visokog brda ...

I od tada počinje bajka da sija i svetli, da se smeši ... Svetli se i sja kao zora koju vidi vrhunac brda u zemlji Nemaje ...

Ona zna da će iz nje da postane pesma, pesma uspavanka. Pevaće je majke nagnute nad kolevkom ...

U malenim dečjim srcima, u nežnim srdašcima zvoniće pesma, buđiće čežnju ... Čežnju za zemljom Nemaje, za visokim brdima te zemlje, za zemljom mira, u kojoj je jedini govor ljudski, govor vazduha ...

Sveta čežnja, nežna čežnja! ...

SURELE PLAČE

- Zašto plačeš Surele?

- Već tako dugo nisam videla svoje lice, hoću da vidim svoje lice, svoje lepo lice.

Ali mama nema ogledala.

- Znaš li šta, Surele? Ako hoćeš da vidiš svoje lice, pođimo u šetnju. Odmah iza grada teče potočić, bistar i čist kao kristal; staeš kraj vode i videćeš svoje lice...

Surele razvuče lice: Neće da ide tako daleko, boleće je noge. Ali svoje lice hoće odmah da vidi, odmah! I plače još žešće.

Veli mama:

- Ako nećeš da ideš tako daleko, a ti dođi sa mnom u dvorište. Tamo je dubok bunar. Ako staneš na rub i gledaš dugo, dugo unutra, naviknućeš se na mrak i spazićeš na površini vode u dubini svoje lepo lice...

Ne! Ni do bunara neću. U bunaru ima žaba, ona to zna. Još će poneka žaba da skoči iz bunara, upravo njoj u lice, i odgrišće joj nosić ...

I plače još žešće. Suza suzu prestiže: lice, mora da vidi svoje lice!

- Hajde, daću ti bolji savet, - kaže mama.

Donese iz kuhinje medenu zdelicu i vunenu krpicu.

- Eto, - veli - uzmi krpicu i trljaj zdelicu sve dotle dok se ne zasija kao ogledalo, a onda ćeš moći da vidiš svoje lice, svoje lepo lice ...

No Surele sve žešće i tužnije plače, još više krivi lice: Neće! Zar da povredi svoje male ruke, svoje lepe nežne male ruke? Neće pa neće!!! Ali svoje lice mora da vidi odmah, odmah i sada.

- Odmah i sada, - veli mama - dobro!

Otrča u susedstvo, pozajmi ogledalo i donese ga Sureli.

Ali tek sada je Surele počela da plače, zapravo da plače: Ugledala je tako iskrivljeno, izvitopereno, rasplakano lice!

MOJŠELE

Mojšele toliko želi ptičicu!

Ali, kako da ulovi ptičicu?

Ptičica skakuće po putu, a čim se makneš – prh, nema je!

Drugar mu se ruga: - Uzmi malo soli i pospi joj na rep.

Mojšele ne bude lenj, ode u kuhinju, saspe svu so iz slanika u džep i potrča na ulicu da ulovi ptičicu.

Čuje cvrkut. – Ptičica! Brzo baci šaku soli, ali so nije pogodila ptičicu, ptičica je brzo odletela. Mojšele razmišlja: Ptičica ima oštar sluh, ona me čuje izdaleka.

Pokušava na prstima; ne pomaže.

Mojšele skine cipele, stavi ih kraj zida i trči bosonog za ptičicom.

Sat, možda i dva – uzalud. Mojšele se umorio i razbesneo. Preostalu so pospe po putu i vrati se kući. Dođe do zida kraj koga je ostavio cipele – nema cipela!

Bile su to nove cipele! Otac mu to neće oprostiti. Mojšele se plaši da uđe u kuću ...

Stoj danas, stoj sutra – jedanput mora ipak da uđe.

Kad je ulazio u sobu, čuje služavku koja govori njegovoj majci:

- Hoću da posolim meso, ali, nema soli.
- Nemoguće, slanik je bio sasvim pun – odgovara mama.
- Onda je neko krao ...

Jao, pomisli Mojšele: Mislio sam da su mene pokrali, a sad sam još i ja lopov!

UDOVICA TUŽILA VETAR

U doba kralja Salamona bila udovica, velika, sirota, po imenu Šunamit. Stanovala je u kolibici od trulih greda, pokrivenoj palminim granjem, u ribarskom seocu na samoj morskoj obali. Tamo je živela od rada svojih ruku pletući i popravljajući mreže ribarima u selu.

Ali, stigoše vetroviti i burni dani. Čamac nije mogao zaploviti morem, niko nije razapinjao mreže, tako da je udovica ostala bez posla i bez zalogaja hleba.

Kome da se obrati u svojoj nevolji?

Zar da ode do siromašnih ribarskih kućica i da zamoli hleba? I tamo je velika oskudica, i ribari nemaju ...

Iz tog razloga potražila je spas izvan sela. Nedaleko, tri sata hoda od sela, u velikoj kući usred prostranog dvorišta stanovao je bogat čovek... Bog ga je blagoslovio svim i svačim, dao oranice i vrtove, vinograde i voćnjake, stada stoke i goveda i mnogo magaraca i kamila.

I još uvek tmurno nebo, vetar duva, beznadno jutro. Znala je udovica da joj nema spasa osim da ogrnuta starim ogrtačem koji joj je danju haljina a noću pokrivač zatraži milostinju od ljudi.

Negde oko podneva stigla je u dvorište bogataša koji je stajao pred kućnim ulazom. Priđe mu, pokloni tripud do zemlje.

- Zašto se klanjaš preda mnom, ženo? Ustani i reci ko si i šta želiš. – izusti bogataš.

- Ja sam udovica Šunamit iz ribarskog seoca na morskoj obali. Već dugo nisam ništa okusila, te sam došla da te zamolim gospodaru, da mi daš hleba da ne umrem od gladi – odgovori žena.

Pokaže joj bogataš sve što je u dvorištu i reče:

- Vidi, ženo, upravo mi robovi isprežu kamile i magarce. Vraćam se iz Jerusalima gde sam video palatu kralja Salamona. Divna je palata i nema joj premca, a svakome je otvorena. Ušao sam. Na zlatnom prestolu sedi kralj Salamon, zlatna mu kruna na glavi, oko njega knezovi, starešine i mnoštvo naroda, a on im govori mudre pouke – iz ustiju mu med ističe. A ovo je rekao Salamon: «Ko mrzi darove, neka živi.» Kogod želi da živi, neka ne moli darova. Ko prima milodare, skraćuje svoj život. Ti nameravaš da zgrešiš protiv svoga života, ali moja se ruka neće ple-

sti u to, jer Bog je zaštitnik udovica, i ne bi mi oprostio, kada bih ti pomogao da skратиš svoje dane. Neću da ti dam milostinje».

- Pa dobro, - reče žena - nemoj mi dati milostinje. Pozajmi mi hleba ili makar malo brašna da ga ponesem kući i sama ispečem hleb da ne umrem od gladi - pa ću da te blagosiljam i da ti izmolim dug život.

- I to ti neću učiniti - odgovori bogataš mirno - «ko uzajmi, rob je onoga koji mu je pozajmio» - rekao je kralj Salamon. Ko pozajmi, stekao je time roba, a ja kupujem robove samo između stranaca, a ne između potomaka Abrahamovih, Izakovih i Jakovljevih. Zar da uzmem za roblje ljude svoje krvi, a ni govora jednu udovicu kao što si ti? Ja ne pozajmljujem i ne dajem pozajmnicu.

Upita ga žena:

- Zar da umrem od gladi pred tvojim očima? Zar će se to dopasti Bogu zaštitniku udovica?

- Nećeš umreti od gladi pred mojim očima, udovico Šunamit - reče smireno bogataš. - Tako mi Boga, neću ti uskratiti pomoć. A kako? Savetom. Hajde, potraži dobro koje nema vlasnika.

- Šta hoćeš time da kažeš, gospodaru? Samo u pustinji ima dobra koje nema vlasnika. Do pustinje ima tri dana hoda. A šta ću naći tamo? Suve trave. Zar se rugaš sirotoj udovici? Ne bojiš li se Boga, gospodara svega, zaštitnika siročadi i branioca udovica?

- Naćuli uho, ženo, i slušaj:

Ambar mi je sada prazan. Bilo je u njemu sto vreća punih pšeničnog brašna, belog poput snega. Sve sam ih otpremio u Jerusolim, u palatu kralja Salomona. Sada su ostale u ambaru samo grede na kojima su ležale vreće. Bele su te grede, sasvim su bele. Pokrivene su brašnom koje se prosulo iz vreća i prilepilo. Ta prašina ne pripada nikome. Prosuto brašno nije moje. Iz tog razloga pođi u ambar, počisti s greda snežnobelu prašinu od brašna, pokupi je i ponesi kući, naberi putem suvaraka, naloži vatru i ispeci hleb, a Bog će blagosloviti brašnenu prašinu koju nađeš, nasititi ćeš se i okrepiti, i zahvalićeš Bogu...

Učini udovica sve kako joj je savetovao pobožni bogataš: pokupi brašnenu prašinu s greda u ambaru, a na putu kući potraži i nađe na tlu suve grane koje je pokidala bura. U sumrak stiže kući i naloži vatru suvarcima, nalije vodu u brašno, zamesi testo i načini tri hlebčića.

Zahvali Bogu zbog njegove milosti i sedne da jede.

Upravo želeći da prinese prvi komad hleba ustima – kad li se naglo otvoriše vrata i u kolibicu nagrnu čovek vičući:

- Ko će me spasti od smrti? Već tri dana i tri noći nisam ni zalogaja okusio!

I ispovedi joj se brzo i užasnuto:

- Požar je buknuo u mom selu. O ponoći, dok su svi spavali tvrdim snom, izbio je požar. S neba je buknuła vatra ... Buran je vetar razneo vatru čitavim selom i sve je izgorelo. Sve je progutao plamen: ljude, žene i decu, stoku i goveda i sve drugo imanje. Ja sam se jedini spasao iz ognja i dima. Već tri dana i tri noći trčim, a nisam ni mrve okusio.

Dade mu udovica hleb i reče:

- Izađi odavde, jer sam sama u kolibi, jedi i okrepi se.

Neznanac izađe i izgubi se u noćnoj tmimi.

Udovica zahvali Bogu koji joj je dao hleba da utoli svoju glad i još poslao priliku da učini dobro delo: da spase čoveka od smrti. I uze drugi hleb i htede da ga prinese ustima i da jede.

U tom se času opet sa bukom otvoriše vrata, a drugi čovek nagrnu u udovicinu kolibicu, i on vičući:

- Ko će me spasti od smrti?

I ispovedi joj se:

- Bio sam bogataš, imao stado ovaca i goveda koja su pasla po stepi: stanovao u skupocenim šatorima sa ženom i decom. Snažni su mi momci čuvali stoku i goveda. Iznenada navališe na nas beduini na konjima i s lukovima u ruci. Opkolili su nas kao pčele, posuli tucem strelica, ubili sluge, žene i decu, zarobili stada i nestali u prostranoj stepi. A kada se topot njihovih kopita izgubio u daljini, ustadoh jedini između leševa živ i eto hodam i lutam; već tri dana i tri noći nisam okusio hleba, dok nisam dospao do ove kolibe. Smiluj se, daj mi komadić hleba, a ako ne – pašću mrtav tu pred tvojim nogama.

Udovica Šunamit dade mu ljubazno drugi hlebčić i zahvali Bogu, što joj je dao da po drugi put učini dobro delo.

I njega je zamolila da izađe iz kolibe i jede napolju, jer je sama u kolibi. Drugi begunac učini tako, pa se i on izgubi u noćnoj tmimi.

Uze udovica Šunamit treći, poslednji hlebčić i htede da prinese komad ustima.

No, u tom trenu iznenada dunuo je jak i snažan severnjak i razneo joj kolibu: zidovi padoše na jednu i na drugu stranu, a krov odlete u daljinu ... I istrgnu vetar poslednji hleb udovici iz ruke i baci ga u more.

Tada se bura stiša.

Udovica je stajala nema od čuđenja i straha.

Vetar je prestao. More se smirilo. Sunce je zasijalo, a njegove su svetle zrake klizile po morskome ogledalu. Uskoro će se ribari probuditi, veselo poći da odvežu čamce i bace mrežu u more. Sva će deca izaći da isprate ribare i klicaće od radosti: - Nema više gladi! Hvala Bogu, imaćemo hleba!

Ali, udovica na to nije mislila: druga je misao kopkala u njenom mozgu:

- Šta mi je to učinio Bog i zašto je to učinio meni, sirotoj udovici?

Prvi mi je hleb uzeo da ga dam čoveku koji se spasao od požara -. Hvala mu i slava!

Drugi je hleb dobio onaj koji je izbegao razbojnicima – i za to mu hvala i slava! Bog dao, Bog uzeo da doda onome koji je u većoj nevolji od mene.

Ali zašto je treći hleb oteo udovici iz ustiju i bacio ga u more?

To joj nije dopiralo do svesti. Dosetila se da to i nije bilo od Boga, nego da je vetar sam od sebe učinio ovo rđavo delo protiv volje Svevišnjeg koji hrani udovice i prehranjuje siročad.

- Drugačije ne može da bude!

No, ona mu to neće oprostiti, tom siledžiji, vetru. Pozvaće ga na sud.

- Pred koga?

Pred kralja Salamona.

Poći će pred njega da se parniči s vetrom. Otići će u Jerusolim.

Bez snebivanja, udovica se ogrnula svojim poabanim ogrtačem i krenula na put. Bila je gladna i umorna, ali joj je pravedni gnev davao snage za taj daleki put.

Stigavši u Jerusolim, upita za palatu kralja Salamona, stražari, pustiše je unutra; palata kralja Salamona otvorena je svakome, a kamoli ne udovicama. Ona uđe i pade kolenima na zemlju pred Kraljem koji je seдео na prestolu.

- Molim te, Kralju gospodaru – reče – presudi u parnici između mene i moga protivnika.

- Ko je on? Pa, došla si sama.

- Vetar – odgovori udovica, podiže glavu i kaza mu zbog čega ga tuži.

- Pravo govoriš – odgovori Kralj Salamon – tvoje lice svedoči da si umorna, a oči ti gore od gladi. Ali se najpre okrepi. Sedi, ženo, ovde u koji ugao, pa će ti doneti hleba i vina. Jedi i pij, utoli glad i žeđ, a onda ću izreći sud u tvojoj parnici.

Ona sede u ugao i pružiše joj hleba i vina.

U taj čas dođoše u palatu Kralja Salomona tri stranca s punim vrećama na leđima i rekoše: - Treba nam Kralj.

- Šta želite braćo iz tuđine? I kakve su to vreće koje ste natovarili na leđa? – upita Kralj Salamon.

Oni odvrtiše Kralju ovako:

- Mi smo Izraelci: trgujemo draguljima i nakitom, zlatinom i srebrninom i skupim miomirisima. A ove pune vreće na našim leđima, to je naša imovina.

Jednoga smo dana sva trojica plovila lađom po moru. Iznenada je dnuo vetar i uzburkao more. No mi smo navikli na more od detinjstva i nismo se bojali bure, već smo nastavili jedriti po talasima. Dizali smo se i spuštali sa svakim talasom čas gore čas dole. Jedne smo večeri opazili kako voda počinje prodirati u lađu. Rupa je pukla na dnu, a u nas ničega da je začepimo i sprečimo katastrofu.

Vikali smo, ne bi li naš glas dosegao do obale, pa da nam odande stigne pomoć – niko nas nije čuo.

Naše zapomaganje raznosio je vetar na sve strane dok su ih bučni i snažni talasi putem noćne tame zatirali.

Lađa se sve više punila vodom, sve je više i brže tonula.

Zazivali smo svoje bogove ali nas nisu uslišili.

Zazivali smo bogove drugih naroda: bogove Moabljana, bogove Filistejaca, druge bogove – ali ni jedan od njih nije se odazivao.

Tada smo se setili da ima još jedan bog. Bog Izraelov, pa smo pokušali da zazovemo i njega:

- *Bože Izraelov, usliši nas u nevolji!*

Zavetovali smo se ovako:

- Bože Izraelov, ako nas spasiš danas od propasti, daćemo sve zlato i srebro, što je u našim vrećama, za otkup svojih života. Samo nas spasi, Bože Izraelov, spasi nas!

U tom je času dunuo žestoko i nešto je bilo svom silom bačeno s obale i palo u lađu, upravo na otvor rupe i začepilo je potpuno.

U isti se čas stišala bura. Prispeli smo srećno na obalu i upitali gde je Bog Izraelov; hoćemo da mu platimo kako smo se zavetovali. Pokazaše nam put za Jerusalim. Došli smo s vrećama u Jerusalim i pitali po gradskim ulicama prolaznike:

- Gde je vaš Bog? Hoćemo da ga vidimo.

Odvratili su nam: - Boga Izraelova niko ne može videti.

- Moramo da mu se zahvalimo – rekosmo – doneli smo mu dar.

Začudiše nam se ljudi kada su to čuli, a neki su nam se i rugali. Sreli smo sabor staraca, pa smo ih upitali za savet šta da činimo prema svom zavetu i kome da damo vreće zlata i srebra da bi Bog primio naš dar milostivo. Ali ni iz njihovih usta nismo dobili odgovor. Samo jedan među njima, najstariji među svima, savetovao nam je da dođemo pred tebe, velikog Kralja, a ti ćeš nas uputiti šta da činimo, jer si najmudriji među ljudima. I eto, došli smo pred tebe i sve što kažeš ćemo učiniti sa svojim srebrom i zlatom da platimo zavet kojim smo se zavetovali Bogu Izraelovu.

Tako rekoše i pokloniše se pred Kraljem.

A Kralj Salomon upita tu trojicu ovako:

- Da li ste videli, braćo iz tuđine, šta vam je dobacio vetar? Čime je začepio otvor rupe?

- Videli smo, Kralju gospodaru! Izvadili smo iz rupe i osmotrili. Dobačen nam je bio malen i svež hlebčić, a eto i njega tu pred tobom, Kralju gospodaru!

Jedan od njih, najstariji među njima, izvadi iz nedara hleb i stavi ga pred Kralja Salomona.

A Kralj Salomon pozva udovicu Šunamit i upita je ovako:

- Poznaješ li taj hlebčić, pripada li on tebi?

- To je moj hleb! – povika žena

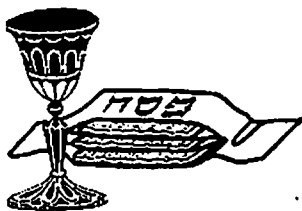
Tada izreče Kralj Salomon presudu: Da se one tri vreće srebra i zlata daju odmah udovici Šunamit.

Izmaelci učiniše prema nalogu Kralja, zahvališe mu i odoše svojim putem.

I Kralj se obrati udovici Šunamit i reče:

- Uzmi to srebro i zlato! Tvoje je. Bog ti je njime platio tvoj hlepčić.
I znaj, da ništa ne biva protiv volje Božje. Vetar je samo izvršio nalog Gospodara sveta.

ZLATNE PAPUČICE

Pričaću vam čudan događaj, a ipak posve istinit, premda ga nećete naći ni u jednoj knjizi ili letopisu. Ali ja sam ga slušao rođenim ušima...

Bilo je to davno dok još nije bilo toliko gradova i sela, a zemlja je bila sva puna šuma. A dogodilo se to u Moravskoj. Jevrejska opština – bila je prava retkost: porodice su živele raštrkane po selima, rasejane po šumama, bez nauke, bez minjana¹ osim za najveće praznike kada bi hr-lilo staro i mlado u daleke gradove.

U ono doba stanovao Jevrej in - mlekar u selu nekog grofa; bilo mu je veoma dobro ... Imao je u zakupu pet stotina grofovih krava muzara, a nešto i svojih. Podrum mu krcat maslacem i sirom; ambar pretesan da u njemu smesti žito, lan i kože; novčanik mu sve deblji i deblji, a u mlekarice/supruge mu, još posebna - tajna kesa. I sin im je rastao čvrst i lep kao mlado stablo u šumi.

No ipak je mlekar jedne zimske večeri sedeo za stolom pri svetlu voštanice nad svojim računima, grickajući zubima krajčak sede brade, namrštena čela kao od teških briga i zurio neveselim pogledom kroz prozor.

- Ne greši mužu – probudi ga glas mlekaricin iz razmišljanja. Dola-zila je iz susedne sobe gde joj je spavao sin, a lice joj se sve sijalo.

- Čuješ li - nagnula sam se nad njim ... Obrazi su mu ružičasti poput zore, dah mu je miran, a miriše kao sočna jabuka ...

- Pa zbog njega sam i zabrinut – odgovori mlekar. – Stanujemo na selu, daleko od jevrejskih opština, a godine lete i prolaze – gde ćemo na-ći ženu svome sinu? - Bog će se smilovati, - tešila ga je mlekarica – on nas nije ostavio dosad ...

- Jeste, jeste, - reče mlekar – treba nam Božja pomoć, ali kako da je zaslužimo? Ne razumem se u knjige, ne bavim se svetom naukom, ne stanujem među Jevrejima, samo jednu pobožnu dužnost možemo da ostvarimo, gostoljubivost, a eto - on namignu okom prema prozoru – navejao je sneg, debeli sneg, pokrio svaku stazu, sve puteve zatrpao, pro-ći će dani a možda i sedmice, a gost neće stupiti na prag naše kuće...

Mlekar ustade i izađe da vidi kako je napolju. A ona poče da razme-šta krevete. Kada je videla da joj muža nema dugo natrag, ušunja joj se u srce tuga. Ostavi jastuk i perine i poče da bubnja punačkim prstima

po staklu prozora, ali je okno bilo smrznuto pa se nije čulo kucanje. Ogrnu se maramom i izađe za mužem. Opazi da joj muž ne čuje korake i da se ne okreće nego da stoji i promatra put koji vodi iz šume. Ona pogleda za njim začuđeno, i vide kako po snežnom putu korača žena. Na glavi joj visok dijadem, oko ramena turski veo; ali se nije njime ogrnula, nego ga je samo prebacila preko ramena, zbog ukrasa, kao da je topla letnja noć. Krajevi su mu lepršali s desna i s leva pa se činilo da ona ima krila ... A nije hodala po snegu, nego je lebdela nad njim, noga joj nije tonula u snegu i nije ostavljala tragove.

Dok su je gledali začuđeno, prikaza im se približi i upita da li bi se mogla malo odmoriti u njihovom domu ...

Oni se razveseliše, pogledaše se i uvedoše s velikom radošću neobičnu ženu u kuću. Bog im je poslao gosta! Hteli su da probude slugu da pripremi čaj; mlekarica potrča ka kredencu u kome je stajala hrana, otvori ga širom i htela da izvadi i sve najbolje što ima: kolače, poslastice, kompote i malo slatke šljivovice. Ali gošća reče: - Ne! Ona neće jesti, neće ništa ni da okusi, ide važnim poslom, i želi samo malo odmora ... Mlekarica je poslušala, zapali jednu voštanicu i odvede gošću u posebnu sobu, pokaza joj veliki krevet, jastuke bele kao sneg napunjene sitnim pahuljicama, i perinu laku i toplu ... Pa kad već neće da jede i pije, neka se dobro ispava ...

Ali, reče prikaza, ona neće ni da spava, samo će da se malo odmori, jer je još daleki put pred njom. Kada je mlekarica htela da je ostavi u sobi, ona je zaustavi i upita koliko ima da plati jer će nečujno otići na put da na polasku nikoga ne probudi, pa hoće da ostavi novac.

Mlekarica duboko uvređena ustuknu: Ona ne prima novac, nikako ... Pa to je jedna pobožna dužnost koju mogu vršiti na selu; samo zbog nje Bog im ne uskraćuje svoje milosti pa i u buduće – doda s pouzdanjem – neće im je uskratiti!

Prikaza se nasmeši i upita:

- Treba li vam nešto? Želite li nešto od Boga?

- Sačuvaj Bože! Mi smo, ja i moj muž, hvala Bogu, zdravi, a naš sin, živ nam bio, isto tako ... sasvim nam je dobro, hvala Bogu! ... Samo zbog ženidbe ...

I ispriča joj o sinu koji navršava sedamnaestu godinu ... A stanuju na selu, daleko od opštine ...

- Pa šta mislite učiniti?

- Uzdamo se u Boga. Molimo mu se ... Muž u svom jeziku, ona u svom...

Sve su joj molitve dobro poznate; sve molbe, usrdne molbe Sare Bat Tovim² zna gotovo na izust ... Jednu je naročito natopila suzama, molbu za prijateljicu sinu ...

- Bog će se smilovati – smeškala se prikaza ... Uverena sam, - nasmešila se ponovo ... A ovo neka vam bude znak: Nećete da platim sobu – evo vam dajem poklon za verenicu vašeg sina ...

Dok je to govorila, izvadi ispod turskog vela poklon: par zlatnih papučica ukrašene sitnim biserjem koje se caklilo u očima mlekarice.

Prikaza stavi papučice mlekarici u ruku i reče:

- Poklon od Sare Bat Tovim! – I nestade ...

Kada je mlekar izgubio strpljenje čekajući ženu, pokuca na vrata. Ni je dobio odgovor, pa ih otvori uplašeno sam i ugleda ženu kako stoji u sredini sobe, otvorenih ustiju, izbuljenih očiju, a u ruci joj par zlatnih papučica.

U isto vreme, u istoj zemlji, saño daleko, daleko od mlekarica, i ne znajući mlekaricevo ime, stanovao je duboko u šumi Jevrejina - ćumurđžija. Imao je daščaru u šumi, a ćumurđžinicu je iznajmio od grofa. No taj je Jevrejina bio siromašan i život mu je bio težak: sakupljao je otpatke stabala; leti – raznorazno suvo granje, zimi – koru stabala što je pukla od hladnoće, nakon bure – svaku granu koju bi slomila munja ili otkinuo vetar. Sve je to bacao u peć i palio ćumur. Uveče bi se vraćao kući umoran i crn od čađi ... Ali Bog ga je obdario milom kćerkom, - bio je udovac – a ona mu krenula radosno u susret, pomogla bi mu da se umije i presvuče, donela bi mu jela i pića i prostrla čist i udoban krevet ...

Kad nije mogao spavati – a od kako je postao udovac, bilo je to veoma često - ona bi zapalila fitilj, a za jasne noći stala bi do prozora prema mesecu i čitala iz svetih knjiga koje joj je majka ostavila u nasleđstvo: «Ceena urena», «Kav hajašar» i molitve Sare Bat Tovim) ... Čitala je naglas ... On, priprost Jevrejina, slušao bi čitanje dok mu se nisu sklopile oči. Činilo mu se da mu to čita *o n a*, majka, i zadremao bi od umiljatog glasa i svetih reči ...

Ponekad bi joj došla pod ruku svesrdna vrela molitva, molba koju čitaju majke kad se mole Bogu zbog udaje svoje kćeri ...

«O daj pošalji, milostivi i milosrdni Bože, mojoj miloj kćeri dobroga muža» ... No čim bi devojka shvatila o čemu se tu radi, prestala bi i htela bi da preskoči na drugu molitvu. Tada bi je otac molio:

- Nemoj, kćeri, hajde samo nastavi ... Pomozi mi tim svetim rečima da probudim Božje milosrđe nad tobom ... Srce je puno, kćeri, ali ja sam priprost Jevrejin, nemam reči da molim ...

Ona bi ga poslušala i nastavila čitati. Čitanje kao legenda spasa teklo je poput miomirisnog ulja. Otac je već dugo spavao, ali ona to nije opazala; njegovo je hrkanje odzvanjalo u sobi, ali ona nije čula, nego bi dalje čitala ... I iznenada se probudi nepoznata čežnja u devojačkom srcu, sirota duša poče sanjariti o nečem ... Nežno srce kuca, oči, modre oči, zatvore se a ponad njih sve se hvataju vlažne kapljice. Glas joj sve podrhtava od navirućih suza ...

U tom času se otvoriše vrata, a na pragu se pojavi čudesna prikaza ... Na glavi joj veliki dijamant i turski veo, sjajne joj oči gledaju blago, a od njihovog otsjaja sjaji joj se i naborano lice.

- Tata! – htela je ona da probudi oca iz sna. No starica stavi prst na usta - i ona učuta. Stajala je kao začarana, a starica sede do stola, ispruži ruku i privuče devojku na svoje srce ...

- Ne boj se, dete, - reče joj – ja sam Sara Bat Tovim ... Čitala si moje molitve ... A noć je tiha, pa sam čula u svom mirnom počivalištu tvoj slatki glas i došla sam i donela ti poklon ...

Ona izvadi poklon ispod turskog vela:

- Vidi, drago dete! ... Evo komad skupocenog baršuna ... upravo za torbicu ... i šarene svile za vezenje ... A evo ti i srebrnih niti, i nekoliko zlatnih, i lakih nakita od srebra i zlata ... Ovako se, kćeri, šije, ovako se veze ... Evo Magen David³, evo već cvetaju cvetići, sveži poput šumskog cveća u proleće ... Sašićeš torbicu za tfilin⁴, spremićeš poklon za svog verenika kao što ga je spremila i tvoja ljubljena majka za tvoga dragog oca ...

U zoru se otac probudio i video: kći mu sedi sama u sobi, u ruci joj torbica za tfilin, i baršun i srebro i zlato ...

A kada je sin mlekarev navršio sedamnaest godina, dadoše mu ko-nja i kola i poslaše ga u svet da potraži verenicu kojoj će papučice Sare Bat Tovim pristajati na nogu.

Vozio se šumama, gorama i selima. Devojaka stasalih za udaju bilo je kao peska i prašine, ali nije bilo nijedne kojoj su njegove zlatne papučice bile po meri ...

Putovao je godinu, dve godine - uzalud, uzalud! Izgubio je veru i nadu i odlučio da se vrati kući. Reći će ocu i majci: - To je samo san, ovako malih nogu nema na svetu ...

I tako se odveze kući. Vozio se i vozio i skrenuo je s puta, zalutao u šumi golemih hrastova i nije znao kuda ni kamo. Zaustavio konja. Bio je petak, sunce je zalazilo poput vatrene lopte i silazilo duboko, duboko. Sad će da smrkne. Počeo je da čita Šir haširim⁵. U čitanju je hodao šumom sve u blizini kola i konja koji je grickao travu ... Šuma je tiho šumela u večernjem lahoriću i kao da i ona čita s njim Šir haširim ... Tada je nastala tišina, a mrak je bivao sve gušći i gušći ... Iznenada se zasje prozor između stabala. On se požuri radosno prema svetlu i pokušava na okno.

- Stanuje li tu Jevrejin?

- Jevrejin!

I Jevrejin izađe iz daščare i stade na pragu:

- Mir s vama!

- I s vama mir! - uzvratil mladić. - Mogu li provesti subotu u vašem domu?

- Provesti subotu možete, - odgovori Jevrejin s turobnim smeškom - ali nemamo ništa da jedemo ...

- Hrane imam, - odvrati mladić - a i pića, idemo do mojih kočija, tamo ima svega ...

Nakon jednog sata, pošto su dočekali subotu i izrekli subotnji blagoslov nad vinom, sela su obojica za sto ... Pevali su subotnje pesme i jeli ... Vide mladić kako starac jede od svakog jela po malo, a sve ostalo nosi pred vrata. Verovatno, pomisli mladić, za tele ili živinu ... Ali, ako nije tako siromašan, zašto nije ništa pripremio u čast subote? ... Mlad je, pa se usudio da ga to bez okolišenja upita.

Reče ovaj: - Ne, ja sam siromašan, ćumuraš ... Nemam teleta ni živine ... Imam samo milu kćerkicu, ali je bosa jadnica, pa se stidi ući u kuću bosonoga ... Sedi i jede pred vratima ...

Mladiću zakuca naglo srce dok je vadio iz nedara zlatne papučice i dok ih je davao starome: - Hajde, daj ove papučice svojoj kćeri ... I pogledaj da li joj pristaju na nogu ...

Starac se vrati: Pristaju ...

I tako su bili svatovi kod bogatog mlekaru ... Njegov je sin uzeo ću-
miraševu kćer. Venčanje je bilo u gradu. A u svatovima pojavila se iz-
nenada prikaza žene s velikom dijamantom na glavi i turskim velom oko
ramena. Lice joj je bilo staračko, samo joj se u očima odražavala mla-
dost i ljupkost. Ona je plesala, s ispletenim kolačem⁶ u ruci, nasuprot mla-
doženje i mlade ...Malo je ljudi znalo ko je ona ...

¹ (Minjan: deset muških Jevreja iznad 13 godina, koji moraju biti na okupu da se
mogu izmoliti molitve s kadišem /molitvom u slavu Boga a za spas pokojnika/. Najve-
ći praznici - /jamim noraim - dani straha/ jesu Roš hašana /Nova godina/ i Jom ki-
pur /Dan pomirenja/,

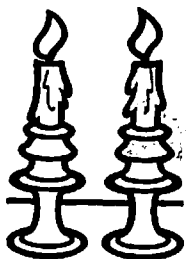
² (Sara Bat Tovim je sastavila molitvenik na jevrejskom jeziku),

³ (znak Davidov: dvostruki trougao, stari jevrejski znak),

⁴ (kožne kockice sa izrekama iz Svetog pisma, povezane remenjem. Pobožni Jevreji
vežu ih kod jutarnje molitve oko čela i na levu podlakticu. Tfilin se čuvaju u torbici),

⁵ (Pesma nad psalama: deo Biblije, čita se i u petak predveče pre početka subotnje
molitve).

⁶ (hala, barhez: hleb od najfinijeg brašna, naročito ispleten. Jevreji ga jedu kod sva-
ke verske svečanosti i praznike)

ČAROBNJAK

U volinjskom gradiću osvanu jednom *čarobnjak*.

I premda je ovamo došao tik pred Pesah, u dane kad je svaki Jevrejin pun briga kao šipak koštica, ipak je njegov dolazak uznemirio građane.

Čovek – zagonetka! Iako star i izboran, obučen je u dronjke, a na glavi mu cilindar. Jevrejsko lice, vidi mu se po nosu da je stvoren po običaju Božjem – a brada mu je obrijana. Nema isprave. Niko ga nije video da bi okusio ma šta, ni košer¹ ni trefa – uopšte ne jede.!

Pitaju: - Odakle?

Odgovara: - Iz Pariza.

- Kuda?

- U London!

Čude se: Kroz volinjski gradić u London?

Zalutao je!

Kako se čini, išao je pešice.

Nije dolazio u hram na molitvu, čak ni na Veliku subotu².

Ali i kada jure za njim, kada ga opkole i dosađuju tražeći rešenje zagonetke, iznenada nestane kao da ga je progutala zemlja. I pojavi se na drugom kraju trga!

U međuvremenu, taj takozvani čarobnjak iznajmio je veliku prostranu dvoranu da prikaže javno svoja čudesa.

A ta čudesa – oko ih još nije videlo! Upravo su nadprirodna.

Guta usijane žeravice kao krompir i vadi iz ustiju svilene vrpce svih vrsta i boja, a dugačke kao galut³. Iz svojih čizama sipa ćurane na parove – a ćurani su kao telad. Živi su i trče po zemlji i sve viču: «Purpur! Purpur!» Onda diže nogu i struže sa đonova dukate, prave dukate, punu činiju dukata! Tapšu u znak odobravanja, a on zviznu i udahom počinju leteti kolačići i hlebovi kao lakokrile ptice. Pa onda igraju u kolu ili plešu neobuzdano. Pri drugom zvižduku sve nestane; za tren oka – nema ničega. Nema kolača, nema hlebova, nema ćurana, nema vrpce – ništa, baš ništa!

Dakako, svi shvataju da je tu đavo umešao svoje prste ... Egipatski su vračari pokazivali mnogo veća čudesa od ovih – prave čarolije i vračanja. Nego, čemu se čude? Što je on sam siroti prosjak! Struže dukate sa đonova, a nema čime da plati račun u svratištu: zviždukom peče gomi-

le kolača i hlebova, vadi žive ćurane iz čizama, a njegovo lice – Bože dragi, lepša od njega legaju u grob, a u očima mu gori glad, prava glad.

Čude se i vele: - Peto pitanje za Ma ništane⁴...

Ali pre no stignemo do Ma ništane, ostavićemo «čarobnjaka» da malo popričamo o Hajim-Joni i njegovoj ženi Rifki-Bejli, jer i oni pripadaju priči.

Taj Hajim-Jona ranije je trgovao šumama. Jednom je kupio od nekog velikana po dobroj ceni šumu za seču, ali su ustali seljaci koji su imali pravo uživanja šume, pa su uložili prigovor; odmah su došli službenici i zaplenili šumu. Izašao Hajim-Jona iz tog posla kako vele ljudi: čist, bez ičega. Postade šumski pisar. Posle je izgubio i ovu službu, pa je tako ostao mesecima i mesecima bez zarade, očuvao nas Bog! Proživeo je zimu – neka dušmani Cionovi prožive takvu zimu!

A sada će eto da dođe praznik Pesah. Već je založio sve u kući, od svećnjaka sa stropa do jastuka ispod uzglavlja. Veli Rifka-Bejla mužu:

- Hajde, neka ti daju brašna za maces.⁵

A Hajim-Jona odgovara da se nada u Boga koji ih neće ostaviti: i da neće da osramoti obraz primanjem milosti od ljudi.

Osvrnu se Rifka-Bejla po stanu i pretraži sve uglove, a Bog joj dade i nađe staru srebrnu kašiku koja se već godinama povlačila po starim krpama; bilo je to pravo čudo nebesko!

Uze Hajim-Jona kašiku, ode na trg i proda je, pođe do predstavnika Opštine i preda mu ono nekoliko novčića za sirotinjsko brašno, kao što je činio svake godine. – Sirotinja – veli Hajim Jona – ima više pravo na to. A siromaština mu osta kao i ranije.

Praznik se sve više primiče. Još ima samo dve sedmice do Pesaha, a nema ničega ... Hajim-Jona još uvek čvrsto veruje u Boga koji će se smilovati, Bog ga neće ostaviti.

Dakako, Rifka-Bejla ćuti; čestita žena čini mužu po volji.

Prolazi dan za danom Rifka-Bejla ne spava noću, zarije glavu u slamaricu i plače bez glasa da je ne bi čuo Hajim-Jona. Za Pesah nema još nigde ništa, baš ništa.

A dani su gori nego noći.

Noću plače, pa joj je lakše. Danju se mora štipkati po obrazima da sačuva izgled. Susedke je uhode, čude se, gledaju joj duboko u oči, probijaju je svojim saučesničkim pogledima.

Poneka pita: - Kada ćeš peći maces, Rifka-Bejla? Kada ćeš kupiti mast? Kada ćeš pripremiti crvenu repu? I slično.

A najčešće kažu: - Jao i pomagaj, Rifka-Bejla! Šta to radiš? Treba li ti nešto, samo reci, posudićemo ti ... Nije to sramota, točak sreće neprestano se okreće ...

No, Hajim-Jona neće ljudsku milostiju, a kako bi Rifka-Bejla nešto učinila protiv njegove volje? ... Kojekako se izgovara, priča ovo i ono, a lice joj gori kao vatra ...

Vide susedke da nešto nije u redu, pričaju muževima, a ljudi trče rabinu: Kako to?

Rabin sluša, uzdiše, klima glavom jedanput na desno, drugi put na levo, razmišlja dugo u sebi, i na kraju krajeva odgovara da je Hajim-Jona učen i bogobožan, pa ako u njega ima poverenja, ima ga ...

Došlo je i do toga da je Rifka-Bejla ostala i bez sveća!

Stiže noć Sedera. Hajim-Jona izlazi iz hrama i vraća se kući. Svi su prozori obasjani u prazničnom veselju, samo je njegov stan u mraku. Kuća mu stoji kao ožalošćeni međ svatovima, kao slepac međ vidovnjacima. Ali Hajim-Jona nije klonuo duhom: ako dragi Bog bude hteo, još će on da slavi Pesah!

Dođe Hajim-Jona kući i nazove veselo: - Srećan praznik!

Nema odgovora. A on veli ponovo glasno i jasno:

- Srećan ti praznik Rifka-Bejla!

Iz mračnog ugla odgovara mu Rifka-Bejla glasom punim suza:

- Srećan praznik, srećna godina!

A oči joj svetle u mraku kao žeravice. On joj priđe, nadvije se i prošaputa pun ljubavi:

- Rifka-Bejla, danas je praznik, izlazak iz Egipta, sloboda ... Razumeš li, ženo? Zabranjena je svaka žalost! A zašto se ti žalostiš? Kad dragi Bog nije hteo da imamo svoj Seder – pokorimo se bez žalbe; otićemo kod drugih! Vrata su otvorena! Jevreji sede oko stola naslonjeni i pozivaju u sav glas: Kol dihfin jete vejehul ... A to znači: Kogod je gladan, neka dođe i neka jede i neka se nasiti ... Ustani draga, milena, pokrij maramom glavu, poći ćemo i pokucaćemo na prozor nekog suseda ...

A Rifka-Bejla, koja uvek čini mužu po volji, savladava se svom silom da ne bi briznula u plač, nađe i stavi drhtavim rukama izbledelu maramu na glavu ... Taman da pođu – otvaraju se spoljna vrata i uđe čovek, stane na prag i nazove:

- Srećan praznik!

Oni odgovaraju «Srećan praznik», ali ne vide ništa u mraku.

Čovek uđe u sobu.

- Hteo bih – veli – da budem vaš gost!

Hajim-Jona odgovara:

- Nemamo Sedera ... Dragi Bog nije dao ...

- Gluposti, poneo sam sve za Seder!

- Zar da sedimo u mraku? – Žena se nije mogla savladati a da ne uzdahne.

- To ne! – reče gost. – Neka bude svetlo!

Stane u sredinu sobe i poviče:

- Hokus pokus! – čini se, u jeziku čarobnjaka - i jave se u uzdahu dva srebrna svećnjaka sa upaljenim svećama. Njih dvoje pri svetlosti sveće ugledaše gosta, a ono «čarobnjak», pa od čuda i straha ne mogu ni jedan jedini slog da izgovore. Rifka-Bejla uhvati muža za ruku, i tako ostadoše da stoje razrogačenih očiju i otvorenih usta ... okrete se stolu i reče:

- Prostri se dragane, i dođi, stani u sredinu!

Odmah se sa stropa spusti stolnjak beo poput snega i pokrije sto; a pokriveni sto makne se s mesta i dođe do sredine sobe i stane ispod svećnjaka koji su stajali u uzdahu kao da vise; a čim je stao sto, spuste se svećnjaci i postave se nasred stola.

- Ali – reče «čarobnjak» - još nam treba jastuka da se naslonimo! – Klimne trima stolicama koje su stajale u tri ugla sobe, i maknu se stolice, priđu i stanu na tri kraja stola. Zapovedi im neka se rašire, a one se rašire i postanu naslonjači.

- Obložite se! I već silaze sa stropa jastuci beli poput snega, padaju na naslonjače – da se mogu udobno nasloniti.

I još jedanput: Hokus, pokus! Silazi i staje na sto sederska činija, potom maces, boce vina i čaše, sve što i kako treba, čak i Hagada⁶ sa zlatnim rezom!

- A imate li vode da operemo ruke? – upita «čarobnjak». – I vode mogu da pribavim!

Tek sada su se snašli. Rifka-Bejla šapuće mužu u uho:

- Dopušteno?

A kad Hajim-Jona sumnja i ne odgovara, posavetovala ga je Rifka-Bejla da ide rabinu i neka pita njega.

Hajim-Jona reče da se boji ostaviti nju samu sa «čarobnjakom», i hoće da ona ode kod rabina! A ona odvrća da rabin neće verovati rečima priproste žene; reći će da je sišla s uma zbog bede i nevolje ...

Nije bilo druge, nego oboje ostave tiho «čarobnjaka» sa «Sederom» koji je priredio u kući, i otrče rabinu.

A rabin sluša, čudi se, razmišlja u sebi, klima glavom na jednu i na drugu stranu, i na kraju krajeva odgovara:

- Jasno je da sve što je stvoreno čaranjem obmanjuje oči, i da ga nema u stvarnosti ... Stoga učinite ovako: Vratite se kući. Pa ako maces budete mogli lomiti rukom, vino točiti u čaše, a jastuke pipati – onda to nije delo vraćanja, nego čudo nebesko, i uživanje je dopušteno ...

Tako reče rabin.

Vratili su se kući, a srce im je lupalo. »Čarobnjak« je netragom nestao, no, «Seder» je ostao na svom mestu. Uhvate jastuke – pravi su; vino se toči u čaše, maces se rukama lomi, Shvatiše da im se ukazao prorok Elija, i proslaviše radosno praznik zajedno sa celim Izraelom.

¹ (košer je jelo prema propisima jevrejske vere; trefa je sve što je zabranjeno Jevrejima)

² (Šabat gadol: subota pre prolećnog praznika Pesaha, uspomena na oslobođenje od egipatskog ropstva).

³ (galut: progonstvo Jevreja u tuđini. Jevreji su oduvek smatrali da je vreme da se vrate u Erec Jisrael i zato im je galut i suviše dugačak)

⁴ ... (Ma ništane /arba kušjot/: četiri pitanja koja najmlađe dete pita oca na Seder, prve i druge večeri Pesaha)

⁵ (siromašni Jevreji dobijali su od Veroispovedne opštine brašno da peku maces, nekakav hleb za Pesah. To se zvalo «siro brašno»)

⁶ (knjiga sa pričom i pesmama o izlasku Izraela iz Egipta; čita se na Seder)

ČUDO NA MORU

U Holandiji, u niskoj i rasklimanoj kućici od ilovače, stanovao je na morskoj obali ribar Jevrejtin, a ime mu je bilo Satja ... možda prema imenu jednog od njegovih predaka. S a d j i. On o tome ništa nije znao. Uopšte ništa u stvari nije ni znao o svom jevrejstvu. Bio je ribar, a ribari su bili i svi njegovi preci. Svom se dušom predao moru. Njegova je porodica bila jedina jevrejska porodica usred samih nejevrejskih. Šta da on zna? On je lovio ribu, žena je plela mreže i sređivala kuću, deca su se valjala u pesku, igrala se i tražila jantara. Kad bi Satju zatekla bura na moru, pa mu se radilo o glavi, ni on koji je gledao opasnosti licem u lice, ni njegova jadnica žena, koja je grmila u kući, nisu znali čak ni da kažu *Šma*. Satja je gledao u vis s nemom molbom, a žena se kod kuće udarala o glavu i jaukala, ili je zurila sa suspregnutim gnevom čas u more i njegove talase, čas u tamno i oblačno nebo. Deca su se valjala po pesku i vikala:

- Santa Maria! Santa Maria: Sveta Marijo!

A odakle i da znaju? Da idu do opštine pešice – dalek je put. Da iznajme kola i da se odvezu, to nije mogla ovako siromašna porodica koja se jedva prihranjivala trudom svojih ruku. A more ih ne pušta: vuče i vuče more! Satja, otac, i ded i praded, i čukunded, svi su bili ribari. I umrli su na moru ... Ali, golema je moć tog ljudskog neprijatelja, mora, ne možeš se rastati od njega: ono je ribaru i kolevka i grob.

Samo je jedan sveti dan ostao Satjinoj porodici: Jom kipur.

Dan pre Jom kipura Satja izabere najveću ribu, krene sa porodicom u grad, preda ribu mesnom šahteru, večeraju za njegovim stolom pre početka posta i drugi dan opet nakon završetka posta. Vreme od večeri do večeri provodila bi porodica kao i šahterova u holandskom hramu slušajući pevanje hora, brujanje orgulja i pev kantora koji je dizao i spuštao glas. Ne razumeju ni jedne jedine reči, ali su im oči uprte u orman za Toru i u propovednika koji je navukao zlatnu kapicu na glavu; čine sve poput njega koliko samo mogu. Ustane li onaj sa zlatnom kapicom, ustanu i oni, sedne li on opet na svoje mesto, kako vide od njega, tako čine i oni. Kad Satja od umora zadrema, budi ga sused lakim udarcem ... I to je bio sav njihov «Jom hakipurim», čitav dan suda! Da i riba u vodi drhće od straha zbog svega onoga što biva u visinama – to Satja nije znao. Poznavao je samo običaj svojih predaka da posti od večeri do ve-

čeri, da sluša kantora, hor i orgulje, da se posle Neile (ni to ime nije znao) vrati kući i da jede po drugi put u kući šahtera. Ko zna da li je šahter i sam znao više nego to ... A kad sve prođe, da se onda vrate kući ... Tada bi Satja i njegova žena ustali, oprostili se srdačno s šahterom i njegovom porodicom, i pošli bi da hodaju celu noć do svog omiljenog cilja, do mora ... Nisu govorili «kući», nego – k' moru ..

Niko ih nije mogao zadržati.

Šahter i njegova žena nagovaraju - Što se toliko žurite? Pa i grad još niste videli.

Satja bi izustio žučno:

- Grad!

Satja nije voleo govoriti, more je učitelj ćutljivosti. Ali grad je mrzeo. Nema prostora, nema vazdaha da dišeš, nema neba – samo uzana pruga između krovova. Drugo je more!

- Ali ono vam je neprijatelj; ono vam je Anđeo smrti!

- Ali anđeo je dobar!

Satja je želeo da završi poput oca i svih svojih otaca, da ga more proguta dok je još zdrav i snažan ... Nikako neće da leži dugo bolestan i da umire sporo, sporo i lenjo ... Pa da plaču oko njega! ... A onda da ga zakopaju u tvrdu zemlju ...

Creva mu se prevrću u utrobi kada bi spomenuli takvu smrt i takav pogreb ...

I pošli bi pešice kući – moru! A iza noćnog puta, kada zora zarudi, pa kada poput munja zasvetlucaju najpre zlatni pesak na obali a zatim odsjaj srebrne pučine, oni sve podrhtavaju, kliču i plješću rukama. *Oj, oj, more!*

Raduju se kao mladoženja mladoj!

Tako je bivalo iz godine u godinu ...

Takav je običaj bio u porodici. Ribar odlazi, ribar dolazi i šahter za šahterom, ali se običaj ne menja. Jedina nit koja vezuje ribarsku porodicu sa narodom, ne sme se prekinuti!

Bilo je jutro. Upravo se zarumeneo istok, a more se budilo sporo zadržavajući dah. Tiho šumi i romori, proteže se lenjo i pospano, pa se steže i sanjari ... Sad ovde, sad onde proleti par belih krila modrim uzdahom. Nežan cvrkut nežne ptice – pa opet tišina. Odsjaji trepere po mor-

skoj površini, a zlatne pege klize po sjajnom pesku.. Prozori ribarskih kuća su zatvoreni, kad odjednom, zaškripaše vrata.

Izađe Satja.

Danas je dan pre Jom kipura ...

Na Satjinom licu lebdi strahopoštovanje. Oči mu se cakle od miline. Ide do mora, svog ljubimca, da izvrši svoju jedinu i najveću versku dužnost: da ulovi ribu u čast Jom kipuru! Prilazi čamcu, već odvezuje konopac kojim je čamac privezan uz obalu, a sa desna i sa leva čuje glasove:

- Nemoj, nemoj!

To mu viču susedi koje je probudio blagi topot njegovih koraka u pesku i škripa konopca dok ga je odvezivao, pa su kroz malena prozorska okna promolili glave da ga opomenu;

- Nemoj, nemoj!

Tiho i mirno pružilo se more u beskrajnu dužinu i širinu, preliva se i meša na kraju obzorja s jutarnjim svežim i radosnim svodom .. Dah mu je lak i nežan ... Malo pomalo nabora se kraj žila, udara lagano o pesak a između talasića kao između bora dobre starice, smeše se kapljice veselim i sjajnim smeškom ... Progovara more ... Nešto pripoveda, nešto šapuće u uho raštrkanim šiljastim pećinama koje su prekrivene vodenim biljem dugačkim i tankim poput kose – A starac-more gleda žalove s ljubavlju, sa smeškom i češlja ih tiho i sporo. Ali ribar poznaje more u dušu: nema poverenja u njega!

- Nemoj!

More se ljuljuška nečujno, a gibanje mu postaje sve jače ... Sjajno se ogledalo razbija, a veseli romor pretvara u snažan i jak šum. Bore se nadigle i postali talasi, a čamci su im plen kao ribice ogromnom kitu.

Licem naboranim kao i more ali bez podmuklog smeška koji je u moru, starac izađe iz jedne kućice, bos i gologlav, priđe Satji i položi mu ruku na rame:

- Pogledaj!

I pokaza prstom tamo na nebu – malu crnomanjastu pegu ...

- Ova će pega narasti i postati oblak, a iz oblaka – teška oblačina...

- Hoću da ulovim samo jednu ribu pre nego naraste oblak. Ja ću, kad se vratim kući ...

No lice se starca, Satjina suseda, razgoropadi:

- Satja, imaš ženu i decu!

- Ali i Boga na nebu! – odgovori Satja. s pouzdanjem. On s pouzdanjem ide da izvrši versku dužnost.

Otisnu čamac i skoči u njega.

Satjin je čamac zaplovio morem kao lako perce, a more ga je ljuljalo i teralo veselim i lakim šumom razvejavajući naokolo najizabranije biserje. Starac ostade sam na obali stojeći i mrmljajući:

- Santa Maria, sveta Marijo!

Satjin je čamac na morskoj površini lak poput orahove ljuske. On raširi mrežu, a ona tone, tone i biva sve teža i teža, jedva je drži. Izvuče je svom snagom naprežući se ... A u mreži ... vođeno bilje, morske zvezde, ribe baš nijedne.

Već se čamac izgubio iz pogleda starca na obali a Satja već izvlači mrežu drugi, treći i četvrti put. Nije je lako vući, svakoga puta je sve teža, puna isprepletenog bilja i morskih zvezda, a ribe nema!

More se propinje i propinje, sve se žešće burka, sunce se uspelo na sredini neba, ali nije kao inače: kao da je svo vlažno i roni suze! Ona crna pega na nebu širi se na kraju obzorja, zagasita je i plazi poput zmiije, postaje sve mračnija, a gamiže na truhu prema suncu, prema suncu ...

Već je podne, a Satja još uvek plovi i oprobava sreću, a sreća mu je kusa ... Srce mu veli:

- Vрати se Satja. Bog neće ove godine da izvršiš dužnost kako treba; takva je njegova volja ...

Satjino se lice smrklo.

Zacelo je zgrešio pred Bogom ... dok neće njegove žrtve. Šta da radi?

Prihvati veslo da okrene čamac, a u tom momentu mu voda popraska lice. Ogleda se okolo sebe, a to se zlatna riba izdigla ponad vode, pracka se, udara repom i prska mu kapljice u lice.

Ovu ću ribu uloviti! Bogu se dopala njegova čežnja da izvrši dužnost, pa mu je poslao tu ribu!

Ponovo okrenu čamac prođoneći ribu. More se već svom silinom uzdizalo, talasi bivali sve snažniji, a oblak prekrio polovinu sunca. Iz oblaka poprečnim prugastim obličjem svetlucaju bele munje ... Riba samo leti preko talasa, a čamac juri za njom. Iznenada nestade ribe, vetar je ogroman talas dogibao između čamca i ribe ...

Srce šapuće Satji:

- Vrati se! Varaju te ...

Odmah potom, utonu talas u dubinu, more se smiri, a na površini pluta riba, pluta sve bliže prema čamcu i gleda ogromnim očima Satji u lice i kao da mu kaže: - Upecaj me, imaj me, - izvrši svoju veliku dužnost...

Satja se vraća, ali, eto novog talasa. Opet riba iščezava, a more besni i peva neugodnu pesmu ... More se ljuti: Kakve li drskosti, ploviti sada! Prelaziti ponad njegovih talasa!

Sunce, kao da ga spopade strah pred morem, sakrilo se iza oblaka. Čini se da je vetar samo to čekao. Sada je slobodan, čitav svet je njegov! Razduvava sve u besu, šiba po morskoj površini, goni žestoko, dok more dubokim šumom valova, bukom talasa i lomljivom odgovara; kao da ima na hiljade bubnjeva u utrobi, silne horove u peni talasa.

- Kući, kući! – snažno zakuca Satji srce. Skupi mreže, prihvati veslo svom snagom, da mu sve pucaju žile na rukama. Čamac se valja sa talasa na talas kao da je orahova ljuska; čas se diže, čas se survava na dole. Nebo je celo tamno, a talasi zamračuju pučinu.

Kući, kući!

Ali ko to pliva pored čamca?

Ugleda ljudsko telo, žensko telo ... Od kose viri crna pletenica ... U njegove je žene takva kosa ... A ispod guste kose: bele, svetle ruke, ruke njegove žene! I glas zove:

- U pomoć! U pomoć!

Glas njegove žene, glas majke njegove dece: Kad je bura postala žešća, pošla je za njim u drugom čamcu, a sad se utapa, zove u pomoć.

Satja okrene čamac postrance, prema ženskom telu – ne pušta more! Talas za talasom ruši se između njega i tela, a onaj glas doziva iz bure:

- U pomoć, u pomoć!

On se bori protiv talasa; skupio je poslednju snagu. Vesla i primiče se crnoj kosi, belim rukama ... Jao, zaviorila se kosa, utonula, samo se još krpica od haljine sjaji u crnom moru ... Samo da ispruži ruku, da je uhvati pre no što potone! Ali opet talas – rastavio ih je i udaljio. ...

- Čarolija! – pomisli u sebi. – I zlatna riba – i telo. Podiže nenamerano pogled prema obali, a u ribarskim oknima svetlo!

- Jom kipur! – uzdahnu.

U isti mah pusti veslo.

- Učini sa mnom kako ti volja! – povika prema nebu. – Na sveti dan neću da maknem veslo!

Vetar besni, talas stropoštava čamac u dubine, a Satja ne ustaje i ne miče se, sedi u čamcu, pogled mu je usmerljen prema nebu, u visinu.
- Čini šta hoćeš! U tvoje ruke predajem duh svoj ...

Jom hakipurim! Satja se seti pevanja hora u svetom hramu, uz pratnju orgulja, te ponavlja napev kojeg se setio, i peva tiho ... duša ne zna drugog govora da se opravda pred Tvorcem, nego peva ...

Nebo gore – potpuno se smrklo, a more dole – hući u besnilu, udara talasima, tera talas za talasom i baca čamac svom silnom i brzinom sa talasa na talas, s vala na val; dođe vir, zahvati veslo – potom nestane, dođe i drugi za njim, poteže za čamcem, juri, leti ... Poput hiljade kitova hući more, a Satja peva usred bure napev molitve «Mi januah umi janua» ... Ponavlja pevanje hora uz pratnju orgulja.

O talas udari čamac. On peva ... Sa tom pesmom na usnama hoće da umre ... Čamac se prevrnu ...

No Satji još nije bilo suđeno da umre ...

Dve bele prikaze, poput belih lakih oblačića, idu rukom pod ruku ponad morskog oledala. Noge im bose, glave otkrivene, kosa raspletana u vetru, oči im svetle. Čim se prevrnuo Satjin čamac, doleteše do njega, uhvatiše i digavši ga u vis, uzeše između sebe, staviše u sredinu, uhvatiše za ruke i tako idu, idu sve troje rukom o ruku ponad talasa kao po brazdama u polju, idu i primiču se obali.

Satja htede da progovori.

- Nemoj, nemoj, nemoj prestati da pevaš, zbog te pesme hodamo po morskoj površini, pesma pobeđuje more ...

Satja korača između njih i oseća da čamac leti iza njega, ogleda se, i eno čamca, a u čamcu mreža, a u mreži praćaka se zlatna riba ...

A kada se srećno vratio na obalu i došao kući, nađe tamo šahtera i njegovu porodicu. Bio je požar u gradu i pobjegli su kod njega, na obalu ... Još je visok dan, pa su dospeli da «zakolju» ribu za početnu i završnu večeru ...

Nije se prekinuo običaj.

POLOG

U gradiću Turovinu živeo nosač po imenu Tobija.

Taj je Tobija bio veliki siromah, a imao je mnogo dece.

Jednog je četvrtka stajao na trgu, krajeve kaputa podvezao konopcem, spreman i gotov da radi svaki posao samo da koliko toliko zaradi za svoju, - ali ništa. Osvrće se Tobija amo tamo, odakle će da mu svane pomoć - ali dućani su naokolo prazni, trgovci unutra sede i zevaju za tezgama ili besposleno hodaju i šetaju nadomak dućanskih vrata. Sunce se već uspelo visoko i žeže mu ponad glave - podne je, a njegov je džep još prazan. Diže Tobija pogled prema nebu i izmoli u srcu kratku molitvu:

- Gospodaru sveta, smiluj mi se zbog moje Sare i zbog dečice, ne daj, da mi subota bude kao običan dan ili da moram moliti milostinju od ljudi ...

Još on govori, a neko ga vuče za kaput. Okrene se Tobija, a to pred njim nemački lovac: odelo mu zeleno, sjajno pero leprša mu na šeširu...

- Šta želiš gospodine lovče, čime mogu da te uslužim?

Pristojnog lica i čistim nemačkim jezikom, lovac mu reče:

- Znaj, Tobija, da ti je suđeno sedam dobrih godina. Sedam godina sreće i blagoslova, i moći ćeš potpuno da kupiš čitav grad, s trgom i dućanima i sa čitavom okruženjem. A slobodno ti je odabrati otkada! Ako hoćeš - obogatićeš se još danas, i pre nego što ti zađe sunce nad glavom, zasijaće ti sreća poput sunca u podne. Ali kada prođu dobre godine, osiromašićeš i bićeš ponovo nosač kao i ranije, premda će ti nestati snaga ... A ako hoćeš - počće dobre godine na kraju tvog života, pa kada ti dođe čas, napustićeš svet bogat i čašćen kao poneki veliki i slavni moćnik.

Nije potrebno da kažem da je onaj lovac bio prorok Elija. No, Tobija se nije toga setio, nego je mislio da je on šaljivdžija koji se ruga siromahu ili - čarobnjak. Želeo je da ga se reši i mirno i staloženo, blago mu odvрати:

- Ostavi me dragi neznanče i idi svojim putem. Ja sam siromah bez ičega i nemam čime da ti se odužim za dobro koje hoćeš da mi učiniš...

Ali kada ga je lovac počeo nagovarati, kada mu je ponavljao i ponavljao svoje reči, prodrle su one Tobiju u srce i pomisli: Možda je istina to što veli: pa ako ne koristi, škoditi neće - te odgovori priprosto:

- Znaj, mili neznanače, ja uvek pitam ženu za savet. Daj da odem i da je upitam; neka ona odredi vreme.

- Tako i treba, - reče lovac, - hajde idi, a ja ću čekati da se vratiš.

Izvukao Tobija krajeve kaputa ispod konopca, izašao izvan grada u polje gde mu je bila kuća, nabijača od ilovače, da se dogovori sa ženom.

Žena je stajala na kućnim vratima i čekala ga. A kad ga je opazila, potrčala je prema njemu s ispruženom rukom, jer je mislila: Poslao mu je Bog zarade te je nosi za subotnje potrebe. Ali, Tobi joj reče da nije ništa zaradio, da je samo došao po savet, jer mu je došao nemački lovac i rekao to i to ...

Poslao nam je bog zamenu ... I ponovi joj sve reči lovčeve, a Sara je odmah poverovala i nije mnogo istraživala i zapitkivala, nego je rekla:

- Idi i reci neka dobre godine počnu odmah ...

- A kad ostarimo, Saro?

- Bog pomaže dan na dan, reče. A mi nemamo vremena da čekamo ... Zar ne čuješ decu? Igraju se iza kuće u pesku ... Vratili ih iz škole jer nismo platili školarinu ...

Tobija se uverio i bez razmišljanja potrča proroku i reče:

- Moja Sara hoće odmah i sad!

- A posle, kada ti nestane snaga pa nećeš moći da vučeš teret?

- Ona kaže: Bog pomaže dan na dan. Ona je puna pouzdanja ... A glavno je da treba platiti školarinu za decu ...

- Neka bude, pristane prorok. - Hajde vrati se kući, tamo te čeka blagoslov ...

Proroka nestade a Tobija se okrene i pođe, svrati iza kuće gde su se deca igrala u pesku a ono nije pesak, nije pesak pesak nego zlatna prašina ...

Počele su dobre godine ...

Vreme leti kao na orlovskim krilima. Kada se već približavao kraj sedme godine, pođe prorok Tobiju s porukom da će još istog dana zaći sunce njegove sreće i da će se raspliniti poput sna čitavo bogatstvo koje ima u kući i koje je pohranio kod drugih.

Našao ga je na trgu sa krajevima kaputa podvijenim konopcem gde čeka spreman i pripremljen na gotovs da svaki teret vuče da bi u znojnu lica svog zarađivao kao i ranije.

Začudio se ...

A Tobija reče:

- Došao si, dragi Neznanje, da mi javiš kraj dobrih godina: hajde, reci to mojoj Sari, jer se u njenoj ruci nalazilo blago i čast.

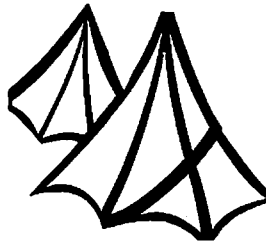
Podošte zajedno u polje gde je bila Tobijina kuća, od blata i ilovače, kao nekad. A Sara, gospodarica kuće, obučena sirotinjski, kao i pre. Kada joj je prorok saopštio da će se vremena promeniti, nije se iznenadila, nego je odvrtila:

- Ne smeta gospodine! Kod nas još uvek nisu počele dobre godine. A blago smo smatrali samo pologom od Boga ... Kuća je ostala ista kao i ranije, odelo isto kao i pre, a mi jedemo i pijemo kao što smo oduvek jeli i pili jer smo živeli samo od Tobijine zarade. A od blaga, pologa dragog Boga, koje smo našli u pesku, uzeli smo samo i jedino da platimo školarinu za decu. Njegova je nauka i njegovo je zlato, te smo njegovim zlatom plaćali njegovu nauku i ništa više ... Pa ako je Bog našao vernijeg čuvara za polog, neka ga poveri drugome ...

Dok je to govorila, nestade proroka; uspeo se i izneo ovu stvar pred nebeski sud.

A sud reši da nema vernijeg čuvara od Tobija i žene mu Sare.

I ostade polog kod njih ...

PASJI SEDER

Kod Baal Šemua¹ je dolazio kao jedan od «skorojevića», Jevrejin što se nedavno obogatio, i bio, dabome, prava muka. Ne bojim se nikako da mu spomenem ime; neka dođe i neka me ubije ...

«Jenkl iz Konjske volje» ... pravi divljak! Čak i sam Baal Šem, čovek prijatan i ljubazan prema svakome, mrštio je čelo čim bi ugledao «bogataša».

Postao je moćan. Na leđima je nosio korpu gamadi², a bio je i ohol i otimao se sa čašču; hteo je da upravo njega izaberu za prvog gabaja Hevre kadiše³ u njegovom mestu ... Odmah posle izbora, čim je video da nije izabran, posvađao se sa rabinom i sa Opštinom. Grad je bio grad mitnagdim. Samo da ih razljuti, odlučio je da poseti Baal Šema⁴ ... Da je to učinio običan čovek, uništili bi ga. Ali ko će da se pravda s moćnim bogatašem? Čitali su kao zaliveni – a on je putovao ...

Kao najvažnije, bio je prost i brzoplet čovek, a prostak uvek hoće da bude na čelu: treba li da se moli – on je već zauzeo podijum; a njegovo izgovaranje – da i ne govorim!~ Hoće da govori blagoslov posle jela – već je čaša za blagoslov u bogataševoj ruci. I uvek upada drugima u reč. Govore o svetim stvarima – a on skoči iznenada; - Kobilu sam kupio gospođu – pravi šećer! I raširi usta kao da je pojeo kakvu poslasticu. Jednom je uzbunio sve koji su sedeli oko stola zbog b i č a za kobilu: - Na biču je, gospodo, glavica od čistoga zlata. Dobio sam ga na dar od vratara grofa Potockog ... Ko nije video takav bič ...

A osim svega toga, bio je škrtica nad škrticama! Za ukras je nosio u džepu zlatnu kutiju za burmut. Često bi je vadio da se pohvali; igrao se sa njom da svetluca na svetlu, kucao je prstom i bubnjao; neka vide svi i neka čuju! – Onda bi je zatvorio a da uopšte i nije pomirisao. Žao mu je bilo da izvadi burmut! A kad je ko sa strane pružio ruku za kutijom, zatvarao bi je neviđenom brzinom, i čvrsto stisnuo prstima.

Nisi naprosto mogao izdržati u njegovoj blizini!

Jednom je došao naš bogataš na polupraznike Pesaha. Zadržao se, i ostao da provede subotu. Sedeo je kod stola zajedno sa pristalicama ... Šta da mu učinimo kada ga Baal Šem neće da osramoti. Neka sedi!

Baal Šem poče da govori o molitvi. Pričao je kako se molitve dižu i kako stižu na cilj, pred prestolje Božje. Tumačio je da se ne uspinju sve molitve odjedanput i zajedno ... Ponekad se neka molitva zadrži na putu, nai-

de na prepreku u letu i zaostane. Biva da dvojica mole jedan iza drugoga, prvi «ranoranilac», drugi u predvečerje, prema propisima Kabale⁵), a molitva drugog ipak stigne ranije ... Sve zavisi od bistrine i čistoće molitve ... Nakon toga poče tumačiti kako sve na svetu ima telo i dušu, pa i molitva; reči su joj telo, a pobožnost joj je duša ... Blago čoveku koji moli sa pravom pobožnošću; molitva mu se diže kao prejasno svetlo, bez i najmanjeg trun-ka svakidašnjosti i telesnosti, i nijedan duh, nijedna prepreka i prepona ne-
maju vlast nad njom ... Ona se diže uspravno, kao gust oblak kadiva ... Jao čoveku koji moli sa mnogo reči i sa malo pobožnosti, jer mu je molitva uvi-jena u telesnost, pa je suviše teška i ne može da se diže brzo ...

- Ovakva molitva – reče – visi u vazduhu, zapinje o krovove kuća, za-
pliće se o grane drveta ... Ponekad je dohvati zao duh i baci je u jamu,
rupu ili špilju ... A ipak nema uzaludne molitve! Na koncu konca, stići
će molitva, jer je vuče prema korenu ... Samo mora čekati dok prođe bu-
ra. U zgodan čas, kad je nebo čisto, bez oblaka i vetra, ona se uspinje po-
lako, polako, s milošću Božjom ... A to je tajni smisao rečenice «Jer eto
ne drema i ne spava čuvar Izraelov» ... Nema vremena tako reći ... Mo-
litve ne dolaze istovremeno i ne u određeno vreme. Neke rane, druge
kasne: pomolili su se ranoranioci, iza njih su došli mitnagdim na moli-
tvu, a onda hasid koji je prodrmao zidovima i probudio milosrđe ... Mo-
litve koje zakasne zbog prepreka i prepona dolaze bez ikakvog reda ...
A onda molitve koje su imale ljagu, pa ih je cadik morao očistiti ... Bož-
je je milosrđe neprestano zaposleno ... Stoji na straži!

Kao da je zaboravio da je subota i praznik, uzdahne iz dubine srca:
- A ako moli neki Jevrejin a misli na ječam ili pšenicu ... Koliko li oka
ječma, koliko li merica pšenice pritiskaju molitvu, pa kako će da se di-
gne ili uzdigne? A tek kada čovek moli, a u mozgu su mu rđave misli.
Sve vuče prema korenu: «rđave misli vuku prema vratima pakla, oslo-
bodi nas Bože!» ... I za sto i dvadeset godina, umreće čovek, ostaviti svet
i uspeti se u nebo, da položi račun. Staviće vagu ispred njega da mu iz-
mere dela. Dođe tužilac i baci punu pregršt pred zdelicu krivnje. A bra-
nilac stoji kraj zdelice zasluga, praznih ruku, bez ičega ... Duša više po-
put ždrala: - Gospodaru sveta, molio sam tri puta na dan, gde su mi mo-
litve? Hoće da pokažu duši kako je pravedan sud; izvedu je iz sudske dvo-
rane, otvore joj kapije nebesa i nalože joj neka baci pogled na zemlju.
Ona pogleda i vidi kako joj se molitve valjaju u prašini i blatu, oslobo-
di nas Bože! ...

Tada se setio da je subota polupraznika, i želeći raspršiti svekoliku tu-robnost reče veselo: - Imam za vas prijatnu vest! Primio sam obavešte-nje da je naš Seder⁶ uzašao bez ikakvog zadržavanja, ne daj Bože! I da je oduševljeno dočekan.

U taj je mah skoči prostak i upita: - A moj Seder, Rabi?

Hteli su da ga raskrinkaju kao ribu, ali Baal Šem odgovori mirno: - Još nije stigao onamo ... Tvoj seder ima ljagu i treba da se očisti ...

- Odakle to Rabi zna.

- Jer stoji pred mojim pragom i moli da ga očistim ...

Prostak i veruje i ne veruje, pa pita: - A kada ćeš mu, Rabi, otvoriti vrata?

- Još danas – odgovori Baar Šem. – Odmah iza Havdale. I obrati se pristalicama: - Dođite svi da vidite ...

Iz onoga grada došao je i jedan melamed⁷ da provede Pesah kod Baal Šema ... Svojim je gazdama rekao da putuje kod žene, u neko selo ...

A kada je došao bogataš, uplašio se melamed. Prostak će se vratiti ku-ći i pričaće ... Mitnagdim će na njemu iskaliti sav svoj bes. Išćupaće mu zulufe i bradu, dlaku po dlaku, i uništiće ga ... Iz tog razloga je melamed nečujno izašao i pobegao u gostionicu: tamo se sakrio u komorici če-kajući željno da bogataš napokon ode ...

Hasidimi su se sažalili, doneli «ostatke»⁸ sa stola i malo vina da se okrepi ...

Nakon razgovora otišli su melamedu i pored ostalog upitaše kako se to vladao bogataš na Sederu.

Melamed pljune:

- Njegov Seder – to je pasji Seder ...

- Kako to?

- Jednostavno! Taj bogataš ne stanuje sa drugim Jevrejima u samom gradu. Kupio je kuću u predgrađu, blizu dvoraca velikana u kojima ima posla, - da ga ne bi niko pretekao! Plaši se razbojnika, drži pse ... Psi su mu ljuti, i ni jedan Jevrejin ne zalazi mu u kuću, a to je zapravo i želela ta škrtica ... Šta radi u predvečerje subote i praznika? Ne dospeva da do-vrši Alenu⁹ - trbuh ga vuče ... U trku prođe kraj poslužitelja i zapoveda mu: - Čuj, more, pošalji mi gostiju, pošalji koliko hoćeš! ... U predve-čerje Pesaha dodaje oholo: K o l dihfín! K o g o d je gladan!

Poslužitelj mu je slao goste; gosti su trčali za njim ali ga nisu stigli. A kada su došli do njegove kuće, već su bile zatvorene kapije i kapci na prozorima, a psi su lajali, kefcjali, režali ... Ako se koji osmelio da priđe – brzo mu je odelo bivalo razderano i noge ranjene ... Podrazumeva se da je poslužitelj prestao da šalje goste. Ali on čini svoje: «Pošalji koliko hoćeš! Ko god je gladan ...»

Dakle, da vidimo kakav će mu Seder biti.

Posle Havdale soba se brzo napunila. Bogataš je sedeo u gustoj gomili ljudi, malo postidjen, malo u strahu, malo sa srdžbom – obrazi su mu se menjali i preivali u svim bojama.

Baal Šem naredi da zatvore vrata i kapke. Čim su to učinili, ustade bogataš. Predomislio se i hteo je da izađe ... Podrazumeva se da mu nisu dozvolili. Ruka se ispružila iza njega, zgrabila ga za vrat i vratili da sedne na klupu.

Ali kada je Baal Šem naredio da ugase svetla, savladao ga je crni strah, i kao zaklano govedo riknuo je: - Neću! Ni po koju cenu neću ... Podrazumeva se da su ga učutkali ...

Baal Šem se provukao kroz gomilu i došapnuo poslužitelju nekoliko reči, a taj je povikao u mrak pevuckajući kao što pozivaju ka Tori:

- Neka dođe Seder toga i toga bogataša iz toga i toga mesta ...

I odmah se čuo u mraku Seder. – «Avadim hajinu» ... A glas je bio glas bogatašev.

A u isti mah – «Vau – vau – vau!» glasovi pasa.

I tako se nastavljalo: - lefaro bemicrajim – «vau – vau – vau!» ... «kol dihvina»¹⁰ - «vau – vau – vau!»

Hvala Bogu, bogataš je nestao u mraku i nije se više vraćao.

¹ (čudotvorac pomoću Božjeg imena; nadimak Jisraela ben Elezara od Okupa, osnivača hasidizma. On je dobio ime: dobri čudotvorac – Baal Šem Tov /Bešt/ Živeo je od 1700 do 1760.)

² (gamad je nečista i ne sme da dođe u dodir ni sa čim čistim a to znači da je bogataš bio lenj),

³ (Sveto bratstvo. Uz veroispovednu opštinu najvažnija ustanova koja se brinula za pokop mrtvaca i negu bolesnika imala je gabaje /staratelje/ koji su bili obično najugledniji građani)

⁴ (to je bio običaj hasida)

⁵ Kabala je tajna nauka, «Ranoranioci» /vatikin/molili su naročito rano svaku molitvu. Predvečerje je čas božanskog milosrđa: onda se molitve, po Kabali, brže uslišuju),

⁶ (obred i večera u prve dve večeri Pesaha)

⁷ (učitelj za male dečake, u hederu ili u pojedinim kućama)

⁸ (širajim, cadikove gozbe bili su veoma dragi hasidima; verovali su da imaju i lekovitu moć)

⁹ (poslednja molitva kod svakog bogoslužjenja)

¹⁰ (Avadim hajinu – robovi bejasmu; lefaro bemicrajim – faraonovi u Egiptu; kol dihvin – ko god je gladan; reči Hagade na Sederu)

Have a joyous Seder!

MOŽDA JOŠ I VIŠE ...

Svakoga dana u vreme Selihot¹, jutrom za jutrom, nestajalo bi nemirovskoga cadika.²

Njegovi ukućani urane na Selihot, izlaze i ostavljaju za sobom otvorena vrata: on zacelo izlazi posle sam. No još ga niko nikada nigde nije video, ni na ulici, ni u hramu, ni u školi, ni kod privatnih minjana.³

Što su vrata otvorena – ne smeta ništa; u cadikovu kuću neće doći lopov; neka samo dotakne zasun na vratima, uveren sam da će mu se ruka osušiti. No, gde je rabi?

Kažu: - Bez sumnje u nebu! Dani su dani straha pred Jom kipurom, Jevrejima treba mnogo, treba hrane, mira, zdravlja, bogobojznosti i straha pred grehom ... Sve se više primiće dan suda, sudija celog sveta sudiće, a sotona luta celom zemljom, istražuje i pretražuje sa na htljadama očiju po rupicama i pukotinama u srcu i duši! Zavede i zanese, pa se uspne u nebo i optužuje! A ko će da pomogne u škripcu ako neće sveti cadik iz Nemirova?

Nema sumnje, on odlazi u nebo, baca se pod presto Božji i moli za Jevreje: a nekada se vlada tamo i silovito, po svom običaju.

Jednom dođe u Nemirov mitnaged⁴ iz litavske Vilne i poče se rugati.

Zna se, Litvaci su veliki u nauci, ali im je duša suva, jer je ne osvežava vera u cadike. Taj se Litvak smejaio, upirao prstom u izričitu talmudsku napomenu da i sam Mojsije, počivao u miru, nije uzašao u nebo, nego samo deset dlanova niže. A kamoli cadik iz Nemirova!

- Pa dobro, a gde je rabi u vreme Selihot?

Litvak odvrati da ima većih briga od te ...

No u tom času odluči u sebi da će istražiti ovu stvar do korena,

Još istog dana, između Minhe i Maariva, ušunjaio se Litvak u cadikovu spavaonicu i leže pod njegov krevet ... Nije se bojao da bi ga mogao savladati san, pa on je Litvak! Izabrao je deo talmuda i počeo naizust govoriti.

Ležao je celu noć i govorio naizust!

Oko sat pre no što će pozivati na Selihot, oseti Litvak kako se cadik prevrće u krevetu, kako uzdiše i stenje, stenje i uzdiše. Poznato je da su uzdasi nemirovskoga cadika bili puni tuge i muka, i izliva duše, i kogod

bi ga čuo, briznuo bi odmah u plač. Ali on nije prekinuo svoje nečujno učenje ...

Obojica su ležala: rabi u krevetu a Litvak ispod kreveta.

Kad su zvali na Selihot, čuo je Litvak veliko komešanje u susednim sobama. Ukućani su ustajali iz kreveta, palili sveće, umivali se i oblačili, išli i otvarali vrata ... Nakon toga sve je opet umuklo, a svetlo, što se prosulo ispod cadikova kreveta iz susednih soba, ugasilo se. On osta sam sa rabijem u kući.

Kasnije je priznao i nije se stideo što ga je u tom času savladao stran strah. Nije to sitnica: ostati sam sa cadikom za vreme Selihot! Ali Litvak je tvrdoglav! Tresao se celim telom – i ležao! ...

Nešto kasnije, ustade i rabi.

Ustade, učini što je imao učiniti, priđe ormanu za odeću i izvadi iz njega svežanj različite odeće, to jest:

Gaće od belog platna, široke i kratke, velike čizme, kabanicu od debelog krzna, visoku šubaru i kožni opasač okovan bakarnim čavlima – prava seljačka odeća!

Cadik obuče to odelo, a iz džepa kabanice virio mu je kraj debelog užeta ...

Litvak nije verovao rođenim očima i na trenutak poverova da je zaspa i da sanja ... Ali nije bio san ...

Rabi izađe iz sobe, a Litvak ustade i pođe za njim kao što senka prati čoveka.

Rabi prođe svim sobama i dođe u kuhinju, sagnu se pod krevet, uze sekiru, stavi je za pojas i izađe iz kuće.

A Litvak za njim, premda se u njemu već javila grešna pomisao da je rabi danju cadik a noću razbojnik ...

Ide rabi tiho sporednim ulicama, a móra Dana straha lebdi u vazduhu. Iz poneke kuće dopire do njega bolesnički uzdah ili pev Selihot. Rabi čas utone u senku neke kuće, čas izlazi na svetlo mesečine između dve kuće. Litvak sve za njim, a srce mu kuca kao jeka za svakim korakom cadikovim.

Već je rabi izašao izvan grada.

A kraj grada je šuma. Uđe cadik u šumu, zakorači nekih tridesetak, četrdesetak koraka, stade pred mladim stablom, izvadi sekiru ispod pojasa, zamahnu njome, udari o drvo – jedan, dva, tri puta, dok drvo nije palo ...

Litvak je stajao i iz daleka promatrao kako rabi seče drvo u cepanice, cepanice u komade, kako vadi iz džepa kabanice dugačko uže, kako vezuje drva u svežanj, kako sekiru za pojas zadeva, kako na leđa tovari svežanj, kako izlazi iz šume i kako se vraća u grad.

Rabi je hodao pognut pod teretom, a Litvak, sve za njim.

«Nije li starac pomerio pameću?»

A rabi, koračajući tiho, dođe u mračan sokačić, stiže do nekakve ruševine – trošne kolibice – stade kraj prozora i pokuca tiho na okno.

Litvak je mogao čuti kako se iz kućice odazvao glas bolesne žene:

- Ko je?

A rabi odgovori ukrajinski:

- Ja.

Žena upita:

- Kto ja? (Ko »ja«?)

Cadik odgovori:

- Vasilj.

- Vasilj, koji Vasilj? I šta hoćeš, Vasilje?

Cadik joj reče, sve u jeziku ukrajinskih seljaka, da ima svežanj drva na prodaju, jeftino, gotovo badava.

I ne čekajući ženin odgovor, priđe vratima, otvori ih i uđe u kuću.

Litvak se ušunja za njim.

Pri svetlu mesečine ugledao je malu i nisku sobu, poluprazano pokućanstvo, a u krevetu – bolesnicu u krpama.

Bolesnica upita uzdišući:

- Ali čime da kupim Vasilje! Odakle sirotoj udovici pare?

Preodeveni rabi odgovori da će joj dati na veresiju i da sve u svemu traži šest groša.

Žena reče da ne može uzeti na veresiju ...

- Odakle da mi svane pomoć? – uzdahnu žena.

A cadik, koji je već spustio svežanj na zemlju, razljuti se:

- Jao, luda Jevrejko! Ti si sitna i bolesna žena, dani su ti odbrojani, a ja imam u tebe poverenja i dajem ti na veru šest groša! Imaš velikog i milostivog Boga, svemogućeg i večitog i ne veruješ mu ni da će ti nabaviti ovih šest groša!

- A ko će mi naložiti peć? – uzdahnu žena. Ko zna kada će mi se vratiti sin iz noćne smene?

Cadik odgovori da će joj on naložiti ...

Reče i učini ...

Za vreme dok je drva stavljao u peć, pevuckao je tiho prvu molitvu iz Selihot toga dana ...

Dok je palio drva, molio je drugu pesmu ...

Treću je pesmu mrmljao dok je zatvarao peć.

A i Litvak se promenio ljubeći cadika i verujući mu, putujući dva puta godišnje da ga poseti.

Pa kada bi čuo gde pričaju kako cadik ulazi u vreme Selihot gore u nebo, nije se više smejao nego je govorio:

Ko zna, možda još i više!

¹ (Selihot: molitve za opraštanje od greha. Mole se u dane pre Roš hašane rano izjutra)

² (Cadik – hasidski vođa)

³ (Privatni minjan: deset ljudi koji mole u privatnoj kući)

⁴ (Selihot: molitva za opraštanje grehova. Mole se u dane pre Roš hašane rano izjutra)

«DOBRO»

Čijom sam zaslugom odoleo svim iskušenjima?

Ni svojom zaslugom ni zaslugom otaca.

Ko sam ja?

Bilo mi je onda šest ili sedam godina.

A moj otac – zakupac iz okoline Vilne: priprost Jevrejin, jednostavan čovek ...

Pa k o m e imam to da zahvalim?

Starcu iz Špolje.¹

Kako sam naišao na starca iz Špolje?

Bilo je to ovako:

Starac je tada još bio mladić.

Još nije stiglo vreme da objave tajne i da se on objavi: još se mučio progonstvom.

Siromah usred drugih siromaha. Obilazio je sa prošnjacima jevrejske opštine. Iz grada u grad, iz prenoćišta u prenoćište. Odelo mu dotrajalo i pocepano kao u svih prosjaka koji obijaju pragove ...

Šta mu se krije u nutрини, u njegovom srcu – ko je to mogao da nasluti?

Ljudi vide samo šta je spolja! ...

A kasnije, kada je vreme lutanja bilo dovršeno, osvanuo je pred Rabinskim sudom u Vilni i dobio svedočanstvo za šahtera, pa je živio od toga.

Počeo je da obilazi po selima, klao živinu i sitnu stoku ...

Ali «mitnagdim»² imaju dobar nos! Nije potrajalo dugo, naslutili jesu ko je on, i oklevetali pred Rabinskim sudom govoreći: - Pokvario se šahter, počinio je, u najmanju ruku, sve grehe pomenute u Tori ...

Ja, dakako, nisam o tome ništa znao. Voleo sam iz sve duše mladog šahtera koji je tu i tamo zalazio i pod naš krov ...

A koga sam, uz oca i majku i mogao da volim u selu?

Imao sam naprasita učitelja koji me je tukao na mrtvo ime ...

A ovaj – dobrodušan, dobra srca i blagog pogleda; glavne su bile oči, svaki je njegov pogled zaista oživljavao dušu ...

Jezik je oštrij od mača: klevete su upalile – osudiše mladog šahtera.

Čini se da je i moj učitelj umešao svoje prste! A dokaz: odmah su mu javili presudu, i još iste sedmice, u petak, kada je šahter došao kod nas i stupio nogom preko praga, potrčao mu u susret strašno ljut:

- Grešniče, drzniče! ... I odmah ga zgrabivši za vrat izbacio ...

Otac se još nije vratio iz polja ... Majka – zaposlena kod peći, a ja – sav sam plamteo saosećajući sa jadnikom, ali sam strah od učitelja kao Anđela smrti nagnao me je da ćutim ...

Tešio sam se: Uskoro će se vratiti otac ...

Kada sam gledajući kroz prozor video da se mladić okrenuo i izašao iz sela, nisam se više mogao uzdržati. Otvorio sam brzo prozor, iskočio na ulicu, potrčao za njim do obližnje šume na putu u Vilnu.

Gonila me je nejasna ali žestoka želja da još jednom vidim njegovo milo lice, da mu pogledam u dobre oči i da mu kažem ... šta? – Nisam znao jasno, ali nešto dobro i utešno.

Trčao sam, a bose mi se noge (bio sam seosko dete) izraniše o kamenje na putu – ali - uzalud!

Nigde nikoga.

Otišao je i nema ga!

Izgubio sam nadu. Tužna srca zaokrenuo sam prema šumi. Mislio sam; malo ću predahnuti pa ću se vratiti ...

Čim sam seo, dopre iz šume do mene glas, njegov glas; pola govor, pola pevanje ...

Skočio sam na noge i potrčao za glasom: On je tu!

Stoji u senci stabla, ljulja se, i pevucka Šir Haširim.

Nisam hteo da ga ometam. Stao sam nekoliko koraka pred njim i čekao da završi ... A do tada sam promatrao stablo pod kojim je mladić stajao u senci.

To se stablo razlikovalo od svih drugih drveta u šumi ... Sva stabla unao-kolo bila su još tužna, još se nisu probudila iz zimskog sna, a ovo – sve zeleno, sve u cvatu, blistalo se i sjalo. Ispružilo grane, raširilo ih i zakri-ljuje glavu mladića. Usred granja skakutalo je i poskakivalo jato ptica pe-vačica; one su odgovarale mladiću na Šir haširim radosnim kliktanjem...

Stajao sam uzbuđen i uzrujan razjapljenih ustiju i razrogačenih očiju – zabezeknut.

Čim je dovršio Šir haširim, nestade ptica, stablo potamni, a on mi priđe i reče zapovedničkim glasom:

- Što si video, neka ostane tajna.

- Dobro, dobro! – odgovorih lako drhteći.

On se malo nasmeja i reče:

- A sada te moram nešto zamoliti ...

- Sve što mi kažeš, učiniću! – odgovorih brzo. Srce mi je kucalo od radosti. Mislio sam da će zatražiti hranu, a ja ću potrčati kao odapeta strelica, ukrašću majci sve njene subotnje poslastice i doneću ih njemu...

- Nije to!

Na moju žalost, nije bio gladan ...

Reče:

- Krenućeš sinko na dalek put ...

Ja sam se čudio, a on ponovo reče:

- Veoma dalek put ... I na dugo ... Zaboravićeš mnogo, veoma mnogo, sve: Toru koju si primio od svoga učitelja; a nakon niz godina i muka – zaboravićeš i oca i majku; molim te, ne zaboravi svoga imena! - ... Ime ti je «Jidele»³ i to ostani!

I nesta ...

Još iste noći, u noći kada se posvećuje Šabat, dođoše panduri kod nas i odvedoše me⁴ ...

Kako je predvideo, tako je i bilo ...

Sve sam zaboravio ...

Glad. Često zatvor ... Šibe i korbači učiniše svoje ...

Gde god pogledam – svuda sneg i led.

Jevrejina – nigde čuti ni videti ... Možda je tamo krišom i bilo Jevreja, a da ja nisam znao ...

Nigde Biblije, nigde molitvenika. Nema Šabata, nema svetkovina ni postova. Sve sam zaboravio ...

Ali veru nisam promenio!

Kada su me muke pritisle te sam ih jedva podnosio, voda do grla dopirala, javljale se rđave misli, kopkale gadne promisli: Hajde, pokoriću im se i sve će biti rešeno ...

No, iznenada pojavio bi mi se on, njegove blage molitvene oči, tiho, tihano šaputanje:

- Ostani Jevrejin, ostani!

Bilo mi je jasno da mi se to ne rugaju uspomene iz mladosti i da ne gledam samo priviđenja svoje mašte ... svakoga puta sve starijeg sam ga video, sve vremešnjeg ... već su mu i brada i zulufi posedeli, obrazi poledeli i sav se malo smežurao ...

No oči su ostale kakve su oduvek bile, a glas mu se nije promenio.
Kao da harfa svira ...

Kada bi me šibanjem kažnjavali, ukazao bi mi se i stajajući pored me-
ne položio bi ruku na glavu mi, šaputao:

- Izdrži, vredi izdržati, vredi!

A ja bih sve ćutke podnosio ...

Šiba, zviždi, a ja ćutim ...

Krv kapa - a ja - gotovo da i ne osećam ...

Tako je prolazila godina za godinom, već je i kraj bio na vidiku, za-
vršetak ...

Jednom prilikom sam izašao iz grada da stražarim kod vojnog skladišta u polju.

Dan je bio na izmaku, digla se snežna vejavica ... Rušila je i raznosila snežne humke, mlela ih u uzdahu, rasipala i razbacivala sneg i bola iglama. Ne možeš oka otvoriti, ne možeš disati ...

Videti ne mogu, ali čujem u buri korake - dvojica prolaze, a jedan kaže drugome: - Da, danas je prvo večer Sедера ...

Nestalo mi daha dok je on govorio:

- Pesah je danas, Seder!

Oni se izgubiše, a ja stigoh do skladišta i počeh da obilazim i obilazim u krug - sam u snežnoj pustinji, sam sa žarkom željom u srcu da kažem barem malo Hagade⁵, ali nikako da se setim ...

Nekada sam je od reči do reči znao napamet ... I osetio sam da cela Hagada leži u mojoj nutrini, savila se tamo u dubinu srca, ali ne mogu odande da je izvučem ...

Kada bi se barem jedne jedine reči mogao setiti, sigurno bi je celu odande izvukao - kao iz bunara ... Celu bih je izneo poput jata zaspalih ptica ispod snega ...

- Da mi je reč, jedna reč!

- Nebesa, smilujte mi se, dobacite mi jednu reč!

Zavapih iz dubine srca - i setih se:

- Avadim hajinu!⁶

Počeo sam tim redom, a sve je ostalo išlo po redu, reč po reč ...

Obuzela me je radost, duša u meni zaigrala i raskliktala, zasja se i zablislala, a reči Hagade potekoše poput zlatnih niti, poput niske biserja...

Bura se naokolo malo utišala ...

Obilazim, obilazim u krug ... Puška mi je na ramenu, a ja obilazim skladište u krug i pevuckam Hagadu!

Pevušim pred celim svemirom, pred milijardama sjajnih zvezda koje se gore kupaju u modrini, pred beskrajnom snežnom belinom dole... A najedanput priviđenje ...

On ide ... Ogrnut je kitlom i talitom⁷. Na glavi mu srebrna kapica ...

Ide sve tapkajući po snegu ... Jasan je, čistiji je od snega; a oči mu svetle kao zvezde u beskrajnoj visini ...

Ja govorim bez prestanka: a on prođe kraj mene, i dobaci mi prolazeći:

- «Dobro!»

Njegove oči i njegov glas ...

Kada sam se vraćao iz vojske, prolazio sam kroz Špolju. Ušao sam da me blagoslovi, i prepoznao sam ga: i on je prepoznao mene ...

¹ (Starac iz Špolje: Hasidski prvak koji je bio poznat pod tim imenom)

² (Mitnagdīm: protivnici hasidizma)

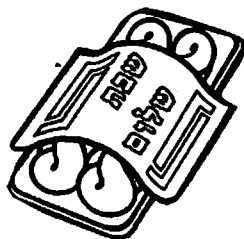
³ (Jidele: Jevrejče)

⁴ ... (U carskoj Rusiji morali su Jevreji da služe u vojsci 25 godina. Panduri su silom odvodili dečake koje su slali u Sibir da tamo služe. Mučili su ih samo da se pokreste. Kući su se smeli vratiti tek nakon isteka tih dvadeset pet godina)

⁵ (Hagada: knjiga sa pričom i pesmama o izlasku Izraelaca iz Egipta; čita se na Seder

⁶ (Avadim hajinu /Robovi bejasmo/: prve reči Hagade)

⁷ (Kitl: belo odelo koje pobožni Jevreji oblače kada se venčavaju, na Seder i na Jom kipur. Talit: molitveni plašt).

GABAJ RABI JOHANAN

Umoran od posla, opštinskog posla, žurio se gabaj¹ R. Johanan kući. Dok je prolazio kroz kuhinju, udahnuo je prijatan miris supe i mesa, i pečenih jabuka, i ubrzao korak ulazeći u drugu sobu gde ga je čekala žena Soše smrknuta lica.

- Batlan² – doviknu mu ljutito čim se pojavio na pragu.

- A što se ljutiš Soše! – pitao je gabaj sedajući na stolicu da se malo odmori.

- Još pitaš! A kada ćeš, batlan, da se pobrineš za svoju kuću?

- Za svoju kuću? – čudio se gabaj – A zašto da se brinem za svoju kuću? Naša su deca, hvala Bogu, već odrasli ljudi, a i nama, kako mi se čini, ne treba ništa ... Pa zašto da se brinem, reci?

I ogledajući se amo i tamo, nastavi:

- Krevet, kako vidim, namešten je i bez mene; pod je izriban i bez moje pomoći; ruke mi se nisu dotakle zidova, a ipak se na njima ne vide ni paučine ni plesni. Eto, i sto je prekriven: stolnjak se beli kao sneg, noževi i kašike sjaje se poput sunca; vidim i rotkve, čak i hrena, a šljivovica čeka u flaši ...

- Prestani se rugati, hajde operi ruke!

- Ne, Soše, neću oprati ruke i neću jesti dok ti sve ne kažem i ne dokažem da sam ja u pravu. Pa vidiš valjda da tu nemam posla, ali tamo, tamo u hramu, imam i te kako posla, jer, ko će da se brine za hram ako neću ja? Hoće li se za opštinu brinuti trgovac Josi koji nema vremena ni da proguta pljuvačku? Ili domar Johijel koji odmah iza subotnje Havdale ostavlja kuću i luta selima te se vraća istom u petak predveče? Ili zelenaš Ruben koji po ceo bogovetni dan obija pragove sirotinje da utera ono nekoliko para za kamate. Ili možda stado, njegovo stado, zanačlije koji rade u znoju lica svoga da prehrane ženu i decu – i zelenaša Rubena?

- Ta ja se više ne ljutim ...

- Ništa za to, ništa za to; znam ja da se ti brzo umiriš, ali sada hoću da ti dokažem kako se ipak brinem za svoju kuću, Soše. Pogledaj, kako mi se bele brada i zulufi! Zar nije došlo vreme da se spremi otpremnica za put?

- Za put? Za kakav put? – pita Soše začuđeno i dok govori, shvatila je na šta misli i skoči uplašeno:

- Sačuvaj Bože! Ne igraj se s đavolom!

- Ne boj se, ženo, i tebi ima više od dvadeset godina ... A šta ćemo ako nas budu pitali gore šta smo radili na ovom svetu? Šta da kažemo, šta da odgovorimo? Jeli smo, kazaćemo, pili smo. A šta će na to Bog? Ti, na primer, pohvalićeš se svojom saradnjom u opremi nevesta ...

- Ćuti! – povika Soše bojeći se da će tim spominjanjem umanjiti nagradu na drugom svetu.

- Pa zato hoću i ja da učinim neko dobro delo ...

- Vrlo dobro, vrlo dobro, radi kako hoćeš, samo hajde i operi ruke...

- Još samo nešto da ti kažem – reče gabaj – Sećaš li se svoje venčane haljine izvezene srebrom?

- Kako se ne bih sećala!

- Da je daš možda, za zavesu u hramu ...

- Vrlo dobro, idem ...

- Čekaj malo, Soše, ja sam je već uzeo! Već visi na ormanu za Toru!

- Lopov! – povika Soše dobronamerno.

A onda je gabaj oprao ruke, najeo se, izrekao blagoslov, legao u krevet i zaspao.

Gabaj je spavao, a duša mu je uzletela u nebo, doletela do otvorene knjige i upisala na desnoj strani, na strani dobrih dela, ovo:

«Danas, ponedeljak, odlomak Truma, 655 po malom računu.³ Ja, Johanan sin Sarin, bavio sam se ceo dan opštinskim poslom. Rekao sam: Ja i moja žena Soše stanujemo u visokoj kući, a hram Božji gotovo će da se sruši, jer nema nikoga da popravi ono što je porušeno. To sam video i odlučio da pozovem zanatlje da poprave sve što je porušeno. Danas su doneli i dve nove drvene klupe i nov drveni sto. Dao sam da se očiste podovi i zidovi i svi sveti predmeti od drveta, metala, srebra; nov svećnjak stavio sam na oltar pred Mizrahom⁴. Svega je u opštinskoj kasi bilo trista forinti, ja sam od svoga dodao četrdeset i pet forinti i osamnaest groša, i sve je dovršeno u najboljem redu. Na račun svoje žene Soše dao sam načiniti svilenu zavesu, osim opreme nevesta za koju se ona brine, neka joj Bog to upiše u dobro. I tako je sve dovršeno u najboljem i najlepšem redu, pa sam naložio poslužitelju, na njegovu ličnu odgovornost, da hram Božji ne sme biti prenoćište za putnike i da noću kuću zatvori da je ne bi okaljali bolesnici i nečisti ...»

Još je duša pisala s desna, a utom eto i druge duše koja je napisala ove reči:

«Ja, Berl, sin Juditin, dostigao sam sedamdesetu godinu. Dok sam još imao snage radio sam u znoju lica svog. A otkako sam ostareo i osedeo, i izgubio snagu, počeo sam da obijam pragove prosjačeći. Isprva sam bio sit svaki dan, jer su me građani poznavali i priticali su mi u pomoć, ali malo pomalo dojadio sam im pa su mi samo retko kada dobacili komad starog suvog hleba, a ja nemam zube da žvaćem ... Osetio sam da ću umreti od gladi; zbog toga sam ostavio gradić i došao u velegrad Lavov. Velika je zima, i otišao sam u hram da tamo prenoćim kako je već običaj u Jevreja. No služitelj je zatvorio vrata preda mnom, jer mu je gabaj strogo naredio da hram ne sme biti prenoćište za putnike. I eto, sada spavam na ulici, hladnoća mi izjeda stare i suve kosti, a ja sam gladan, i zima mi je, strašna zima ... Gospodaru sveta, kome više treba hram, t e b i ili m e n i ?

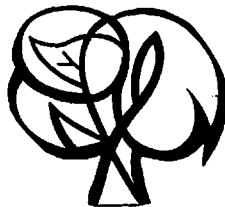
I začu se glas sa nebesa: Pozovite ih obojicu na sud! Ujutru su našli mrtve: gabaja hrama u Lavovu – u njegovom krevetu, i starca prosjaka – na ulici kraj hrama ...

¹ (Gabaj: starešina /tutor/ koji se brine za red i uređenje u hramu)

² (Batlan: besposličar, neko ko se ne bavi nikakvim ozbiljnim radom)

³ (Tako su Jevreji pisali datum. Odlomak Biblije čita se svake subote u hramu /paraša ili sidra/, pa se po njemu može znati tačno datum. Po malom računu; ako se odbiju hiljade u broju godina: inače bi bilo 5655.)

⁴ (Mizrah: istočni zid hrama u pravcu Erec Jisraela. Pred njim amud, oltar/. Tamo stoji kantor kod molitve)

PORODIČNA LJUBAV

Hajim je nosač.

Kada prolazi ulicom sa tovarom na leđima, ne da se videti pod sandukom koji nosi, pa se čini da to sanduk hoda sam. No njegovo teško disanje čuje se nadaleko.

Upravo je skinuo teret i primio platu, ispravio leđa, udahnuo snažno, izvadio krajeve kaputa ispod kanapa kojim se potpasao, obrisao znoj sa čela i požurio do bunara da se napije malo hladne vode. Odande otrča kući.

Eno ga gde stoji u dvorištu naslonjen na zid sa glavom podignutom toliko da mu krajevi brade i nosa stoje u istoj ravni.

Eno zove:

- Hana!

Na krovu, u ćošku, otvara se prozorčić i pojavljuje nežna ženska glavica pokrivena belom maramom.

Žena mu odgovara:

- Hajim?!

Gledaju jedno u drugo sa mnogo ljubavi. On zamotava svoju zaradu u komad papira i baca prema prozoru. Hana je hvata u letu, kao i obično.

- Divno stvorenje! – veli Hajim, i neće ni da makne.

- Hajde, samo hajde, Hajime! – dovikuje mu ona. – Ne mogu da stojim kraj prozora ... Moram da se vratim našem malom bolesniku. Kolveku sam mu stavila kraj dimnjaka, pa kuvam i njega zibam u isti mah.

- A kako mu je?

- Malo mu je bolje.

- Hvala Bogu! A Hana?

- Otišla je krojačici.

- A Josef?

- Pa znaš gde je – u hederu.

Tada spušta Hajim bradu i odlazi, a Hana ga ispraća pogledom sve dok ne zamakne u senci kapije.

Četvrtkom i petkom ovaj je razgovor duži:

- Koliko imaš zamotano? – upitaće Hana.

On se plaši da će biti premalo za subotnje potrebe.

- A koliko ti još treba, Hana?

- Treba mi mast za dete. I sveće još treba; dva bela hleba već imam, i meso. Treba mi još vina za Kiduš i malo drva za loženje ...

- Ima snopova na trgu, uzeću na veresiju i doneću ti ...

- I još mi treba ...

Tada broji na prste sve što joj još treba za subotu; a iza dugačkog prebrojavanja, biva jasno da se Kiduš može reći i nad hlebom, i da nije nikakva prepreka što nema i drugih različitih stvari.

Glavne su sveće i lek za bolesno dete ...

A ipak, ako su, s Božjom pomoći, deca zdrava i čitava; ako dva medena svećnjaka nisu u zalagaonici, pa ako je još i spremljen kolač suboti u čast – onda je siromašna porodica sva radosna i zadovoljna.

Hana zaista zna da pripremi subotnji kolač. Stalno se žali što nema ovoga ili onoga. Sad nema brašna, sad jaja, sad masti; a ipak na kraju bude kolač dobar, sladak i mastan.

- To mi kuva anđeo! – smeje se Hana.

- Svakako, - odgovara joj Hajim. – Zar ti nisi anđeo Božji? Zar ti malo trpiš od mene i od dece? Deca te muče neprestano, ja se ponekad ljutim – a jesam li ikada čuo kletvu iz tvojih usta? Jesi li svadljiva i bučna kao druge žene?

Hana se smeje zadovoljno, a on nastavlja:

- A šta je tvoj čitav život? I ti, i deca goli i bos, a često i gladni ... Čemu sam ja pristao? Kao što vele ljudi: «Ni za Kiduš ni za Havdalu!» Ni za šta nisam. Ni subotnje pesme ne znam pevati kako treba.

- Pa ipak, - veli Hana odlučno – ti si veran suprug i dobar otac, i tako neka Bog da svim jevrejskim ženama, i neka bude volja njegova da sa tobom dočekam starost ...

I pogledaju jedno u drugo sa mnogo ljubavi kao da su upravo sada izašli ispod venčanog baldahina.

«Spavanje u subotu pravi je užitek»¹

Nakon spavanja odlazi Hajim u mali hram da čuje Toru. Tamo čita jedan učitelj odlomak za tu sedmicu sa tumačenjem Alšehovim.²

Učitelj čita, a na licima njegovih slušača, kojih ima sve više, opaža se strašan umor. Neki dremaju, a neki čak zevaju na sav glas. Ali iznenađa, čim začuju nešto iz Agade, u drugom svetlu – o paklu gde kažnjavaju grešnike vatrenim kleštima, i o raj, gde sede pravednici, sa krunom

na glavi i bave se Torom – bude se svi iz dremeža. Usta se otvaraju, obrazi rumene, a uši hvataju svaku reč što izlazi iz učiteljevih ustiju.

Hajim se naslanja na peć, oči mu pune suza, čas od tuge, čas od iskrene radosti, i drhti. Celo telo mu se trese.

Podnosi muke zajedno sa grešnicima, kupava se sa njima u žitkoj smoli, leti bačen iz pračke, seče drva u šumama ili luta noću po pustiņji. A iskušava i slast raja zajedno sa svim pravednicima: skriveno svetlo, anđele što lete, komad ribe Livjatana i bivoljega mesa, rajsko vino, i sjaj božanske Šehine ... Kada učitelj poljubi Alšeha pa ga zaklopi, on se budi iz sna i vraća nerado u ovaj svet. Duboko udiše i pomoli se u duši: Gospodaru sveta! Samo malo, posve malo! Samo komadić raja za mene, za moju ženu i za moju decu! No brzo ga savlada tuga: A kojom zaslugom? Nisam vredan, nisam vredan ...

Jednom je prilikom nakon učenja prišao učitelju i drhtavim glasom rekao:

- Rabi! Kako bih mogao da uđem u raj?
- Bavi se Torom, sinko, Torom! – odgovori učitelj.
- Ali ja sam neznalica!
- Uči Mišnu, En Jaakov, ili bar Pirke avot³.
- Pa rekao sam – potpuna sam neznalica!
- Pročitaj svakoga dana Tehilim⁴.
- Tehilim znam čitati, ali nemam vremena.
- Pa onda bar moli sa iskrenom pobožnošću.
- Kad ne znam šta koja reč znači!

Učitelj mu se obrati samilosno:

- A šta si po zanimanju?
- Nosač.
- Vrlo dobro. Poslušuj učenjake.
- A kako?

Učitelj razmisli i reče:

- Donesi svako veče onima koji uče u hramu hladne vode da piju.
- Hajimovo lice zablistalo je od radosti.
- I onda ću ući u raj?
 - S Božjom milošću.
 - Rabi! – nastavi Hajim da pita – a moja žena?

Tada mu reče učitelj da žena ulazi zaslugom muža u raj, pa kada muž sedi na svojoj stolici u raj, žena mu sedi na podnožju.

Hajim se vratio kući da izrekne Havdalu⁵. Hana je sedela i molila «Elohe Avraham»⁶.

Počeo je Hajim pričati šta je rekao učitelj. Ali dok je govorio, obuze-lo ga je iznenada sažaljenje i povika:

- A ja ti kažem, Hana, da neću na to pristati! Nikada! Nikako neću pristati da mi ti budeš podnožje ... Dići ću te i staviti kraj sebe, pa ćemo sedeti zajedno! Ima dosta mesta i na jednoj stolici! Uveren sam – nastavi odlučno – da će i Bog pristati na to, zacelo će pristati, m o r a pristati.

¹ (tako glasi stara jevrejska poslovice. U subotu posle ručka, pobožni Jevreji spavaju, zbog božjeg odmora)

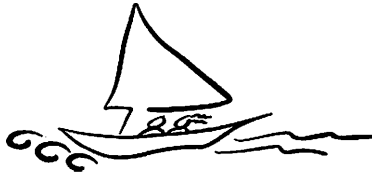
² (Alšehovo tumačenje odlikuje se mnogim pričama /Agadom/)

³ (tri važna dela stare jevrejske književnosti. Nisu baš teška, pa može svako da ih proučava.)

⁴ (Tehilim-Psalmi Davidovi: pobožni Jevreji čitaju ih često)

⁵ (Kiduš: posveta subote, vrši se u petak uveče, govori nad vinom i belim hlebom. Havdala: obred na završetku subote, granica između praznika i radnog dana,)

⁶ (Elohe Avraham /Bože Abrahamov/: molitva na izmaku subote.)

POŽRTVOVANOST

Pre mnogo vekova živeo je u gradu Safedu glasovit čovek, Jevrejin, veliki bogataš, srećan u svim poslovima, trgovac nakitom, draguljima i biserjem. Bio je zaista bogat, a ne samo naoko kao oni što stiču bogatstvo u našim danima. Imao je divnu palatu kojoj su prozori – najfinije staklo – gledali na Kineretsko Jezero. I bajkovit vrt oko palate imao je sa prekrasnim drvećem, sočnim voćem i pticama pevačicama, sa miomirisima, pupoljcima i cvetovima raznorodnog bilja od svih vrsta što ih ima na svetu – i za ukras i za lečenje.

U vrtu su bile široke staze, sve posute zlatnom prašinom - crvenkastozlatnim peskom, a stabla s jedne i s druge strane prekrivena gustim granjem za hlad u žegi.

Senice su bile razasute po svim uglovima vrta za odmor i počinak; bila su iskopana jezercu blistava poput sjajnih ogledala, a beli su labudovi plutali površinom – istinski raj na zemlji!

Imao je on mnogo kamila i magaraca da s njima putuje pustinjom, i svoju lađu s mornarima i kapetanom da u njoj brodi morem.

Ukratko: dao Bog da bude mnogo takvih u Izraelu!

- Taj je bogataš delio mnogo novca sirotinji i udavao kćeri za sinove rabina, glavaru visokih škola i uopšte velikana¹ iz Babilonije i iz Erec Jisraela. Sinove je slao u mesta nauke; svakome od sinova, koga je slao u svet, isplatio bi odmah njegov deo imovine u gotovim parama, i još bi dodavao pozamašnu svotu kao miraz² kako to već mogu bogataši. Na kraju je sa njim u kući ostala samo najmlađa kći po imenu Sara, miljenica i maza, koju je čuvao kao zenicu oka.

Sara je bila lepotica nad lepoticama, dobra srca i dobre duše, da se ne može opisati.

Kada je stasala za udaju, doveo je svojoj kćeri mezimici mladića iz visoke škole babilonskog kneza³ po imenu Hiju, pravo čudo od znanja.

O tom mladiću je pisao starešina škole sefardskom rabinu ovako: «Ukras moje glave i ukras škole» i dodao još «iz najbolje porodice».

Glas se širio po svetu da taj mladić Hija potiče iz kraljevskog roda, ali da mu je nestalo rodoslovlje netragom⁴ za vreme progona u Babiloniji, kada su mu ubili oca i majku, poklali sestre i braću, a on se jedini čudom spasao ... Rabi Hija je bio ponad svega čedan i o tome nikada nije nikome govorio – pa se o tome ništa nije ni znalo. Jedno je sigurno:

ljudi koji su videli mladog Hiju kako hoda ulicom zastajkivali su i stajali na svom mestu promatrajući ga, a neki su izgovarali blagoslov o njegovoj lepoti, jer je lice Hijino bilo sasvim nalik licu pravog kraljevića, a odraz Božjeg veličanstva lebdi na njemu. Rabi Hija se u kući svoga tasta u Sefedu bavio naukom i molitvom.

No, vreme mira nije mu potrajalo. Nekoliko dana nakon Hijina venčanja, ostavio je njegov tast - udovac ovaj svet, dok je mladi muž morao da natovari na svoja leđa jaram velikih poslova koje je negovao, te mu je valjalo poći na putovanja u daleke zemlje do na kraj sveta. Ukratko, postao je veliki svetski trgovac.

Ipak se nije time dao odvratiti od proučavanja nauke, nikako! Onu kamilu, koja je nosila Rabi Hiju pustinjom, vodio je jedan čovek iz družine, a sam Rabi Hija nije puštao iz ruke knjigu i nije skidao pogled sa nje.

I u lađi je imao zaseban kutak u koji bi se povukao da se bavi naukom, i opštom i tajnom:⁵ I još je dospevao da nauči od starih šejhova, koje bi usput sretao, sedam nauka kao što su zdravstvo, govor životinja i ptica, pa čak i malo astronomije, nauke o zvezdama i tako dalje.

Njegova se velika dobročinstva ne mogu ni zamisliti ni ispričati. Gde god bi došao, delio je milosrđe sirotinji. Pre svega i još tokom puta odvajao bi desetinu od svakog dobitka za siromašne, ne računajući tu otkup zarobljenika kada je to bilo potrebno⁶.

Velika je dobročinstva činio i jevrejskoj zajednici, jer ga je trgovina draguljima i biserjem dovela do dvorova vladara, i tu je svojom lepom pojavom i poštenim srcem, a možda još i ponajviše svojom mudrošću zadobio naklonost šejhova i moćnih državnih službenika, pa su se u njega zaklinjali i verovali u svaku reč koju bi izustio, i izvršavali svaku njegovu želju ...

Tako je Rabi Hija bio zagovornik i zaštitnik u svakoj nevolji, neka nas ne stigne ... Jednom je svojom rečju osporio sve klevete i strašne osude, oslobađao utamničene, spasavao ljude od batinjanja i okova, a ponekad u poslednjem času čak i od krvnika, izbavljao iz džamija mnoge i mnoge Jevreje koje su terali da promene veru ...

Svo vreme dok je Rabi Hija putovao svetom, zamenjivala ga je u Sefedu pobožna Sara u vršenju dobrih dela kao što i pristaje pravoj jevrejskoj ženi. Muž se mogao u nju potpuno pouzdati da će svakoga, koji uđe u kuću gladan, nahraniti a žednoga napojiti, i da će odgajati njihovu je-

dinicu kćer Mirjam za dobrobit i dobročinstva i da će je voditi valjanim putem.

I bilo je tako: Palata je neprestano bila puna gostiju i sirotinje. Svi učenjaci, rabini i starešine škola, koji su polazili u inostranstvo da skupljaju za palestinske ustanove ili su se vraćali s puta, bili su i na polasku i pri povratku gosti u kući Rabi Hije, a Sara ih je primala srdačno i ljubavno i ugostila ih najbolje, tražeći samo jedno: da polože ruke na glavu njene jedinice i da je blagoslove ...

Blagoslovi su počeli da se ostvaruju: jedinica Mirjam bila je vredna devojčica, pravi božji blagoslov za roditelje, svi sefardski stanovnici spominjali su je u svojim blagoslovima i svedočili da je ta devojčica kćer Rabi Hije, «svetla i jasna kao sunce» i da je «obasuta miljem i dragošću kao nekada kraljica Ester», prava lepotica, kao i njena majka.

No, Božji su putevi nedokučivi, i već je najmudriji od ljudi, kralj Salamon, rekao: «Koga voli Bog, toga i kara», a ponekad Bog iskušava pravednika da vidi koliko je velika i jaka vera njegova – i tako je iznenada pala Sara na bolesnički log. Zlosrećan je glas stigao Rabi Hiju na dalekom putu, potresla mu srce čemerna vest: osetio je da je zlo, ostavio sve poslove i vratio se što je brže mogao kući hitajući preko brda i dolina, pustinjom i morem. Zaustavljale su ga svakakve prepreke, magarci i kamilice padali u pustinji od žeđi, velike bure dizale i pretile da će mu razoriti lađu na morskoj pučini – ali zbog milosti koju je stekao naukom i molitvom savladao je sve prepreke i stigao kući u miru...

Stigao je i našao ženu gotovo pri izdisanju. Kada ga je pravednica ugledala, skupila je svu snagu, uspravila i sela na postelju, počela hvaliti i slaviti Gospoda, jer joj je uslišio molitvu i dao da vidi svog pobožnog i čestitog muža pre smrti. Zatim okrenu lice prema Rabi Hiji, poče ga tešiti i reče da prima samrtnu muku dragovoljno i bez žalbe ... I spomenu mu jedinicu Mirjam koju su izneli onesvešćenu iz sobe ... Rabi Hija joj obeća da će joj biti i otac i majka, da strana ruka neće vladati nežnom mladicom, neće je dotaknuti i neće je savijati, i neće je slomiti, sačuvaj Bože ... ona obeća da će ih se sećati tamo, u svetu istine, i neće ni za čas prestati da misli na njih, i nastojaće da se nađe valjan muž njihovoj jedinici, prema njenoj časti i njenim vrlinama ... ako se javi, ne daj Bože, kakav nesporazum, sumnja ili prepreka, nastojaće svim silama da se ukaže Rabi Hiji u snu i da mu objavi šta treba uraditi ... Nakon toga se oprostio od Rabi Hije, izmoli ponovo «Šma Jisrael» (samrtnu ispoved već je

bila rekla), otvori oči i pogleda Rabi Hiju s mnogo ljubavi, dragosti i milovanja, reče neka izruči poslednji pozdrav kćerci i zamoli ga da primi Božju odluku bez žalbe, te pade s jastuka, skupi noge, okrenu lice zidu – i izdahnu svoju čistu dušu.

Odmah nakon «trideset dana žalosti» ostavi Rabi Hija trgovinu, bez časka razmišljanja, rasproda u bescenje korale, biserje i ostali nakit, i poče se opet u miru baviti naukom i molitvom u Safedu ...

U svojoj palati otvorio je visoku školu za mladiće iz Safeda i okoline vične nauci iz dana u dan obrazujući ih, a oni žedno upijaše njegove reči. Brinuo je za sve potrebe siromašnih učenika, dodelio im smeštaj u palati, obilnu hranu, odeću i obuču kao u bogataških sinova, pa čak i džeparac da se mogu nauživati ovog sveta i da se ne stide pred svojim imućnim drugovima.

Kada bi neki siromašan mladić sa osamnaest godina stasao za venčani baldahin⁷, Rabi Hija bi pozvao provodadžije da mu nađu valjanu ženu sa svim što treba, prema njegovoj časti i vrlini, dao mladoženji miraz, odeću i svatovske darove, platio najmanje polovinu izdatka za svatove i verske službenike, vodio mladoženju pod baldahin, a posle venčanja zabavljao mladoženju kako to zahteva vera i zakon⁸. Za svoju kćer Mirjam, verovao je duboko u srcu da će joj naći muža, «pravo čudo od znanja», koji će biti drag i Bogu i ljudima.

Jednom prilikom, pisao je o tome slikovito svom rođaku, knezu u Babiloniji, sa kojim je o pitanjima nauke i o prirodnim stvarima često polemisao:

«S pomoću Božjom zasadio sam veoma lep vrt (odnosno školu) sa raznoraznim drvećem koje rodi svakovrsnim voćem (to su učenici), a kad dozri voće (odnosno, kada učenik doraste do venčanog baldahina), tražim i nađem mu vrednog čoveka (zgodnog tasta) i nagovorim ga da izgovori blagoslov (blagoslov kod venčanja) a kada mi Bog pomogne pa nađem odličan etrog bez ikakve greške, dobiće taj divni plod moja kći jedinica Mirjam, neka je Bog poživi!»

Po svom običaju, kratko i jezgrovito, knez iz Babilonije odgovori:

«Zar ne može u školi naći odličnih učenjaka?» - nagovestio mu je Rabi Hija da «nije glavno učenje».

- Nauka je – napisala mu pesnički – kao voda: ne izviru sve vode iz raja (odnosno, ne uči svako zbog same nauke) ... Jedan žudi za pobeđom: hoće da se uzvisi i da pobeđuje. Drugi da stekne čast ... ne da on

časti nauku, nego da nauka časti njega. Trećem duša čezne samo za oštromnošću; on se ne raduje Božjoj nauci nego svojoj nauci, svojom tumačenjima i svojim otkrićima: uživa u novim tumačenjima i otkrićima koja pronalazi u Tori, pa će zbog novog tumačenja čak i da izvrne smisao Božje reči, iako je to zabranjeno. Ima još sebičnijih, kojima je nauka samo lopata za kopanje po blatu: hoće da steknu tasta, zbog podrške, oslonca, ukratko, da zagrizu u masnu kobasicu, a kad tast umre – da dobiju nasleđstvo ... Iako ima i onih koji ispočetka ne uče zbog same nauke, a posle počnu da uče zbog nje same – ipak ostaje na duši blatna mrlja, večna ljaga!

Sve u svemu, Rabi Hija želi najboljeg, koji će biti jednak spolja i iznutra, a nutrinu čoveka ne raspoznaje svako oko. Možeš se preceniti, možeš je podceniti ... A on hoće potpuno čisto!

Starešina škole odgovori, po običaju, sasvim kratko:

«Ko traži, taj nađe.»

Ali kako da traži?

On. Rabi Hija, često govori: - Čovek se poznaje po očima ... Duša je zatvorena u telu kao u tamnici, a Bog je umetnuo u tamnicu dva prozora, to su dva čovekova oka, da duša kroz njih promatra svet i da je svet vidi i upozna! Ali čovek ima veo za prozor – trepavice ... U koga je duša okaljana, sakriva je kao što pokriva verenicu koja ima kakvu manu pre vođenja pod baldahin. Ako duša neće da je vidi, spušta veo, tobože iz čednosti ...

- Iz tog razloga je lakše – veli Rabi Hija – upoznati čoveka po glasu. On je imao zato poseban način.

Ovako govori: - «Nalik na razbijen krčag» - običan je čovek kao razbijen krčag, a savršen čovek nalik je čitavom ćupu koji prima u sebe nauku i ne propada mu ni kapljica. A kako pregledavaju lonac da saznaju, nema li pukotina sakrivenih oku? Kucaju po njemu da mu čuju zvuk: Ako mu je zvuk jasan i zvonak – dobar je; a ako nije – zaista je nalik na razbijen krčag ... A tako je isto i kod čoveka.

Čovek koji nije savršen može da ima previsok ili prenizak glas, piškutav ili kreštav ili vlažan glas – ali nikako zvonak i jasan glas; pravi glas on nema! No čovek je eto čovek a nije lonac, pa ako i nema svoj glas, on uzima drugi glas ... Kao papiga! Čuješ iz daljine glas, misliš da je to ta i ta ptica, a kad dođeš bliže – a ono je taj glas ukraden, papiga ga je samo prisvojila ...

Po tom načinu jer je Rabi Hija uvek činio ovako:

Predavao je pre podne, a oko dva sata pre Minhe⁹ pustio je učenike da izađu u vrt: neka se šetaju tamo u senci drveća, neka probaju voćke i izreknu blagoslov nad voćem, i neka uživaju udišući raznovrsne miorise; a za vreme šetnje neka ponavljaju predavanje naizust ili neka na-prosto razgovaraju o nauci; pa i prijateljski razgovor ne može škoditi ... On sam povukao bi se u svoju sobu i proučavao tajnu nauku ...

U njegovoj sobi je bio prozor prema vrtu, a na prozoru je bio zeleni zastor za odbranu od sunca. Ponekad bi Rabi Hija skinuo naočari, zatvorio knjigu ili bi je pokrio svojom šarenom maramom¹⁰ pa bi prišao prozoru i stajao časak iza zastora da prisluškuje glasove učenika koji su se šetali po vrtnim puteljcima, u parovima ili u družinama i razgovarajući ne paze da li menjaju glas, jer su sami između sebe.

O čemu su govorili, to nije hteo i nije mogao čuti: u njegovu sobu je od učeničke družine dopirao samo glas govora bez izgovorenih reči ... A ako bi dugo stajao i ne bi čuo čestiti glas, veoma bi se rastužio.

Jednom je čak počeo da se tuži Bogu:

- Gospodaru sveta, one ptice u vrtu, koje imaju samo životinjsku dušu, slave te pevanjem, a moji učenici koji imaju duh i dušu, uče tvoju nauku ... Pa zašto su glasovi tvojih ptica zvonki i u njima odzvanja duševno savršenstvo, a moji učenici ...

Nije dovršio rečenicu; nije hteo da optužuje učenike ... Ali ga tuga nije napuštala.

Ponekad su dolazili novi učenici, novi glasovi, ali od svih njih nije bilo ni jednog «prima».

Ponekad bi zaustavio kćerku Mirjam, promatrao je za trenutak pun ljubavi i sažaljenja i pitao:

- Ideš li ponekad, kćeri, na majčin grob?
- Idem tata! Odgovara ona i ljubi mu ruke od velike ljubavi.

On je ljubi u čelo, gladi joj glavu, blagosilja:

- A zašto kćeri moliš tamo?
- Tvoje zdravlje, oče, molim tamo! Ti si ponekad tako tužan ... A ja, jao meni, ne znam čime da te razveselim ... Mama počiva u miru, ona je znala ... Pa ja molim neka mi usadi u srce ili neka mi se javi u snu da me nauči čime da te razvedrim ...

On joj pomiluje obraze pun ljubavi i reče:

- Ja sam, hvala Bogu, sasvim zdrav. Nešto drugo treba da moliš od majke.

- Šta to?

- Kad pođeš kćeri na majčin grob, zamoli je neka nastoji da ostvari ono što sanjamo za tebe.

A ona odgovori bezazleno:

- Dobro, tata!

Jednoga je dana sedeo Rabi Hija u prvoj sobi pre Minhe, a do ušiju mu dopre svađa iz predsoblja. Čuo je dva glasa: jedan ljutit, glas njegovog pomoćnika, a drugi nežan i njemu nepoznat, zacemento glas nepoznatog mladića. Glas tog mladića veoma se dopao Rabi Hiji. Ovakav glas iščekivao je i tražio u molitvi! Rabi Hija zatvori knjigu pred sobom i načuli uši. No drugi glas, glas pun molbe, prestao je: čuo se samo pomoćnikov glas koji je ljutito psovao. Rabi Hija pokuca rukom o sto u znak dozivanja, vrata se otvoriše i pomoćnik uđe zbunjen i uplašen, stajao je pred Rabi Hijom kao sluga pred gospodarem; bleđi mu obrazi pozele neše, iz očiju vrcale su iskre, a nosnice podrhtavale – toliko je bio raspaljen.

Rabi Hija ga opomenu: - Kogod se ljuti ...

- Ne, učitelju! Reče pomoćnik u srdžbi: – Eto tragova Mesijinih! Kakve li drskosti! Drskog li mladića!¹¹

- Tojest? Pa šta to traži taj mladić?

- Traži sitnicu: da ga primimo u školu!

- Pa?

- A ja ga upitam:¹²

Znaš li Talmud i Poskim? – Odgovori – Ne! – Onda barem Mišnu? Pitam ponovo. – Ne! Ja ga upitam sad već ironično: A En Jaakov? – Opet: Ne! Ja se još rugam: A moliti? A on zaplače. Zašto? Moliti iz molitvenika zna, ali je sasvim zaboravio značenje reči! Ludo, pa šta onda tražiš? – Traži da dođe pred Rabi Hiju. Čemu? Hoćete, veli, zamoliti da mu dopustite sedeti u školi i slušati predavanja, možda će mu se smilovati Bog, pa da mu se vrati pamćenje.

- Znači da je znao i zaboravio. Bolestan je jadnik. A zašto se ljutiš?

- Zašto se ljutim? Zašto da ne – velim mu ja – možeš da dođeš pred Rabi Hiju. Ali taj mladić ogrnut vrećom, opasan lanenim konopcem, a u ruci ima debelu palicu, palicu od oguljene bademovine, kao kakav razbojnik. Velim mu ja: Neka bude kako želiš, dopustiću ti da dođeš pred Rabi Hiju, ali daj se preobuci. Imaš li drugo odelo? Nema, a i neće ... Ne

sme, veli. Baci barem palicu iz ruke! – I to neće. Zabranjeno mu je da pusti palicu iz ruke, danju i noću; spava, a palica mu u ruci.

Rabi Hija nasluti da je to jedan od pokajnika i reče:

- Neka uđe mladić!

Mladić uđe, sav bleđ i mršav, i obučen kako je rekao pomoćnik; i zadržao se kod vratiju.

Pozva ga Rabi Hija da priđe bliže, pozdravi ga i ne dopuštajući da mu se ovaj baci pred noge niti da mu poljubi ruke video je da mu mladić ne gleda u oči, pa upita:

- Sinko, zašto spuštaš pogled preda mnom? Zar sakrivaš preda mnom dušu?

- Ne, Rabi, ali duša moja je grešna. Moram da se stidim nje ...

No, Rabi Hija reče:

- Niko se ne sme sam nazivati zločincem ... Zapovedam ti da mi pogledaš u oči.

Mladić mu učini po volji. Rabi Hija baci pogled u njegove oči i uzdrhta. U njima se ogledala prokleta duša.

- Sinko, - upita Rabi Hija – kletva viri iz tvojih očiju; ko te je prokleo?

- Glavar škole u Jerusalimu.

Rabi je Hija znao da je glavar škole u Jerusalimu ne tako davno umro.

I upita ga: - Kada?

Mladić odgovori:

- Pre dva meseca.

Reče Rabi Hija u sebi: «To je tačno, onda je još bio živ» ... i upita na glas:

- Zbog čega?

- Zapovedio mi je da to ispričam pred tobom.

- Dobro ... A kako ti je ime, mladiću?

- Hananja.

- Čuj me, mladiću Hananja – reče Rabi Hija podižući se sa mesta na kome je sedeo – sada hajde pa izmoli Minha i Maariv. Nakon toga će ti pomoćnik pokazati mesto kod stola ... Posle večere izađi u vrt, a ja ću te tamo naći i saslušaću tvoje reči.

Uhvati ga za ruku i povede sa sobom u mali hram kraj škole.

A dok su išli, razmišljao je Rabi Hija:

- Nežan i mlad – i takav glas ... A pokajnik ... sa prokletstvom u očima ... Kako su čudni putevi-Božji!

Do kasno u noć šetao je Rabi Hija sa mladićem Hananjom po vrtu. Tu i tamo bi Rabi Hija pogledao u nebo i tražio, prema naukama zvezdoznalaca, nekakav znak, neki predznak ili nagoveštaj, ali je nebo bilo tamno i prekriveno oblacima. Noć bez meseca i bez zvezda ... Samo su stakla na prozorima palate svetlucala i svetlela. Rabi Hija je odveo mladića Hananju u senicu. Kada su seli, poče Rabi Hija razgovor:

- Ima izreka u Svetom pismu: «Briga u srcu čovekovu – neka je ispovedi.»

- Rabi, šta znači ta izreka? – upita molećivo mladić.

Rabi mu Hija rastumači značenje pojedinih reči, izreka i njihov smisao: da čovek mora dati odušku brizi pred drugom ... Iako je mladić razumeo samo značenje pojedinih reči, ipak mu se bleđi obrazi počese rumeniti rumenilom onesvećenog koga bude i oživljavaju, te mu se dah vraća malo pomalo.

Rabi Hija savlada sažaljenje i reče:

- Otvori usta, Hananja sinko, govori, ispovedi se.

I ispripoveda mu Hananja strahovite stvari:

Rodio se u Jerusalmu. Majka mu je bila bogata udovica, trgovala miomirisima ... Imala je sina i kćer; njegovu sestru prvorođenu po imenu Ester i njega, Hananju. Majka je ljubila, dakako, Hananju više nego njegovu sestru: «kadiš» je, a osim toga vanredno nadaren¹³ ... Kada je Ester stasala za udaju, majka se nije brinula da je uda i nađe verenika. Ako bi je susedi na to upozoravali – ona bi odgovorila: Još joj nije kosa posedela, hvala Bogu! Čitavo je srce poklonila Hananji, uzela mu slavne učitelje, a kako je bila rođakinja starešine visoke škole i saobraćala u njegovoj kući, povelala bi subotom Hananju ka starešinovoj ženi, a ona bi ga uvela kod starešine da iskuša koliko zna i ume u nauci.

Mladić se dopao starešini škole. Majka bi stajala iza vrata i čula poneku reč pohvale. Provirila bi kroz pukotinu i videla kako starešina od milosti štupa Hananju u obraz i kako ga časti najizabranijim jabukama od subotnjeg voća – ko će sebi predočiti njenu veliku radost! A kako joj se srce razveselilo kada je starešinova žena rekla da glavar hoće da primi mladića u svoju visoku školu. No nije pristala na to, jer nije želela da se od njega odvoji: htela je da njen «dragulj» bude uvek kraj nje kod kuće, uvek se može za koji čas izvući iz dućana, požuriti kući i milovati i ljubiti svog sina jedinca. Odluči da najmi jednog od najvećih učnjaka da poučava njenog sina kod kuće.

A taj je učenjak bio uzrok nesreće ...

Taj je učenjak bio varalica, jedan od onih koji ne uče zbog same nauke, nego im je jedini cilj da im nauka bude kruna kojom se diči. I Hananju je poveo istim putem: učio ga je samo oštromnom raspredanju i nadmudrivanju da se može prepirati sa drugima, i time mu je usadio u srce rđave klice oholosti i svadljivosti. Hananja je brzo shvatio i izučio tu veštinu, jer to zaista i nije nauka nego samo veština: nije zbog prepirke dao Bog nauku na Sinaju. No, ljudi to nisu primetili pa se Hananja čak uzvisio u njihovim očima, a majka njegova – ta, žena je po naravi kratkoviđa – kada je to videla, dvostruko se radovala ...

Čim je Hananja potpuno izučio sve što je znao onaj učenjak, reče majci da više ne treba učitelja, a luda je žena pomislila da je sad u sedmom nebu ...

Hananja je već svesno išao putem laži: voleo se raspravljati sa učenicima iz škola ili sa drugim učenim ljudima, pa bi ih nadmudrivao, pobeđivao i sramotio, tako da su bili pred njim kao prave neznalice ... Jedan je pričao drugome, i glas o tome dopre i do starešine visoke škole. On reče: - Detinjarije! Tako se razvija svaki učenjak. Ipak je naredio da u njegovo ime kažu mladićevoj majci da mu prilepi blagi šamar u znak kazne.

- Majka – reče – sme!

A šta je majka učinila? Umesto šamara – poljubac, i još mu je kupila divan poklon zbog njegove mudrosti ...

Video Hananja da joj čini po volji te se još više osmelio i počeo kružiti po učionicama i hramovima, pa gdegod bi našao matmida¹⁴ kako sedi i proučava nauku, odmah bi ga opkolio svakakvim pitanjima o onom predmetu i pobijao sve njegove odgovore, dok se ovaj ne bi zbunio, te bi Hananja dokazao pred svima da matmid ne zna ni da se okrene ...

Ponekad bi peisustvovao predavanjima mladića ili učenjakovog propoveda, da bi, pre no što propovednik završiti molitvom «Uva le Cion goel», skočio, popeo na propovednicu negirajući sve propovedano; sve je vraćao u ništavilo, svojim je rečima razbijao propoved u komadiće kao dletom, kidao je kao paučinu i prikazivao ih sve potpunim neznalicama ...

Opet otrčaše kod starešine koji izreče oštar sud:

- Idite njegovoj majci i recite da ga izbatina.

Hananja dobi od majke još lepše i vrednije poklone u odnosu na one prve koje je dobio, pa nastavi svoja nevaljala dela. Ponovo poleteše da pričaju o tome starešini škole koji reče da se boji kazniti ovako velikog učenjaka, ali da majka sme. Kad mu ispriповeдаше šta majka radi, naredi da pošalju samog Hananju da stane pred njim. I dođe Hananja samosvesno i smelo, pa kada je počeo da govori o nauci, prekide ga on bezobrazno, naniza mu paprena pitanja, svali prigovor na prigovor, iznese napomene iz celog Talmuda i Poskim da pokaže svoju snagu i jakost u nauci ... Starešina škole mu reče mirno i bez uzruјavanja:

- Čuj me Hananja, sva je tvoja mudrost samo u rušenju, ti znaš samo prigovarati, pobijati i dokazivati da nije tako ili onako, samo «ne» i opet «ne» ... Znači da nisi potpuno izučio Toru ... Jer u Tori postoje zapovesti i zabrane, pola jeste, pola nije, a u tebi je sve samo ne i ne. Više od polovine ne možeš nikako da pokažeš. Daj reci nešto tvoje, nešto što «jeste»

Hananja mukom učuta: Sad ga je izdala snaga. Čitava mu je jakost bila samo u «rušenju», ne u «građenju».

Izvinjavao se:

- To me nije učio učitelj!

Reče mu starešina škole:

- Tvoj je učitelj, Hananja umro. Sada se prži u paklenom ognju a ne može ga spasti ovo njegovo znanje i zasluga koju je njime stekao – sve dotle dok se ti, Hananja, ne pokaješ i ne iščupaš iz srca nevaljale klice koje je on zasadio.

- Moraš – nastavi starešina – smiluj se duši i duši onog učenjaka, pokaj se i počni učiti zbog same nauke ...

Požuri Hananja na groblje i poče pitati i istraživati da li je zaista umro učitelj, i kada, jer nije ništa čuo o tome. Rekoše mu: - Jeste, i juče mu je bila sahrana, i pokazaše mu gde je grob. Ogleda se Hananja i vide da je preko noći izraslo po čitavom grobu samo bodljikavo trnje ...

Odmah je shvatio šta to znači i odlučio da se pokaje ... Uzbuni se nečastivi, i zavede ga ponovo u greh. Bilo je to ovako:

U ono vreme živeo u Jerusallimu mesar, a Rabinski sud odredio mu za nadzornika pouzdanog učenjaka, jer su sumnjali u tog mesara da ne vrši sve propise o klanju. No kada je podanik hteo da vrši svoju dužnost potpuno i da zaista nadzire mesnicu, uze mesar sekiru i udari njom učenjaka po glavi, a onda zgrabi ranjenika i baci ga na ulicu. Samo se ne-

kim čudom spasio nesrećnik od smrti. Nastade prava bura ogorčenja, a Rabinski sud proglasi da je meso u tog mesara nepropisno, nevaljalo i zabranjeno poput strvine, još gore od svinjetine ... Mesar je bio bogataš, zatvorio je mesnicu, postao lihvar, - i prijavio Rabinski sud vlastima. Uhapsiše sudije, pritvoriše ih u zatvor i osudiše na batine i izgnanstvo ... Ali šta da učine mesaru kad više nema košer mesnice? Još su hvalili i slavili Gospoda, što se onaj goropadni grešnik utišao, i primiri se grad ...

Taj je bogataš bio zla srca i škrtica, nije on gospodario novcem nego novac njime, tako da nije jeo i pio kao čovek, a obučen je bio samo u krpe i rite. Kada bi mu se odelo izlizalo i otrcalo, ne bi ga poklonio prosijaku, nego bi ga zbog ono nekoliko parica prodao u krpe ... Imao je besne pse koji su branili prosjacima pristup u kuću ...

Sinova nije bilo u tog bogataša, nego samo jedinica kći po imenu Hana. Žena mu je bila čedna i pobožna, pa kada je rodila kćer Hanu i upozнала narav svoga muža, pomolila se Bogu da odsad bude nerotkinja ili bar da mu ne rodi muške dece, jer se obično sinovi ugledaju na oca, pa će zacelo biti pokvareni. I nije više rodila iza jedinice kćerke. Pa kad nije mogla pravednica da popravi muža, primila je sve muke bez žalbe: a kada su postale preteške i nije ih mogla više da nosi, jer ju je gnjavio i suviše mučio, poželeva je smrt ... Pre smrti zamolila je rođake da je sahrane. Muž čak nije znao ni grob gde joj se nalazi.

Tako grešnik ostade udovac. Niko mu nije hteo da da kćer za ženu, pa je ostao sam sa jedinicom, kćerkom Hanom. I pravo je čudo: upravo nju, svoju jedinicu, neizmerno je voleo i čuvao je poput zenice u oku; i nastojao je da joj pribavi sve radosti ovog sveta, te je bio spreman da profučka zbog nje sav novac, iako mu je novac bio miliji i draži od rođenog tela.

No, kćer uopšte nije želela nikakav užitak jer joj je tako u oporuci naložila majka, da ne jede u očevoj kući ništa osim hleba i vode ... Nije htela ni trebala skupocenu odeću, jer izvan kuće nije izlazila da ne bi čula kako svi u gradu izgovaraju ime njenog oca sa porugom i kletvom. A što je manje kćer htela da uživa od njegovog dobra, to je žešće čeznuo i silnije želeo bogataš da joj ugodi i da joj pribavi užitaka. Kada mu već nikakva nagovaranja nisu pomogla, pomislio je: Jedno dobro neće odbiti - naći ću joj muža učenjaka.

Čim je kćer dozrela za udaju nastojao je da joj nađe verenika od najboljih među najboljima, učenjaka nad učenjacima. Iz tog razloga je prodadžijama u zemlji davao dugačke popise, pa i sam je kružio po Jerusalimu i po čitavoj okolini, kucao na vrata svih škola i obećavao veliko blago za valjana mladića. Ali, sve uzalud, ni jedan nije hteo da stupi u rodbinske veze sa ovim zločincem – a mladu samu niko nije ni poznao.

Bogataš je besneo, a naročito kada mu je jednom prilikom došao prodadžija i rekao da mora savladati svoju oholost i tražiti samo ono što može naći. Kada mu je spomenuo da u njegovom susedstvu stanuje zanatlija, pošten čovek koji živi od rada svojih ruku, a taj hoće njegovu kćer i neće ni pare miraza – tada mu se poput vatre rasplamsao bes.

Šta je učinio?

Razmisli i nađe dva siromašna učenjaka, da im novac za putne troškove na dve godine, a uz to i otpremninu za njihove žene i porodice u Jerusalimu, te im naloži da pođu i da putuju po rasejanim jevrejskim naseljima, u daljini, u mestima u koja nije dopro njegov zao glas, i neka mu dovedu za verenika odličnog učenjaka.

Siromasi pristadoše. Uzeše hrane za put i krenuše. Prodoše i proputovaše čitav Erec Jisrael uzduž i popreko – a sve, uzalud.

Uzrok je jednostavan: ti su učenjaci govorili samo o mirazu, o hrani i odeći, a o devojčinom ocu nisu progovorili ni jednu jedinu reč. Ako ih je neko kojim slučajem i zapitao za njega, pravili su se kao da ne čuju jer nisu želeli lagati, te su na taj način svi shvatali da nešto nije u redu – i nisu pristajali ...

Međutim, vreme koje im je odredio bogataš prođe i izaslanici se vraćaju praznih ruku. Zastadoše na kapiji jerusalimskoj, jer su se bojali i strahovali: da nisu ostavili u gradu decu – živu sirotinju, i žene – žive udovice, radije bi pobjegli iz zemlje nego se vratili kući ... Znali su da im bogataš neće verovati, misliće da nisu savesno vršili svoju dužnost pa će ih progoniti do istrage ili će ih, ne daj Bože, tužiti vlastima ... Tako se doše žalosni.

Dok su oni još sedeli na gradskoj kapiji u brizi i žalosti, eto siromašna mladića gde im se približava, a mladić ima na sebi odelo od belog platna, oko pojasa laneni konopac a u ruci debelu palicu – štap od bademovine. On im priđe, pozdravi, upita zašto sede kao onesvešćeni, nisu li možda žedni vode? I još im reče da on stanuje tu u stepi i da zna

tamo izvor žive vode, nedaleko odavde, pa ako hoće, odvešće ih do vre-
la, jer nema nikakvu posudu da im u njoj donese vode. Odvratiše mu
da nisu žedni, da im je duša potištena, i tako zadenuše razgovor, pa ga
upitaše: ko je? A on odgovori da je lualica, jer je siročić bez oca i maj-
ke, i stanuje izvan ljudskih naselja te da se hrani poljskim travama ...

- Zar nećeš da učiš nauku?

On im odvrati da već uči nauku: da mu svake noći, čim se smrači u
stepi, dolazi starac koji ga uči usmenu nauku ... Već iz daljine vidi star-
ca, oči mu svetle u mraku kao zvezde na nebu, a bela mu se brada sjaji
kao sneg. Starac mu dolazi svaku noć, sedi pored njega, poučava ga Tal-
mud i Poskim, Sifra, Sifre i Tosefta¹⁵ ... Oni ga htedoše iskušati da vide
da li govori istinu i nađoše da poznaje nauku kao najveći učenjak ... Usta
mu sipaju biserje ... Upitaše ga zašto je ostavio stepu i šta traži kod je-
rusalimske kapije? A on bezazleno ispriča da se onaj starac sinoć opro-
stio od njega rekavši da mu više neće dolaziti, i pokaza mu put u Jeru-
salim i predložio da ode u sveti grad jer će tamo naći ženu i sreću i ba-
viće se naukom i molitvom. A ja – reče – moram da izvršim starčevu
volju ...

Razveseliše se provodadžije i rekoše mu: - Hajde, mladiću, s nama,
imamo za tebe dobru verenicu.

Mladić krenu sa njima, a oni ga odmah odvedoše bogatašu i rekoše:
- Ne obaziri se na njegov izgled – to je pravi velikan; prorok Elija gla-
vom bio mu je učitelj. Poverova im bogataš i veoma se obraduje. Odmah
priredi gozbu, napisu zaručni ugovor i odredi da će venčanje biti već na-
kon dve sedmice: bojao se uroka, zla oka i svoga zla glasa ... Pre svega
skide sa mladića odeću i uze mu iz ruke palicu, odene ga i obuče boga-
taški, a staro odelo sakrije da ga, odmah nakon venčanja, proda za ne-
koliko parica prvom kupcu koji će ga kupi za krpe ... Pročula se vest
po gradu. Neki rekoše: Najgori pas ugrabio najbolji komad ... Drugi su
to pripisivali zasluži mladine majke: Sve je to zbog molitava one pobožnice.
A treći opet – da su uopšte nedokučivi putevi Gospodnji ...

Prodoše dve sedmice u miru, stiže dan venčanja. Zbog svoje kćeri raz-
dreši škrtac svoju kesu i priredi gozbu i veselje kakve nije bilo na svetu,
a u čast mladoženji dođoše na venčanje svi jerusalimski mudraci kao i
svi mladići iz škola.

Uskoro će da prebace – nastavi Hananja pričanje – mladoj venčano
velo. Mladoženja drži oštromno predavanje¹⁶ pred mladićima i pred zbo-

rom učenjaka, sudija i školskih glavara. U drugoj je sobi već sve sprem-
ljeno za venčani obred. Već se čuje kako muzičari sviraju «musar»¹⁷, već
su svedoci mladoženjini, rabin i glava škole, uhvatili pletene sveće od Hav-
dale, ali mladoženjino predavanje još teče poput ulja i miriše poput
miomirisa, oči mu svetle poput zvezda ... Svi slušaju u čudu, i Hananja
sluša, pa i ne pomišlja nikako da pobija ovu raspravu, naprotiv, on upra-
vo uživa ... Veoma se raduje, jer će odsada imati pravog druga sa kojim
vredi učiti zajedno i raspravljati o nauci, i već mu se u srcu budi osećaj
ljubavi prema mladoženji. Žudi da ustane, da priđe mladoženji i da ga
izljubi. Tako i čini, ali dok je išao, posrne i padne u zlo: prolazeći začu
kako neki mladić veli svome drugu; - Mladoženja je u nauci veći i od
Hananje. A onaj odgovori: - Hananja je prema njemu nedonošče! ... To
je bila Hananji preteška optužba ... Srce mu se uzbuni i oseti kako ga pe-
če rana kao da ga je zmija ujela – odnosno sotona! Stade, diže se na pr-
ste i poče da pobija, a iz ustiju mu poteče mlaz sumpora i žitke smole
... Iznenada oseti da greši dušom, da napada nauku proroka Elije, isti-
nitu nauku ... da zabija nauci u srce koplja i mačeve, da ubija nauku ...
Uplaši se i htede da prestane, ali nije mogao. Reči mu izlaze iz usta sa-
me od sebe, protiv njegove volje, kao da ga je spopao zloduh, iako do-
bro vidi kako mladoženji lice blede od straha i kako pada onesvešćen na
stolicu ...

U tom času puče pakao u kući. Razbesneo se škrtac i zarika poput
lava: - Zabluda! Zabluda! ... Stade bežati kao lud, pa kada je našao ona
dva učenjaka, poče im čupati dlake iz brade, onda pojuri sviračima, istr-
že im instrumente iz ruke, tresnu njima o pod i razbi ih, poleti do mla-
de koja je stajala u sredini sobe i odvuče je ispod venčanog baldahina,
pa potrči u jednu odaju i donese odande staru odeću mladoženjinu: plat-
nene gaće, laneni konopac i belu šumsku palicu, strže sa onesvešćenog
mladoženje odelo, izgura ga gola kroz vrata i baci za njim njegovu sta-
ru odeću ... A jerusalimski velikodostojnici i sve zvanice razleteše se tr-
kom, i samo on, Hananja, osta okamenjen na svom mestu i začu kako
bogataš viče: - Šteta gozbe, dovedite amo stolara, spremite odmah bal-
dahin! ... Trže Hananja silom noge i pobeže iz kuće; a vani mu dođe u
susret glavar škole i reče mu: - Hananja, ti bi mogao uništiti svet, bolje
je da zaboraviš sve što znaš! ...

- U tom času - priča Hananja – odjeknu mu u mozgu udarac sekire,
nešto se u njemu raspuče. A ja sam ostao kao prazna krletka bez ptica,

bez i jedne reči nauke! Bacio sam se glavaru pred noge, zaklinjao sam ga i molio da mi naredi pokoru. On uzdahnu i reče: - Ko zna da li će koristiti.

Počeh gorko plakati; a on mi pokaza kako nedaleko, iza čoška naše kuće, stoji onaj mladoženja, stranac u tom tuđem gradu, ne znajući šta će i kako će ...

- Pre svega, reče - zamoli neka ti on oprosti ...

Ja sam se bojao da idem, a on me je terao:

- Hajde zamoli ga da pođe sa tobom kući ... I ja ću doći za vama. Priđoh jadnom mladoženji. A on, čim me ugleda, potrči prema meni i ne dozvoljavajući da otvorim usta, poviče:

- Ja ti opraštam, sve ti opraštam! Nije mi bila suđena! Milije bi mi bilo da me je raskrinkao kao ribu, ali on mi položi ruku na rame i nazva me drugom!

Rekoh mu: - Zar može neznanica da bude drug učenjaku?

Začudio se mojim rečima, a ja sam mu ispričao kako me je prokleo starešina škole. On odgovori:

- Čim se pojavi moj raniji učitelj (tojest prorok Elija), moliću pred njim za tebe!

Poveo sam ga kući, a na putu podnosio paklene muke. On mi govori o nauci - a ja ne razumem ni reči ... Srce mi plače u grudima od prevelike čežnje za naukom ... u duši mi mrak i pustoš kao noću u ruševinama. Dođosmo do majke; ja joj padoh oko vrata i zaridah:

- Ja oj majčice, teško me kaznio Gospod ... Tvoj je sin od sada neznanica!

Srce joj zastade, a glas zadrhta:

- Šta?... Kako? Ko te je urekao?

Ispričah joj sve kako je bilo i pokazah mladoženju koga sam javno osramotio. Majka zalomi rukama i zaplače gorko u sav glas, a moja sestra Ester stajala je u uglu okrenuta zidu i lila suze ...

U tom času uđe starešina škole i obrati se prvo Esteri: Hajde u kuhinju i pripremi jelo za ovog učenjaka ... I pokaza joj rukom na nepoznatog gosta.

- Pa ako ti se osmehne sreća, - nastavi - biće to tvoj muž! Ester baci pogled na mladoženju i na njegovu odeću, pa se ražalosti, ali poslušala nalog i izađe ... A starešina se obrati majci i reče:

- Nije vreme da se plače ... ti si tome svemu kriva, jer se nisi brinula za Ester i jer nisi kažnjavala Hananju ... Nisi dobro činila, nikako nisi ...

A majka zarida još jače.

- Ne plači – reče starešina – treba da se nešto učini.

- Šta da se učini? Šta – zakuka majka.

- Hoćeš li me poslušati? upita starešina škole.

- Poslušaću, poslušaću – odgovori brzo majka.

I reče starešina ovako:

- Najpre, udaj Esteru ... tu joj je muž!

Majka briznu u plač:

- Ovaj mladić? Sa vrećom na telu i palicom u ruci?

- To je mladić kome je prorok Elija bio učitelj. Zar me tako slušaš?

- Oprosti Rabi ... Eto slušam, slušam ...

- A tvoj sin – mora da ode i da izdrži kaznu izgnanstva ... dok mu se ne smiluje milostivi Bog, pa ćeš uživati i u njemu, ali ne odmah – nego posle ... Ester je starija! –A ti – obrati se meni i reče – možda ti i ne bi pomogla pokora, jer ti je greh pretežak, ali je spasonosno čudo u tom što ono venčanje nije bilo suđeno, pa je ovako bilo bolje i za mladoga i za mladu.

- I za mladu? – začudi se majka.

Starešina škole odgovori:

- Znaj da je Hana, kćer onog grešnika, veoma pobožna, jedna od tajnih pobožnica, a njena je majka nastojala gore u nebu da joj odrede za muža jednog od trideset i šest pravednika¹⁸. Molitva joj je uslišena ... To je onaj stolar koga je zgrabio taj bogataš i dovukao pod baldahin da mu ne propadne jelo svatovske gozbe. Ali neka to, lepo te molim, ostane potpuna tajna dok se ne otkrije samo od sebe! ...

- Čudo Božje! – reče majka malo utešena.

- A sad – reče starešina – zamenite odeću jedan s drugim!

- Ti – reče meni – kreni odmah u izgnanstvo ... Ovu palicu uzmi u ruke i čuvaj kao zenicu u oku, i noću neka ti leži na krevetu pod uzglavljem. Ja ću se moliti da ti svane spas i da ti procveta palica, a onda će ti procvetati i duša, i vratiće ti se pamćenje. Ali pamti, odmah posle toga moći ćeš da obučeš drugo odelo. Sad pođi, i nemoj da se opraštaš ni sa kim pre odlaska.

U tren oka obukoh mladoženjinu odeću. U tom času uđe mi sestra, u ruci joj činija sa pečenkam. Kada nas je ugledala jednog obučenog u odelo drugoga, sva se zbunila. Činija i sve u njoj pade na zemlju, činija se razbi s velikom bukom, starešina kliknu: «U doabar čas! U doabar čas!»¹⁹

Više nisam čuo jer sam odmah izašao iz kuće.

Kad je izašao iz Jerusalima – pričaše Hananja – lutao je stepom, bez hleba i bez vode. Ali nije žudio za hlebom i vodom - zadovoljio se različitim biljkama koje rastu u stepi ... Uvek je bio u opasnosti, među svakvim životinjama, zmijama i jakrepima, ali one mu nisu činile zla ... Samo bi se tiho oglasile i odmah skrenule sa puta.

Shvatio je Hananja da nemaju nad njim nikakve moći, jer je bio osuđen da bude luralica poput Kajina. Jedanput je čuo svojim ušima kako neko viče: «Ovaj pripada» ... ali kome – nije razumeo. Tako je lutao danju i noću misleći zabrinuto kako mu propadaju dani i godine što prolaze bez nauka, bez svetla, bez najsitnije iskrice u njegovom pomračenom mozgu ... Da čuje bar jednu reč nauka! Da ima barem molitvenik u rukama! A naizust više ne zna ni da moli. Baš ništa!

Jedanput – pričaše – posu glavu pepelom, stade na jednu nogu da zada sebi bol, i poče glasno vikati prema nebu: «Nauke!» «Nauke!» Samo tu jednu reč ... Vikao je predano i vikao i već je i sunce zašlo, a on je pao na zemlju bez svesti i zadremao, ali je osećao kako nastavlja plakati i u snu i kako viče: Nauke! Nauke! I gle, ukaza mu se glavar škole, obučen u samrtne haljine²⁰ i sa zlatnom krunom na glavi, pa mu reče:

- Ustaj Hananja, uskoro će ti svanuti spas! Bog je uslišio tvoju molitvu a prorok Elija zauzeo se za tebe. Ustani, i pođi samo napred kuda te noge budu nosile. Doći ćeš u grad Safed i ući ćeš kod čoveka dobra srca, kod Rabi Hije, ispovedićeš se pred njim i zamolićeš ga neka te primi u svoju školu, a on te neće odbiti. Kada ti bude osamnaest godina, naći će ti ženu. On će se moliti za tebe, a njegove se molitve uvek uslišuju pred Božjim prestolom. A osim toga, venčani baldahin i sedam blagoslova²¹ brišu grehe ... Spas će ti svanuti ... osmi dan nakon venčanja probudićeš se ujutru i videćeš da ti je palica ispod glave procvetala i poterala badem, a i tvoja će duša procvetati i uroditi plodom ... Sve ćeš opet pamtit, osim zla, i održaćeš pred Rabi Hijom predavanje – gradićeš, a nećeš rušiti! Rabi Hija biće srećan i zadovoljan tobom ... Ali, da li ćeš poživeti – to ne znam.

I nestao je. A ja sam ujutru poranio i išao sve dalje i dalje, te sam tako i stigao do tebe, Rabi ...

Tako je pričao Hananja, a Rabi ga je Hija tužno posmatrao i upitao:

- Koliko imaš godina Hananja?

- Sedamnaest godina i deset meseci.

Rabi Hija pomisli: Jadnik, neće dugo živeti! U međuvremenu Hananja podiže pogled prema njemu i reče sitnim, drhtavim i maltene glasom punim molitve:

- Rabi, hoćeš li me primiti u školu?

«Prazna duša» - pomisli Rabi Hija u sebi – «bez ijedne reči nauke – a u grlu mu svira harfa Kralja Davida» i reče mu na glas:

- Hajde sinko spavati ... Reci pomoćniku da ti pokaže mesto. A sutra ujutro dođi po odgovor. Sada hajde, hajde sinko ...

Hananja izađe, a Rabi Hija ostade još koji čas u senici, pogleda kroz okno u nebo i upita:

- Da li je on pravi?

Nebo je bilo prekriveno oblacima i nemo.

A zašto je Rabi Hiji bilo teško da odmah odgovori Hananji – to će se razjasniti razgovorom između njega i Hananje koji je bio drugog dana ujutru.

- Hananja sinko – reče mu u odvojenoj prostoriji – znaj sinko, tvojoj želji da te primim u školu nema sa moje strane nikakvih prepreka, ali ...

Hananja se strese čitavim telom.

- Rabi – reče – dopusti da sednem daleko od tebe, u poslednjoj klupi, u mračnom uglu. Hoću samo da čujem šta ćeš da predaješ njima – učenicima ... Samo da čujem ...

- Rekao sam ti da pristajem – uteši ga Rabi Hija – ali se bojim, ta oni su na koncu konca mlađi, mladost – ludost, rugaće ti se, ne daj Bože ... I još, oni su učenjaci, a ti si za sada ... učenjaci veoma mrze neznanice ... Biće ti teško ... Toga se bojim i plašim.

No Hananja uskliknu veselo:

- Ne boj se Rabi, ja ću sve trpeti i snositi drage volje, što veća sramota, što više muka, to će pre sa mene biti skinuta kletva.

- Neka bude tako – pristade Hija – samo se bojim da će zbog tebe posrnuti učenici – «Ko sramoti javno druga» ...

U očima Hananjanim zasvetluca se sitna iskrica.

- Šta znači ova rečenica?

- Znači da ko nanese sramotu svome drugu neće doći u nebo.

Hananja se veoma razveseli.

- Dakle, Rabi – reče – ja sam javno sramotio druga, pa makar podneo sve muke i skinuo kletvu sa duše, neće doći u nebo. Učiću zbog same nauke, bez nade u nagradu ... Dao Bog, Rabi, dao to Bog!

Ove su reči bile melem Rabi Hiji.

- Ali učenici – poče mu dokazivati – kako mogu dopustiti da posrnu i izgube svoje mesto u nebu?

Hananja je malo začutao, a onda upitao:

- Rabi a ako im ja oprostim, potpuno oprostim, od sada?

«Tojest, unapred!» - protumači Rabi Hija i uhvati Hananju za ruku te ga povede u školu i stavi da sedi prema vlastitoj želji sam, daleko od učenika.

Dok je Rabi Hija predavao, pogledavao bi ponekad prema Hananji i video kako mladić sedi zatvorenih očiju i napetih ušiju. Sluša predavanje, a obrazi mu se zarumene kada shvati poneku reč, a od straha prebledi kada mu nešto izmakne. A ponekad, kada ne može da shvati značenje reči, natmuri se. Činilo se Rabi Hiji da je on nalik devi koja je zalutala u pustinji, koja je umorna od trčanja, izmučena žeđu i sva blažena kada iz daleka začuje šum izvora ...

Katkad bi čuo kako učenici šapuću o Hananji i upiru prstom u nje-ga, uho bi mu načulo poneku sprdnju u smislu «neznalica», «divljak» - Rabi Hija bi se rastužio ali ih ne bi prekoravao jer je video kako Hananja podiže pogled, promatra učenike koji bi na taj način želeli da ga muče, ali radosno i sa mnogo ljubavi kao da su mu učinili veliku milost ... Iz tog razloga bi predavanje nastavljao.

Rabi Hija predaje, učenici iznose napomene. Rabi Hija odgovara i svi zajedno raspravljaju – samo Hananja jedini ćuti, ne bi izustio ni glasa. Ne druži se ni sa kim, a lice mu je obliveno predanošću kojom hvata svaku reč ... Kada se čas završi, on izlazi poslednji. A ona dva sata pre Minhe hodao bi sam po zapuštenim putevima prekrivenim travom, došao u usamljenu senicu između lovorovih stabala i tamo sedeo sam samcat.

Jednom prilikom dođe pomoćnik Rabi Hiji da ga upita za savet da li mora poći i zamoliti mladića Hananju za oproštaj.

- Zbog čega – upita ga Rabi Hija. – Opet si vikao na njega?

- Sačuvaj Bože – reče pomoćnik i ispriča Rabi Hiji da, uvek kada prođe kraj senice između lovorovih stabala, čuje iz senice glas Hananjin: on ponavlja čitavo predavanje i tumači ga sam sebi priprostim jezikom ili se moli Bogu s pobožnim zaklinjanjem ponavljajući neprestano: «Nauke! Nauke!» kao što gladan traži hleba.

- Vidim – reče pomoćnik – da je veliki pokajnik i bojim se da sam ga možda uvredio pa sam zaslužio tešku kaznu.

Rabi Hija ga odvrati od nauma, jer je znao da Hananja još mora podnositi muka, ali se veoma obradovao što ljudi počinju da upoznaju Hananjinu vrednost, a naročito se obradovao kada je opazio da ga cene čak i učenici škole, i protiv svoje volje.

Iznova poče razmišljati: nije li on suđen Mirjami za muža? Sam bi sebi tužno odgovarao: Pa ipak je neznalica.

Jednom prilikom ode Rabi Hija pre Minhe u senicu kod Hananja, jer je hteo saznati koliko ovaj može da shvati predavanje.

- Razumeš li već ponešto? – upita ga.

- Za sada ne, Rabi. Još nisam toga vredan, ali mi uho svaki put sve brže i lakše hvata reč, a u pamćenju mi ostaje sve više njihovo značenje.

Rabi Hija malo učuta i uzdahnu.

Hananja ga zamoli:

- Rabi, rekao si «neka je ispriповedi», ova mi je reč ostala usađena u pamćenju i svetli u mojoj mračnoj duši kao da je opkoljena dragim kamenjem ... Dopusti mi da kažem nešto.

- Veoma rado – reče Rabi Hija.

- Rabi, čudesa proživljavam u sebi. Iz početka, odmah prvi dan dok sam sedeo pred tobom zatvorenih očiju i hvatao napetim sluhom svaku pojedinačnu reč da mi se, ne daj Bože, ne izgubi – čim sam zatvorio oči, učinilo mi se da ja još uvek hodam i lutam po stepi, umoran i izmučen, a jezik mi se lepi o nepce od žeđi ... Ali da iz daljine dopire do mene šum bistre vode, a taj glas je drag i prijatan i kao radosna vest koja krepí dušu ... Osećao sam kako se budi Božje milosrđe ponad mene te me vodi pravim putem ka vrelu i kako mu se približavam, tom vrelu žive vode. A i samo vrelo približava se meni i dolazi mi u susret! A ja zaista znam kakav je taj izvor žive vode, pa i ja sam nekada iz njega pio, ali me je zao čovek zaveo i odveo od izvora do rđave vode, do otrovne vode koja mi se pricinila nebeskom rosom; sada mi je Bog pomogao da

se vratim, a vrelo mi dolazi u susret – ono me samo podupire. Pouzdanje u meni biva sve jače i ja koračam iz sve snage ... Iako mi se noge spoticu o kamenje, kosti i trnje, ipak se radujem i hodam i hodam ... Pa kako hodam prema vrelu, tako i vrelo hoda prema meni sve bliže.

- Tako ti Bog sveti pomogao – blagoslovi ga Rabi Hija.

- Kada sedim sam u senici, eto, razmišljam i čini se da sam bio nalik na krletku punu ptica pevačica a ptice su pojale hvalu Gospodu i pevale njegovu slavu ... Posle je došao čarobnjak i svojim vraćanjem ukleo ptice, te su počele pevati druge napeve, gadne i sramotne pesme ... Obična svetina nije to opazila i nije prestajala da slavi krletku i da veliča ptice u kavezu, ali je jednom prilikom prošao veliki pravednik i prišao da čuje pev koji dopire iz krletke ka slušateljima, i osluhnuo, a uho mu odmah razabralo pravi sadržaj ovog pojanja i prepoznao je u njemu svakakve glasove požude i bestidne prostote. Pristupio je krletci i rekao: Bolje da zanemite, ptice, nego da pevate ovako! U svojoj srdžbi ošinio je krletku ostrim i ljutim pogledom, i u tren oka bile su ptice začarane i uklete, te padoše neme i ukočene na pod krletke i ostadoše tamo sklupčane, spuštenih krila, zatvorena kljuna, zatvorenih očiju kao da su mrtve ... A kada slušam tvoje predavanje i shvatim reč po reč, probudi svaka reč u meni jednu od ptica, te ona otvori oči, a usta joj počnu da pevaju slabim i tihim glasom, ali su joj pesme lepe i nevine, čestite pesme ... Već miče polako krila ... još malo, pa će poleteti ...

- Vidiš Hananja kako je veliko milosrđe Božje! – tešio ga je Rabi Hija, no Hananja se nije dao utešiti.

- Ali sve je to – žalio se on – samo danju ... Čim zađe sunce, noćne mi sene ponovo pokriju dušu ... Sve se opet vraća u nemo mrtvilo: ptica, što je mahnuła krilom, padne ponovo u nesvest i klone kao mrtva, kljun joj se zatvori a oči zaklope ...

Rabi Hija reče turobno:

- Hajde sinko, izmoli molitvu Minha ... Ja ću ostati ovde i moliću za tebe ...

Hananja ga pogleda s ljubavlju i velikom zahvalnošću te izađe iz senice.

Rabi Hija osta sam. Izmoli Minha i Maariv u senici i htjede da izađe u vrt i da se pomoli za Hananju pod vedrim nebom. Dođe do praga senice, a tamo ugleda, dva koraka od ulaza u senicu, dve zmiје obmota-

ne oko dva stabla gde pružaju glave jedna prema drugoj, tako da im se otrovni zubi gotovo sastavljaju i dodiruju.

Rabi Hija je poznavao sve ptice i životinje u svom vrtu, i one što lete u podnebesje, i one što stanuju po drveću između granja, i one što pužaju po lišću svakakvog grmlja, i one što po gredicama gamižu, i one što mile po zelenoj travi. I odmah opazi Rabi Hija da je jedna zmija domaća, a druga, belouška, da je strana zmija koju još nije video ovde. Želeo je da sazna zbog čega je ona ovde došla. Povuče se u senicu i začu to isto pitanje iz ustiju domaće zmijske, a ona reče:

- Dođoh amo da usmrtim čoveka svojim ujedom.

Nasmeja se domaća zmija:

- Uzalud ti trud! Ja sam tu domaća već odavno, a kad sam došla, bila sam ljutica puna otrova i ujedala sam učenike škole. Ubrzo sam odustala. Znaš zašto? Jer je Rabi Hija, glava škole, ranije bio trgovac, putovao po dalekim zemljama, sretao na putu stare šejhove koji su primili u nasleđstvo od svojih predaka sedam nauka među kojima i zdravstvo ... Oni su ga podučili tako da je sa dalekih ostrva doneo sa sobom i lekove koji vidaju zmijski ujed ... Ja ujedem, a on leči ... Videla sam da se uzalud mučim, pa sam prestala da ujedam ...

- Glupost – odgovori strana zmija. – Trave pomažu samo onda kada zmija ujede od svoje volje, zbog mržnje što je nastala kletvom koju je Bog svalio na ljude i zmijske iza prvog greha u rajskom vrtu ... Bog uvek spremi lek pre udara, pa je, još pre no što je stvorio zmijski otrov, naredio onim ostrvima na kojima se legu i množe sve vrste zmijske, neka rode svakovrsnim travama za lek. Ali ja nemam čega da se bojim jer dolazim dobrovoljno, zbog toga što želim i neću ujedati iz okrutnosti; dolazim jer me šalje Anđeo smrti da izvršim pravdu nad čovekom koji je osuđen na smrt.

- Gde ćeš ovde naći nekoga ko je zaslužio smrt? Svi su učenici pravednici! – začudi se domaća zmija.

- Eno, mladić Hananja, koji se povlači svaki dan u ovu senicu, on je osuđen na smrt!

- Kako to može da bude?

- Tako jeste. On je osramotio učenjaka, učenika proroka Elije, i to javno, na dan venčanja onog učenjaka! Jedan deo kazne stigao je odmah. Starešina škole u Jerusalimu, prokleo ga: da zaboravi sve što je znao i odredio mu pokoru: da bude lualica, obučen u platnenu vreću, potpasanu

lanenim pojasem: i dao mu u ruke palicu od oguljene bademovine, i osudio ga da mu se ne povrati pamćenje i znanje, dok mu ne procveta palica.

- To znači zauvek – reče domaća zmija.

- Ko zna? – odgovori došljakinja. – Ali u nebu nisu pristali na ovu osudu. To je premalo, treba mu oduzeti i mesto u raj. No Knez nauke usprotivio se tome – ne i ne! Odlučiše da će mu dozvoliti da okaje greh: mladić će se oženiti odličnom devojkom dostojnom njegovih odlika, a osmi će dan nakon venčanja umreti ... Polovinu grehova okajaće nauka i sedam venčanih blagoslova, a drugu polovinu – prerana smrt. A ta devojka čista i nevinna bez ikakvih grehova ostaje udovica pre vremena, biće blagoslovena muškim detetom koji će postati svetski velikan i pravo svetlo u jevrejstvu.

Zmija se umorila od tolikog pričanja. Možda još nikada do sada u svom životu nije toliko govorila, te zamoli drugaricu da je odvede do vode. Odoše zmije sa stabla i nestadoše. Rabi Hiju spopadne veliki strah...

Sada je Rabi Hija bio u teškoj nedoumici i iskušenju: ako Hananji ne da ženu, tada će ustati protiv Božje vidovidosti, a Hananja se nikada neće setiti svoga znanja: ako mu da ženu, onda ga ubija svojim rukama! ... Kako može da uzme jevrejsku kćer i da je prinese za žrtvu? Da je učini udovicom osam dana nakon venčanja?

Podiže pogled ka nebu, ali nebesa ćute. No, srce mu u grudima lupa i trza se, i upravo ušima čuje glas što izlazi iz srca:

- Hija, uzmi kćer jedinicu Mirjam i žrtvuj je ... Praotac Abraham nije sumnjao.

Ali nije lako žrtvovati jedinicu. Doseti se da mu je pobožna Sara obećala da će mu se javiti u snu kad bude trebalo odlučiti o kakvoj nedoumici.

Podiže pogled u vis i zamoli to.

Dok je molio, rasplinuše se oblaci na nebu i ukazaše se hiljade i hiljade zvezda koje su mu namigivale s ljubavlju, nadom i povoljnim obećanjima!

Molitva Rabi Hija bi uslišena. Jedne večeri, pošto je ceo dan postio, osetivši slabost u srcu seo je Rabi Hija na stolicu, oči mu se same od sebe zatvoriše i on zadrema. U tom času mu se prikaza pobožna Sara; iz-

gledala je upravo onako kako je izgledala u času kada je umirala, gledala ganutljivo i samilosno, spusti desnicu na njegovo rame i reče:

- Ne brini se Hija. Sreća naše kćeri sjaji se poput sunca. Uzdam se u Boga.

On htjede da je upita šta to znači, ali pobožnica je već nestala i on oseti kako ga bude ... Otvorio je oči i video kako njegova jedinica Mirjam stoji kraj njega i spušta desnicu na ono isto rame na kome je spustila ruku njena pobožna majka, i veli mu:

- Tata, oprosti što sam te probudila ... Sunce je već zašlo; izašao je mesec, zasijale su zvezde na nebu – vreme je da okusiš nešto, tatice ...

Video je Rabi Hija da je to nastavak sna. Uhvatio ju je sa mnogo ljubavi za ruku, privio je k sebi na grudi i reče joj:

- Kćeri, neću okusiti ništa pre no što te nešto ne zapitam, a ti ćeš mi odgovoriti po istini.

Rabi Hija opazi kako su joj se obrazi zarumeneli.

- Znam da ima takvih misli koje devojka otkriva samo pred majkom. Ali, ti si kćeri sirota, a ja sam ti, kao što sam obećao tvojoj pobožnoj majci, i otac i majka. Zato mi moraš reći svu istinu i ne smeš sakriti preda mnom ništa u skrovištu srca ...

Mirjam sakri glavu u njegovo krilo i prošapta: Pitaj, tata.

A on joj reče: - Vidi kćeri, godine prolaze, ja više nisam mladić ... Brađa mi je pobeležela kao sneg na Hermonu – pa šta će biti kćeri kad me pozovu pred nebeski sud – kome ću da te ostavim?

- Tata, nemoj tako govoriti ... uvek ću ti činiti po volji ...

On je upita:

- Mirjam ... Hoćeš li da budeš još pobožnija od pramajke Rebeke?

Nasmeši se Mirjam i odvrati: Ne.

- Kada je došao Eliezer rob Abrahamov da isprosi Rebeku za Izaka, piše u Tori: «Pozovimo devojku i zapitajmo nju», i upitaše Rebeku «hoće li krenuti s tim Eliezerom?» Ona se nije zastidela nego je odgovorila: Jeste, hoću!

- Pitaj, tata, odgovoriću ti prema tvom nalogu.

Upita je ovako:

- Kaži mi istinu, Mirjam, koji ti se između mojih učenika najviše mi li za muža?

- Hananja! – odgovori Mirjam gotovo nečujno, tako da je samo oćin-sko uho moglo razabrati ime.

Rabi Hija se zbuni i začudi i upita;

- A čime ti se omililo, kćeri? Zar si sa njim razgovarala?

Ona odgovori:

- Sačuvaj Bože! A zar bi mi on odgovorio?

Nasmeši se Rabi Hija i upita;

- Nego čime, kćeri? Samo pričaj!

A kada je shvatio da joj to nije lako, reče:

- Nalažem ti kao otac!

Ispriča mu da joj se mladić dopao od prvog tenutka. Prvo, glas – to-
ći se u srce kao jasno ulje; a drugo – odlučnošću.

- Odlučnošću? – začudi se Rabi Hija.

- Zar to nije odlučnost, kada mladić hoda ogrnut vrećom usred pri-
stojno obučenih drugova i ne stidi se, i ne boji se ...

- I ništa više? – čudio se Rabi Hija.

- I dobrim srcem koje mu viri iz očiju kad podigne trepavice; i tu-
robnošću ... srce me zaboli ... dirne me u srce ...

- Kćeri, on ispašta ... Greh mu leži na duši!

- Bog mu mora oprostiti – reče uzbuđeno. – kada prolazim ponekad
kraj senice u kojoj sedi pre Minhe, i slušam njegove molitve. - Tata, da
li je moguće da takve molitve koje izbijaju iz srca ne budu uslišene?

- Bog je milostiv i milosrdan, kćeri!

- Ne znam šta je zgrešio, ali se veoma kaje! ... Kako mu se samo ka-
janje vidi na licu! ... Koliko tuge! A ponekad, koliko očaja! Mora da po-
budi samilost! ...

- A u tvom srcu, kćeri, ima samo samilosti?

- Tako je bilo u početku. ... Da sam, rekoh, na tvom mestu, tata, mo-
lila bih uvek za njega ... Posle mi se javila ova misao: Da sam mu sestra,
žrtvovala bih život za njega ... A iznenada, tata – pa naredio si mi da ti
kažem svu istinu – šiknuo mi je mlaz tople krvi u srce ... Shvatila sam
da se samo žena za svoga muža može potpuno žrtvovati! Ti si mi nalo-
žio, a ja ti pričam!

A jedanput, tata, sanjala sam san o tome. Bilo je to na Lag baomer.
Ti si sa učenicima krenuo lađom da se provozate po jezeru ... Ja sam osta-
la sama ... Spopala me dosada i turobnost u kući, i siđoh u vrt. U vrtu
sve tiho, ne peva ptica, ne kljuca crv u drvo. Bila sam strašno žalosna i
umorna ... Priđoh cveću – i ono je sve klonulo kao u nesvestici. Bio je
vruć dan ... Spustila sam se na grediču kraj belih ljiljana, ruku sam sta-

vila pod glavu, ležala i gledala u vis ... I tako sam zadremala – i videla sam u snu:

Golub leti na nebu ... Beli golub, tih i turoban, a iza njega – golub to ne vidi – crna ga ptica progoni sa oštrim i šiljatim kljunom i hoće da ga proburazi ... Mene je spopala velika milost za goluba i počela sam vikati. Golub me nije čuo nego je leteo dalje ... Ali se crna ptica zbunila i nestala na čas ... No, ponovo se pojavila, letela i progonila, još malo, pa će stići goluba. Još glasnije viknuh, a crna ptica se uzmakla malo natrag ... I opet se vratila i letela sve bliže ... A ja kriknem srceparajućim glasom i nekoliko puta tako, sve dok mi nije dosegao glas do goluba a kada me je čuo, on se spustio do mene i upitao:

-Zašto vičeš devojko?

Ja mu odvratim:

- Gonim od tebe crnu pticu koju ne vidiš, a koja hoće da te usmrti.

A turobni golub odgovori:

- Nije da h o ć e, nego me m o r a usmrtiti ... Osuđen sam na smrt ... Ona će me usmrtiti, ako ne nađe nekog drugog ko bi žrtvovao svoj život za mene! Ali – doda – nema nikoga ko bi to učinio.

- Ja! – povičem golubu.

- I nećeš se pokajati zbog toga?

- Ne! – I ja sam mu se zaklela da se neću pokajati ...

A golub klimnu ganuto glavom i odleti. Kada sam se probudila, shvatile sam šta to znači: Golub – to je Hananja ... A za njega žrtvovati život, to može samo njegova žena ... A ja sam se zaklela!

Rabi Hija upita tužno:

- A šta ako Hananja nije osuđen na dug život? Treba samo da mu se rodi sin velikan i posle toga ostaviće u cvetu mladosti ovaj svet.

A ona odgovori:

- Ma koliko mu godina života bilo suđeno, sve će biti srećne ...

Iz očiju Rabi Hije zacaklila se tuga dok je pitao:- Šta ako se taj sin, svetski velikan rodi nakon njegove smrti ... Ako su mu u nebu odbrojeni nakon venčanja ne godine nego dani?

- Neka budu dani! Ali dani biće srećni.

- Ti hoćeš da ostaneš mlada udovica?

- Ali blagoslovena od Boga!

Rabi Hija sedi i ne uspeva da dokuči odlučnost nežne devojke.

«To je od neba» - misli u sebi.

A ona mu opet položi ruku na rame i reče sa pogledom uprtim u vis i proročkim glasom:

- Ja sam uverena da će se ona osuda koja mu je spremljena i gotova poništiti! Ja ću za njega žrtvovati svoj život!

- Kako, kćeri?

- Ni sama ne znam, jer mi je još nepoznato zbog kakvog greha ispašta ... Posle će mi on sam sve otkriti ...

U srcu pobožnog Rabi Hije raspršila se i poslednja sumnja da li je to venčanje od neba ... «Bog» - pomisli – «iskušava me; ali ja ću odoleti iskušanju» ... – i reče mu glas:

- U dobar čas, kćeri! Sutra, ako Bog da, napisaćemo zaručnu ispravu ...

Mirjam spusti glavu na očeve ruke, a kad je podiže – jedva je prepoznala Rabi Hija. Toliko je bila iznenada srećna, toliko puna vedrine i pouzdanja!

- A ti se baš ništa ne bojiš Mirjam?

- Ne! Ja se uzdam u Boga.

Glas joj je bio zvonak i jasan kao kristal ... No srce Rabi Hije nije se umirilo ... Kada mu je kćer izašla napisao je pisma starešini škole u Jerusalimu i knezu u Babilon. Izlio je pred njima čemer svoje duše:

«Sutra» - napisa – «sklopiće zaručni ugovor moja kćer Mirjam, da je Bog poživi. Nekako mi se pričinja da joj stavljam divnu krunu na glavu, a ponekad – da sam svojom rukom nosim svoju nevinu ovčicu u klaonnicu, sačuvao nas Bog ... Ali, neću da radim protiv volje Božje. Venčanje ima da bude za mesec dana ... Za to vreme čekam vaš savet – molite se za mene, za moju kćer i za pokajnika Hananju» ...

Rabi Hija je održao reč.

Sutradan napisa zaručnu ispravu – svi su se tome čudili. Čuđenje školskih učenika ne može se opisati – «zar tako nešto da se desi nezalici?!» Ali zbog poštovanja prema Rabi Hiji svi su morali da ćute.

Mesec prođe ... Rabi Hija nije primio nikakvog odgovora od starešine visoke škole u Jerusalimu i kneza u Babilonu. To mu je bio rđav znak, te pozva kćer na dan venčanja i reče joj:

- Znaj, Mirjam, da je tvom vereniku Hananji suđeno da umre osmi dan iza venčanja ...

I kaza joj sve što je čuo iz zmijinih ustiju i da nema nikakvog odgovora od velikana njihovih dana. I završi, ako nije posve odlučna, da ima još vremena da se predomisli.

Mirjam odgovori:

- Ja sam odlučna i srce mi je odlučno, a sada kada znam u čemu je osuda, znam i čime ću je odagnati!

- Ti? Čijom zaslugom, (*zasluga-zehut se stiće proučavanjem Tore, pobožnim vršenjem obreda i dobročinstvom*) čijom snagom? – Povika Rabi Hija začuđeno.

Mirjam odgovori:

- Snagom svoje vere i zaslugom svoje pobožne majke, neka počiva u miru! I tvojom zaslugom, tata – Bog te poživeo još dugo – i zaslugom tvoje nauke, pobožnosti i dobrim delima ...

I odlučiše da se postavi venčani baldahin.

Za vreme verenikove gozbe²² mladoženja je sedeo u svojoj odeći i nije govorio ništa. Rabi Hija održa predavanje pred njim, a on je slušao uživajući, a istovremeno i tugujući ...

Odvedoše mladoženju na doček. Mlada je sedela u platnenoj haljini, da ne postidi mladoženju, i sa običnom maramom na glavi.

Kad podigoše maramu, ukaza se lice sjajno kao sunce, i jasne oči, pune vere, mira i blaženstva!

Svi se stanovnici Safeda skupiše oko baldahina - mladoženja stoji pod baldahinom u platnenom odelu, s lanenim konopcem oko struka i sa šumskom palicom u ruci ...

Provedoše oko njega verenicu u svakidašnjim haljinama ... Rabi Hija stoji i plače od sreće. Kad izgovoriše pred mladoženjom «Hare at»²³ – on upita:

- Šta to znači?

Rabi Hija priđe i rastumači mu reč po reč. I tako mu protumači blagoslove i venčani ugovor ...

Svi se začudiše. Ali čim Rabi Hija to čini, svakako zna šta čini ...

Još su se više čudili tome što mladoženja nije izustio ni reči nauke, za vreme gozbe, a nisu objavili ni mladine darove za raspravu

«Sedam blagoslova»²⁴ – bilo je to u tamuzu – održaše u vrtu. Na čistini između drveća, u sredini vrta, prostrše stolove, posebno za muškarce, posebno za žene. Mlada je sedela kao bedna verenica između bogatih

zvanica, a mladoženja kao njemak između učenjaka i rabina koji su raspravljali i govorili o nauci, a više od svih – Rabi Hija.

Rabi Hija, bilo da je sam raspravljao, bilo da su raspravljali drugi, se-
deo je čitavo vreme bojažljiv i zabrinut, kao da nešto traži. Kaje li se zbog
tog braka? Sačuvaj Bože! Tražio je pogledom onu stranu zmiiju. Video
je belouška kako tiho kruži između zvanica, svima nevidljiva, i ne odvr-
ća pogleda od svoje žrtve – od mladoženje Hananje ...

Uveče, posle «sedam blagoslova» poziva Rabi Hija kćer i reče joj
čudnim glasom:

- Kćeri, sutra je dan suda, budi spremna i čvrsta!

- Čvrsto mi je srce! – odgovara mlada žena. – Bog me je blagoslovio!
Ja ću ga otkupiti od smrti ...

- Bog ti pomogao! – blagoslovi je Rabi Hija vrelim suzama.

- Ali upamti tata, - prozbori ona – do sutra se mora dogoditi čudo!
Palica mora procvetati, a tako isto i njegova duša. Mora da održi pred
tobom «raspravu»! Dođi kod nas u rano jutro, nemoj da spavaš dugo!

A on pomisli: «Zar ja da spavam?» i glasno i jasno joj obeća da će do-
ći. Ujutru, kada je Rabi Hija došao kod mladenaca, već je Mirjam bila
obučena, ali je Hananja još ležao u krevetu.

- Oprosti mi taste – reče – ne osećam se zdrav ... i odmah zaklopi
oči.

Rabi Hija pogleda belu palicu koja je stajala na uzglavlju Hananjinu
– I ne poverova rođenim očima! Palica se pokrila zelenom korom, ispu-
nila žilicama, prekrila pupoljcima, i počela da cveta ... Htede da ustane
i da izbliza promotri to čudo, ali vide kako se menja Hananjinu lice, ka-
ko se rumeni, i kako otvara dva oka mirna, sjajna, blagoslovena, bez i
najmanjeg znaka prokletstva. Gleda Rabi Hija i ne može da se načudi,
i traži pogledom kćer; ali Mirjam je već nestala. Otvori Hananja usta i
poče raspravu, te Rabi Hija slušajući zaboravi na sve – na čudo s pali-
com, na kćer, na beloušku izaslanu od Anđela smrti. Usta Hananjinu si-
paju dragulje: nauku i njenu tajnu; tada se otvoriše pred Rabi Hijom ka-
pije novog sveta nauke – čudesan vrt, rajski vrt sa drvetom znanja i dr-
vetom života i sa svim ostalim voćkama, a svetlo prvih sedam dana sja-
ji i svetli, obasjava sve zlatom. Pupi drveće, jata ptica pevaju između li-
šća po granama stabala – sve cveta i lista, i peva i poje ... Hananja go-
vori – Rabi Hiji se čini kao da to govori duša vasiona! Možda to sanja?
Otvori širom oči, čulo sluha divne glasove hvata. Hananja otvorenih usti-

ju guta reči sa svojih usana – i čitavo mu telo prožima sveta blagost i smirenje.

Blaženstvo Rabi Hije ne može se opisati. Tajne nauke koje je Hananja otkrio, napisane su u Knjizi čestitosti – u delu Hananjinu koje je izdao Rabi Hija u povezu sa zlatorezom.

Zbog toga ćemo ostaviti ta dva velikana da vidimo šta je radila pravednica Mirjam.

Kada je videla da se palica počinje rascvetavati, da je pogled Rabi Hije uprt u palicu, zgrabila je platnenu odeću svoga muža, izašla iz kuće, protrčala kroz sobe, sve dok nije stigla do poslednje sobe kraj samog izlaza ... Nikoga nije srela na putu. Još je juče naredila da se tamo niko ne pokaže dok ne vikne. Kada se okrenula amo tamo i videla da je sama, požurila je i skinula haljine sa sebe. – Bože – šaputale su joj usne – to je spas od smrti, oprost mi prestup protiv zabrane «muških haljina». ²⁵

Brzo je navukla platneno odelo svog muža, hitro otvorila vrata i sela na prag sa pogledom prema vrtu. Sedela je mirno i gledala prema onom puteljku koji vodi od kućnih vratiju i gde se međ lovorikama gubi. Usta su joj šaputale molitve i molbe Stvoritelju sveta da milostivo primi njevu žrtvu. Kada je ugledala beloušku kako silazi sa drveta i gmiže po puteljku, požuri da lice sakrije rukama. Bila je potpuno nalik na svoga muža Hananju. Ostavi usku pukotinu između prstiju da promatra zmiju koja je puzala i prilazila sve bliže i bliže ... Belouška se primicala polako, oprezno i sigurno: zna da joj žrtva neće izmaći! Kada je spazila Hananju (tako joj se učinilo) kako sedi nepomično na stolici sa prekrivenim licem, poverova da žrtva nepomično sedi dok srce proriče – pa sada moli ili govori ispoved pre smrti. I isplazi belouška otrovni zub iz gubice i isplazi spremno svoje ubojito oružje. Mirjam ju je posmatrala, videla kako belouška gmiže sve brže i brže sa probuđenom požudom da ujede i već se čulo kako joj trbuh šušti u pesku, kako sikće ... Kada se sasvim primakla, kada su joj se jasno mogle videti i pege na koži, zatvorila je Mirjam onu usku pukotinu između prstiju, pomoli se u sebi za državajući dah:

Gospodaru sveta, primi milostivo moju žrtvu!

Poče izgovarati molitvu bez glasa, bez disanja, bez pokreta usnama ... pade na prag i povika:

- Gospodaru sveta, ne zameri mi zbog onog velikana koga si mi hteo dati! ... Neka pred tobom bude Hananja umesto njeja!

Pade u samrtnu borbu dok joj se duša u teškim mukama rastavljala od nežnog tela.

Ali višnji Bog je pravedan!

Kada se duša Mirjam uspela u nebesa, čekali su Hananjinu dušu ... Pravednici su joj krenuli u susret iz raja.

Kada su je doveli pred sudnicu, pitali su je uobičajeno, premda su znali odgovor:

- Jesi li verovala?

Odgovori Mirjam:

- Nisam se nikada bavila ...

- Učila Toru?

Ona im se naruga:

- Gospodaru sveta, zar si ikada zapovedio da kćeri Izraelove uče Toru?²⁶

Nastala je prava uzbuna:

- Ko si ti? Ko si ti?

Ona reče:

- Mirjam, kćer Sare i Hije, žena Hananjina!

Svi su se uskomešali saznavši da je žrtvovala život za muža! Belouška se zbunila ...

Dovikuju duši:

- Požuri, siđi brzo, vrati se u svoje telo pre no što ga pomaknu sa mesta.²⁷

Ali Mirjam neće! – Dva puta pretrpeti samrtnu muku - reče ona – ne mora niko, osim – postavi ona uslov – ako prime njenu smrt umesto smrti Hananjine, pa da on ostane u životu!

- Pristajemo, pristajemo! – Uplašili su se da ne bi prošlo vreme ...

I vrati se u tren oka Mirjamina duša u svoje telo. Ustala je Mirjam živa i zdrava sa zemlje bez ikakvog traga od rane i sve je bilo kao da i nije bilo. Brzo je odjurila pravednicima i radosna i uzbuđena ispričala im sve što joj se dogodilo.

U tom času dođoše dva glasnika sa dva pisma, jedno od starešine visoke škole u Jerusalimu, drugo od kneza u Babilonu, a u jednom i drugom pismu samo ovo:

U dobar čas!

- ¹ (Rabini, glavari visokih škola /roš-ješiva/ i učenici velikani /gaon/ bili su veoma čašćeni, pa je svaki valjani bogataš nastojao da uda kćeri za sinove ovih odličnika, jer je onda znao da dolaze u dobru porodicu i da su im muževi obrazovani i ugledni)
- ² (U staro doba nije samo žena donosila miraz mužu, nego je i mladoženja unosio miraz u domaćinstvo)
- ³ (U Babiloniji je bilo mnogo Jevreja, pa su imali svog vrhunskog poglavara kneza /nasi/, a on je bio nadzornik i nad slavnim visokom školom koju je vodio poseban poglavar /gaon/)
- ⁴ (svaka je odlična jevrejska porodica zapisivala svoje rodoslovlje /sefer juhasin/ da bi i kasniji potomci znali od koga potiču)
- ⁵ (Opšta nauka je ona kojom su se bavili svi i koja je bila svima namenjena /Tora, Talmud, Midraš/, a tajnom naukom /kabalom/ smeli su da se bave samo odrasli ljudi; njom su se bavili samo neki)
- ⁶ (Prema starim jevrejskim zakonima mora svako da da desetinu imovine i dohotka sirotinji; to je stalan porez. A osim toga je u ono vreme često trebalo iškupljivati Jevreje koje su zarobili razbojnici, gusari i vojnici u ratovima).
- ⁷ (kod Jevreja se venčani obred vrši pod baldahinom /hupa/ odnosno krovom koji označava da će mladi par dobiti sada svoj stan i svoj krov nad glavom)
- ⁸ (Ovde je opisano jevrejsko venčanje kako je bilo u staro vreme. Mladoženja je donosio u brak miraz, svoju opremu i poklone za svatovske goste, a osim toga bi platio jedan deo venčanih troškova i nagrade verskim službenicima /rabina, kantora i šamašu/. Verenicin otac bi osigurao stan i prehranu za nekoliko godina i dao svoj prinos mirazu koji bi se zapisao /ketuba/ i muž bi ga morao vratiti ženi, ako se bez njene krivice rastave. Otac mladoženjin vodi ga pod baldahin /hupa/, a posle izvršenog obreda on sam zabavlja mladoženju. Ako je mladoženja bio učen, onda bi pre samog venčanog obreda održao predavanje o svetoj nauci, a za to bi ga gosti darovali venčanim poklonima.)
- ⁹ (Minha je popodnevna molitva, jedna od tri svakodnevne molitve /druge dve su Šahrit – jutarnja i Maariv ili Arvit – večernja molitva/)
- ¹⁰ (iz počasti, ne ostavljaju se svete knjige nikada otvorene: moraju se zatvoriti ili bar pokriti)
- ¹¹ (prema davnom mišljenju nastaje pre dolaska Mesijina doba ratova i drskosti,)
- ¹² (sad se nabrajaju najpoznatija dela jevrejske verske književnosti, koja je morao poznavati svaki učenik još pre upisa u visoku školu /ješivu/ kakva je bila u Rabi Hije)
- ¹³ (Po jevrejskom obredu ima da sinovi govore jedanaest meseci nakon smrti roditelja kod svake opštinske molitve «kadiš», hvalu i slavu Božju. Po praznovernom mišljenju samo oni roditelji mogu da nađu smirenije posle smrti kojima sinovi govore «kadiš». Iz tog razloga su kod Jevreja mnogo više voleli mušku nego žensku decu. Hananja je, osim toga, bio «iluj» /genije/ odnosno veoma talentovan za učenje, a time je, dakako, još više osvojio prvenstvo u porodici)
- ¹⁴ (Jevrejski hramovi nisu bili samo za bogoslužjenje i molitvu, nego su u njima bile biblioteke, pa su ljudi tamo proučavali nauku. Bilo je i takvih koji su od rane zore do

kasna mraka neprestano sedeli nad knjigama: takav bi se marljiv učenik zvao matmid)

¹⁵ ... (imena važnih knjiga iz jevrejske književnosti)

¹⁶ (to je običaj na venčanju)

¹⁷ («Musar» su pesme pouke koje pevaju i sviraju mladoj i mladoženji prilikom venčanja),

¹⁸ (Po jevrejskom narodnom verovanju, ima svugde na svetu trideset i šest tajnih pobožnika i pravednika /»lamed-vav nistarim«/ zbog kojih svet opstaje. To mogu biti naoko sasvim obični ljudi za koje niko i ne sluti da su takvi čadikim. Ali se svaki od njih, potajno, odlikuje neobičnim dobrim delima)

¹⁹ (Kod Jevreja se na zaruke razbije neka posuda od stakla ili porcelana. Taj je običaj nastao u rasulu: Jevreji su hteli da se i u času najveće radosti, razbijanjem skupocenog suda, sete razorenoga Jerusalima. Čim se posuda razbije zaruke počinju važiti, i zato se onda kliče: Mazal tov! To znači – Mnogo sreće! Ili – U dobar čas!)

²⁰ (U Jevreja oblače mrtvace u sasvim jednostavne bele haljine od platna /tahrim/))

²¹ (Sedam blagoslova koji se govore kod venčanja i svatovske gozbe)

²² (Gozba se zvala «verenikova gozba», jer je on imao da govori učenu raspravu pred gostima, a mlada i gosti obično bi ga za to predavanje obdarili. Rasprava ili propoved se zvala draša ili aškenaski droše, a oni se darovi iz tog razloga nazivaju drošedarovi.)

²³ («Hare at mekudešet li betabaat zo kedat Moše vejisrael» - ovim rečima mladoženja uzima verenicu za ženu. One znače: Sad si mi venčana žena ovim prstenom, po zakonu Mojsijevu i Izraelovu.)

²⁴ (Sedam blagoslova) se govore drugi put iza venčanja na gozbi)

²⁵ («Muške haljine» «zabranjeno je da oblače žene, a muškarcima je zabranjeno da oblače ženske haljine: tako je određeno u Tori Mojsijevoj)

²⁶ (U staro doba učili su samo muškarci Toru i druge verske knjige)

²⁷ (Po starom verovanju, duša se mogla vratiti u mrtvo telo, ako je ono ostalo nepomično na mestu gde ga je duša ostavila.)

P O G O V O R

ONIMA KOJI NE VOLE BAJKE*

Ova nas knjiga vodi u svet pobožnih Jevreja. Ima u nas mnogo jevrejske i nejevrejske dece koja znaju sve tajne i običaje indijanskih plemena, a svet pobožnog Jevrejina posve im je nepoznat. A ipak je taj svet mnogo zanimljiviji nego život izumrlih bakrenoputih Indijanaca. Jer u njemu ima još više junaštva, požrtvovanosti, samopregora, ponosa, još više tužne sudbine.

I svet pobožnog Jevrejina, poput junačkih indijanskih plemena, osuđen je na propast. Polako izumire i nestaje. Uskoro će živeti samo još u bajkama i pričama. Zato je sreća što su veliki pesnici i pripovedači opisali do u tančina život pobožnih Jevreja i tako mu sačuvali uspomenu za sva vremena.

Jedan od najvećih pripovedača međ Jevrejima bio je *Jichok Lejb Perc*. Rodio se u poljskom gradiću *Zamošću* 18. maja 1852. godine. Bio je sin imućnih roditelja. U najranijem detinjstvu naučio je Bibliju, Talmud i sva tumačenja. U mladosti je proučavao dela jevrejskih mudraca iz Srednjeg veka. Bavio se i svetovnim naukama. Upoznao je prirodne i društvene nauke. Kasnije je pisao o higijeni i nauci o bacilima, o elektricitetu i uređenju ljudskog društva. Sa kćerkom hebrejskog pisca *G. J. Lihtenfelda* oženio se 1872. godine kao dvadesetogodišnjak, s njom zajedno objavio knjižicu pesama, bavio nadripisarenjem. Ko nije imao novca da ide advokatu, dolazio bi kod njega da mu za manimalnu nagradu sastavi potrebne spise. Bio je član jedne statističke ekspedicije koja je proučavala stanje u jevrejskim gradićima Ruske Poljske. Tu je potpuno upoznao strašnu bedu jevrejskih masa. Nju je kasnije tako majstorski opisao u nebrojanim pričama, pesmama i dramama. Odmah je odlučio da pomogne bednom narodu. Držao je predavanja, učestvovao u radničkim pokretima koji su želeli da promene užasno stanje seljaka, radnika, malih trgovaca i zanatlija, zbog čega je bio tužen carskim vlastima. Zabranjeno mu je da se bavi pisarskim poslom što je uslovilo preseljenje iz *Zamošća* u *Varšavu*. Tamo je postavljen za sekretara Jevrejske opštine, omogućen književni i novinarski rad kao i izdavanje časopisa. Sa velikim uspehom širio je prosvetiteljstvo, budio težnju da se nenasno stanje bede, potištenosti i neznanja prevaziđe. U svojim deli-

ma je prikazao stradanje Jevreja, a naročito muke jevrejske žene. Ona je stenjala pod stostrukim teretom: brinula se za decu, za domaćinstvo – čak i za trgovinu, ako se pobožni muž bavio dan i noć naukom.

Perc je pisao hebrejski, jezikom Biblije, i jidiš (jevrejski), jezikom jevrejske narodne mase na severoistoku Evrope. Bio je majstor u pisanju. Jezik mu je veoma lep, živ i jasan. Njegova su dela prevedena na sve jezike, pa i na esperanto. Još za života stekao je priznanje, književnu slavu i ljubav jevrejskog naroda. Naročit uspeh postigle su njegove narodne priče koje je zapisivao baš onako kako priprosti ljudi govore, misle i rade. Kad je umro, 3. aprila 1915. godine u Varšavi, na sahrani je prisustvovalo više od srotinu hiljada Jevreja. Treba li lepšeg dokaza o tome koliko je u širokim narodnim masama bio omiljen? Zbog divnih priča koje su sjajno prikazale život i dušu pobožnih Jevreja, i radom za dobrobit naroda, širenjem prosvete, otkrivanjem bolesnih društvenih prilika i borbom da se te prilike promene što pre.

Perc je u svojim delima stvorio najverniju sliku čitavog sveta pobožnih Jevreja. Bilo je sve manje onih starinskih Jevreja koji su čitav dan i čitavu noć provodili u poslu, učenju i molitvi ne brinući se za stan, hranu i odeću. Spavali su na klupama u hramu koji im je bio danju hram i škola, a noću prenočište. Za hranu su se brinule žene ili su im je davali imućniji ljudi dobra srca. Nisu stizali da se bave naukom pa su želeli da bar podstaknu one koji zbog učenja ne uspevaju da privređuju za život. Odeća je svima bila jednostavna i jeftina: visok crni šešir sa širokim obo-dom ili šubara, dugačak crni kaput (kaftan) i crne pantalone. Govorili su samo jidiš, a razumeli su jedino još hebrejski. Čitanje knjiga u drugim jezicima i bavljenje svetovnim naukama bilo je najstrožije zabranjeno. I bogati i siromašni takmičili su se u tome ko će savesnije izvršavati verske propise i činiti dobra dela. To je verska dužnost (micva) kojom se stiče zasluga (zehut). Ona vredi i na ovom i na drugom svetu.

Među tim pobožnim Jevrejima bile su dve vrste: *mitnagdim* i *hasidim*. Hasidim (vernici) bili su pristalice B a a l Š e m a, a mitnagdim (protivnici) borili su se svim sredstvima protiv Baal Šemovih hasidskih učenja.

M i t n a g d i m su smatrali da se u galutu (rasulu) Jevreji ne smeju baviti ničim drugim nego poslom i neprestanim proučavanjem Talmuda i drugih verskih knjiga. Iz njih će saznati sve mnogobrojne propise po kojima moraju živeti od ranog jutra do kasne noći, od rođenja do smr-

ti.. Njima je bio vredan čovek samo onaj koji je učen. Cenili su bogatstvo. Ono je omogućavalo vršenje dobrih dela i nesmetano bavljenje verskom naukom, ili barem podsticanjem siromašnih učenjaka i učenika (koji su se zvali bahurim, matmidim, perušim i sl.). Ono je čoveka oslobađalo potrebe da zatraži neugodnu milostinju od ljudi.

Zbog toga su u svim opštinama veoma poštovali bogataše, pretpostavljene i rabine, i pored toga što su se oni ponekad odlikovali više bogatstvom i učenošću nego pravom pobožnošću, plemenitošću i dobrotom.

Protiv toga je ustao Baal Šem. Govorio je da zanosnoj molitvi ne trebaju reči koje se uče napamet. Ona mora da izvire iskreno iz srca. I najveći neznalica može da bude Bogu draži od najučenijeg rabina. Glavno je da se Bogu služi sa veseljem i da se ljubi sve u prirodi, svaki čovek, svaka travka, svaki kamen. – Sirotinja se povinivala hasidskom učenju po kome je siromašan čovek mogao da vredi mnogo više od najvećeg bogataša.

Kao što je kod mitnagdim pobožni Jevrejin trebao rabina da mu presudi u različitim verskim pitanjima, tako je hasid trebao nekoga ko će mu biti vođa i savetnik. Ne može svako da se izdigne molitvom do Boga. To mogu samo najveći i najpobožniji pravednici: cadikim. CADIK nije bio samo sudija i učitelj. Bio je pravi vođa. Brinuo se za čitav život svojih pristalica, upućivao čime da se bave, savetovao da li vredi započeti poneki posao, šta da rade sa decom, koju devojkicu da uzmu sinu, kome kćer dati. Lečio ih je i molio za njih, okupljao na gozbama a naročito u subotnjim popodnevnim satima. Svojim je razgovorima, pričama i tumačenjima Biblije razgaljivao duše koje bi ustreptale u najiskrenijoj pobožnosti izricale svoje molitve. Brinuo se za siromašne. Dobijenim darovima od imućnijih hasida izdržavao je svoju porodicu i mnoge pristalice. Oni su živeli po nekoliko godina na njegovom imanju, pratili ga na svakom koraku, slušali njegove reči, širili potom slavu njegove pobožnosti i njegovih čudesnih dela.

Pomalo se hasidizam iskvario. Baal Šamova reč da su siromašni i bogati jednaki pred Bogom suprotstavljala se jeste nejednakostima u životu. Jedni su mogli da uživaju u slasti i lasti, drugi gladovali od subote do subote. Da je barem Baal Šemi uspeo ukloniti razlike u životu između bogatih i siromašnih, izjednačiti sve Jevreje po imanju i svakodnevlju, tada bi cadikim zaista ostali prave vođe Jevreja. Bili bi svojim pri-

stalicama uzor dobrote i plemenitosti. Nevolja je u tome što su cadikim ostavljali svoju vlast u nasledstvo sinovima da ostane moć u porodici. Mnogi nisu bili dostojni te časti jer nisu bili ništa plemenitiji i nesebičniji od običnih smrtnika. Na svojim dvorovima živeli su sve raskošnije, bez obzira na propovedanje da je bogatstvo ustvari prepreka doseganja pravog božanstva. Pridobijali su bogataše da dobiju od njih darove, iskvarili hasidsku nauku, ugađali bogatašima obećanjima rajskog mesta. Nastojali su da ih osvoje znanjem, otuđili od priprostog naroda, ukratko: cadikim su postojali i učenošću i ponosom i postajali sve sličniji svojim nekadašnjim protivnicima.

U početku se vodila žestoka borba između hasidim i mitnagdim. U toj borbi mitnagdim nisu zazirali od optužbi zbog kojih su hasidske vođe morale da idu u zatvor. Hasidim, sirotinja, osnovali su svoje hramove i molionice. Nije im bilo ugodno kod ponosnih bogataša kojima su morali iskazivati poštovanje. U hasidskom hramu nije bilo važno kako ko zna čitati. Bilo je glavno da se moli iskreno i od srca. Zbog toga su hasidim često trčkarali po hramu, lupali se o prsa, vajkali i pevuckali. Nisu hteli da budu kao sluge pred gazdom nego kao deca pred ocem. Mitnagdim su se borili protiv novog pravca, sredstva u borbi nisu birali, samo su nastojali da se izmakne imućnima vlast iz ruke.

Kasnije su se suprotnosti uravnotežile. Bogataši su uvideli da im cadik neće oteti moć nad narodom. Cadikim su iskvarili hasidizam, pa su se izmirili sa bogatašima. Ujedinili su se rabini, cadikim i predstavnici, borili zajednički da odbrane stari jevrejski svet od opasnosti koja mu je pretila.

Nastao je nov pravac u jevrejstvu - h a s k a l a - prosvetiteljstvo. Hasidizam je hteo obnoviti staro jevrejstvo. Bio je preslab. Nije se služio sredstvima naprednog naroda. Hteo je da se osloni samo na srce, osećanja, dobru volju i zanos. Bio je pokret najveće sirotinje, najpriprostijih ljudi. Zato je bio pobeđen. Bio je upregnut u kola u kojima su sedeli isti oni predvodnici i učenjaci koji su se već i ranije u njima vozili.

H a s k a l a je bio pokret srednjeg staleža, jevrejskih građana. Nisu hteli da ostanu u mraku geta, da proučavaju samo svete knjige, da govore samo jidiš. Hteli su da prosvete i sami sebe i narodnu masu. I mitnagdim i hasidim nisu ih voleli i progonili ih ne birajući sredstva, prokletstvom (herem) udarali na njih, branili da sa Jevrejima govore. Čak

su ih i proterivali iz boravišta, tužakali vlastima. No, njihov otpor nije vredeo mnogo.

Da li je američkim Indijancima uspela odbrana od belaca? Pred puškom i topom, pred železničkim šinama i sazidanim kućama morali su pedalj po pedalj da se povlače. Sačuvani su samo još u nekim krajevima kao u muzeju. A da li su belci bili vredniji od crvenokožaca? Nisu. Samo su bili jači i moćniji. Pojedini Indijanac bio je možda samo hrabriji i snažniji i jači od pojedinog belca. Ali, njegov način života, ratovanja i rad bio je zastareo u odnosu na oružje i radnim metodama belaca. Zbog toga su belci bili jači.

Tako je bilo i u svetu pobožnih Jevreja. Upropastili su ga mnogi pronalasci, napredak prirodnih nauka, osnivanje velikih fabrika, moćnih banaka i veletrgovina. Jevreji su počeli da uče druge jezike, da čitaju svetovne knjige, da se interesuju za sve naučne oblasti ovog sveta. Odrezali su zulufe (pejot, pajes – krajevi kose koje su stari Jevreji ostavljali neodrezane pa su im virili kraj uha), počeli su brijati bradu, iako je sve to zabranjeno biblijskim zakonima. I kod hrane nisu više toliko pazili na propise o košer (dopuštenom) i trefa (zabranjenom) jelu. Subotu i praznike nisu slavili po svim starim propisima, nego su ih menjali prema novim prilikama.

Rušenje starog jevrejskog sveta bilo je negde naglije, negde sporije. S kaftanom odbacili su mnogi i ljubav prema jevrejstvu. Postali su prave izdajice naroda i neprijatelji svega što je jevrejsko. Drugi su odbacili sve starinsko ali se nisu odmetnuli od jevrejstva. Prvi su, tako reći, pobegli iz starog sveta ne brinući se šta će biti sa jevrejstvom. Drugi su izmenili u starom svetu sve što je bilo staro i tako obnavljali i podmlađivali jevrejstvo.

Mnogima je neprijatno kada nešto čuju o starom jevrejstvu. Nestalo je u njima vere u svete knjige, oslabilo poštovanje i održavanje starih narodnih običaja i verskih obreda. Potpuno su se udaljili od jevrejstva. Ne mare ni za veru ni za narod, ni za jezik ni za književnost, ni za stradanja jevrejskog naroda, ni za obnovu. Rugaju se i govore: «Sve je to mrtvo. Jevreji nisu više narod jer su po celom svetu rasejani. Jevrejska vera je mrtva jer sve manje Jevreja mogu i hoće da žive po njenim zastarelim propisima. Jevrejska je književnost mrtva jer je sve manje ljudi razume i čita. Ali i ako ima jevrejski narod, ako ima jevrejska vera, ako ima jevrejska književnost - onda sve to mora biti sasvim drugačije nego što

je to bilo staro jevrejstvo. Jevreji se moraju brinuti za koru hleba, da se bore protiv antisemitizma, da rešavaju teško jevrejsko pitanje. Šta će nam bajke o čudesima proroka Elije ili hasidskog cadika? Znamo da sve to nije istina. Imamo mnogo većih i istinskih čudesa – aeroplana, radija, tonfilma ... Šta će nam priča o Bogu? On ne hoda svetom i ne čini ona čudesa koja mu pripisuju prosti ljudi i pesnici! Hoćemo bajke o cepelinu, priče o čudesima tehnike, a ne o anđelima, čudotvorcima i Bogu».

Da li su u pravu?

Ako jesu, onda zaista ne bi trebalo čitati knjige Perecovih priča i bajki o Bogu, božjoj pomoći, proroku Eliji ... Da vidimo?

Šta je Bog?

U početku ljudi nisu znali za Boga. U najstarije vreme čovek je živeo samo da jede i pije i da ima decu. Pomalo se počeo razvijati njegov duhovni život. I to u borbi protiv prirodnih nepogoda. Čovek je nastojao da se odbrani od nevremena: bure, munje i groma: vetra, kiše i suše; poplave i rečne bujice; sunčane žege, noćne hladnoće i mraka. No, bio je i suviše slab i nemoćan. Nije bilo zidanih kuća, gromobrana, rečnih nasipa, električnih sijalica, centralnog grejanja. Kako da se odbrani od nepogoda? Onako kako se slabiji brane od jačeg: da mu se pokori, da mu donese dar. Ljudi su donosili darove munji: da ne udari u jazbinu ili šator: rekama da ne progutaju splav ili čamac. Još i danas vidimo iz narodnih priča kako su žrtvovali devojke rekama ili aždajama – izmišljenim strahovitim bićima koja su zapravo predstavljali samo rečni brzak ili poneki gorski ponor koji je tražio ljudske žrtve.

Tako se u njima razvio osećaj straha, pokornost i zavisnost od prirodnih sila čiju pravu narav nisu poznavali.

Čoveku nije bilo poznato ni kako dolazi na svet. Samo je osećao da snažna ljubav veže muškarca sa ženom, da ih goni u zagrljaj i posle dobija žena dete ... To isto je video i kod biljaka i životinja. Polen pada na prašnjake, oplodi ih i cvet potom urodi plodom. Životinje se pare: pred proleće pokazuju znakove uzbuđenosti i nakon izvesnog vremena ženke donose na svet mladunčad. Ali uzroke nije otkrio. Osećao je veliku ljubav prema starijima – roditeljima, ljubav prema vršnjacima – drugovima u borbi, a naročito prema devojci koju je uzeo za ženu. Svakom poljupcu i zagrljaju radovao se, ali nije mogao da otkrije šta ga to ustvari veseli. Bez ostatka je voleo i decu koju mu je žena rodila, ali pravi raz-

log i zašto dolaze deca na svet, zašto jedna žena ima dete a druga nema, nije znao. To mu je bila prava zagonetka. Kako to da odgonetne?

Pokornost zbog straha pred prirodnim silama i tajnovita ljubav prema ženi i porodici ugnjezdila se u njegovom srcu.

Ali, čovek ne živi večno. Ko se rodi, mora i umreti. Šta je to smrt? Telo se spali ili pokopa ili baci u vodu. A zar je čovek imao samo telo? Telo je ostalo a čovek je umro. Da nije umro čovek ne bi ni telo pokopali. Gde je dakle čovek nakon smrti? Kuda odlaze naši mili sa kojima smo proživeli toliko dana?

Uz brojne nepogode, uz bračnu i roditeljsku ljubav, upoznali su i žalost za gubitkom najmilijih.

No čovek nije živio sam za sebe nego u većoj ljudskoj zajednici koja je uvek bila na okupu: i za vreme rada i za vreme odmora. Zajednica je omogućila bolju borbu protiv nepogoda. Zajedničkim naporom uspevao je lov mnogo bolje. Ribarenje je bilo uspešnije. Pripitomljavanje divljih životinja bilo je lakše. Skupljanje trava bilo je jednostavnije. Zajednica je bila nedeljiva, njeni članovi nerazdruživi i taj čudotvoran osećaj još i danas mnogima nepoznata tajna.

Svaki čovek proživljava stalnu izmenu potištenosti i poleta. Kao što ima dan i noć, plima i oseka, mena meseca i godišnjih doba – tako muškarac i žena, u redovnim razmacima, osećaju izmenu nekog umora i naročite vedrine. To isto oseća i čitava zajednica. Kada pojedinac oseti umor tada radi bez volje, slabije, pospanije – ili uopšte ne radi, nego se ispava. Kad oseti polet, onda radi sa više snage i učini mnogo više nego inače. Ali umor nestaje spavanjem, a polet se izgubi većim i težim radom. Tako čovek dolazi ponovo u ravnotežu. Iz tog razloga i ne misli mnogo na to da i on živi po istom zakonu po kojem čitava priroda neprekidno proživljava kao neku plimu i oseku.

A šta da radi zajednica u takvom stanju?

U svakom se skupilo uvek ponovo i nakon izvesnog vremena toliko poleta i snage da se ni u najdivljijem radu ne bi mogla utrošiti. Trebalo im je divlje borbe, divlje radosti. Onda se čitava zajednica okuplja na polju za vedre noći, pune mesečine. Počelo je divljanje. Najpre su jeli i pili, mnogo više nego obično. Inače su živeli dosta skromno. Sada su jela mnoga jela koja su štedeli upravo za ovakve prilike. Nisu ih trošili na obične dane, jer ih nije bilo dovoljno za svaki dan. Zatim su počeli da se rvu i biju između sebe ili sa životinjama. Kao pobesneli dečaci, kada ih

nešto zavrbi. Ne mogu se smiriti dok se ne potuku. Kad su se malo umorili, počeli su da plešu. To je bio znak da i žene – koje su onu borbu gledale samo izdaleka – mogu se približiti. Čitava je zajednica igrala kolo. Onda su iz njega izlazili parovi: muško i žensko. Igrali su ljubavne plesove i odlazili u šatore. Kasnije su za ovaj ples izrađivali posebne maske za lica i posebna odela samo da bi što divljije izgledali. Odredili su i stalno vreme za svečanosti. Ravnali su se prema mesečevim menama, godišnjim dobima, setvi, žetvi, berbi i drugim radovima. Naročite su se svečanosti priređivale kada su muška deca postajali mladići, a ženska devojke, kao i kasnije kada su mladići uzimali devojke za žene.

U tom prvom plesu, za vreme noći mesečine, početak je i vere i svih umetnosti. Današnja plesna umetnost nije ništa drugo nego nastavak onoga plesa. Slikarstvo i kiparstvo razvilo se iz divljačkih maski i šarenih haljina. Muzička umetnost, pevanje i svirka samo je usavršena pratnja onog prvog plesa. Dramska umetnost, lirska pesma i epsko pesništvo – i oni su nastali iz prvog plesa, njegovih pokreta i govora, borbenih izazivanja, ljubavnih poziva, zagrljaja i slavljenja junačkih dela kojima se svako hvalio pred družinom.

U zanosu drevnih noćnih igara nikla je takođe i vera. Praznici nisu bili ništa drugo nego dani plesanja, jela, pića, borbe i ljubavi. Molitve su nastale iz pesama koje su se u tim prilikama pevale. Prvi sveštenici bili su upravo oni koji su upravljali plesom, dirigovali muziku i određivali plesne figure. Barmicva, venčanje i mnogi drugi obredi potiču od onih plesnih svečanosti.

Zajednica je osećala da je ovo stanje koje je proživljavala u gozbi i plesu svećanih dana posve neobično i izvanredno. Nije umela da otkrije uzrok. Bila je uverena da ima viših bića koja nadahnjuju zajednicu ovakvim zanosom.

Uz prirodne nepogode i različite opasnosti kojih se trebalo plašiti, uz moć ljubavi, uz žalost za pokojnicima, bilo je i stanja kada su ljudi bili kao izvan sebe, pijani, obesni. Bili su u ekstazi. U pomamnom plesu postali su svi jedno. To im je bilo privlačno. To su želeli. Grom je izazivao strah. Smrt je izazivala žalosno čuđenje. Ljubav je bila neodoljiva snaga. Ples je bio radostan užitak. U plesu je zajednica zaboravljala na sve. Bila je nepoznatom silom izdignuta nad strahom i tugom, nad brigama i opasnostima.

Eto, te zagonetke imali su da reše priprosti praoci ljudstva. Crnac i danas veruje da dobri duh šalje kišu a zloduh da guta mesec za vreme pomrčine. Zbog toga pleše i zaklinje dobroga duha da prestane suša ili proklinje zloduha neka ispljune mesec. Priprosti prvi ljudi još manje su znali po kojim to jednostavnim prirodnim zakonima pada kiša iz oblaka ili nastaje pomrčina – Nekima je još i danas nepoznata tajna rođenja. Misle da deca žive u nekom drugom svetu ispod mora i da ih roda donosi odande. A kako bi onaj priprosti divljak otkrio pre nekoliko hiljada godina zakone po kojima se rađa dete čoveka kao i jabuka na stablu ili kao tele u staji ... Još i danas postoje najsmješnija verovanja: da čovek dolazi u nebo onako kako su ga obukli nakon smrti i kako nepomično leži u grobu. Pričaju o slastima raja u kome lepe žene zabavljaju muškarce jer samo oni ulaze u raj. A kako su primitivni ljudi i mogli znati da se o životu nakon smrti ne može reći ništa sigurno, jer se odande nije niko vratio i jer nema nikakvih saobraćajnih veza između živih i mrtvih.

Mnogi još i danas ne znaju kako nastaje ono stanje zanosā i polēta. Zbog toga pričaju bajke o nadahnuću, objavljivanju anđela, seobi duša, razgovora sa pokojnima. Prvi su ljudi još manje poznavali zakon o stalnoj izmeni brda i dolina u svetu, o pravilnoj meni umora i poleta u životu.

Primitivni prvi ljudi nisu to zaista i mogli da znaju. Osećali su da ih bez njihovog znanja i u različitim intervalima doseže ono izvanredno stanje, da prirodne nepogode ne zavise od njihove volje, da deca bez vidljivog razloga dolaze na svet, da njihovi dragi pokojnici nestaju nepoznato kuda. Te pojave bila su najveća važnost za sav njihov život.

Nešto savršeno nepoznato jedanput je grmilo i uništavalo, drugiput kišom oplodavalo, trećiput poklanjalo decu, četvrtiput odnosilo njihove očeve i petiput zanosilo čitavu zajednicu. Šta je to bilo? Svakako više biće, različito od ljudi. Da li je to jedno biće ili ih ima mnogo? Za to se nije mogao brinuti nerazvijeni mozak prostog čoveka. On je prinosio dar munji tamo gde je udarila – i nije pitao da li to svugde udara ista munja ili svakoga puta druga. Da li je ljubio munju? Nije. Prinosio joj je dar da je ublaži kao što umiruje aždaju u narodnim pričama. Ali od straha do ljubavi nije daleko. Ima između njih strahopoštovanja. Kada je divljak doneo dar munji, pred njom je govorio neka mu se smiluje, neka ga poštedi. I ulagivao se kao što se slabiji ulaguje jačem. Kaže mu da ga poštuje makar to i ne bila istina. Ali pomalo je i sam poverovao u

to. Počeo je zaista poštovati munju, vetar ili reku ili sunce. Sve što je ranije činio iz straha, to je sada radio iz iskrenog strahopoštovanja. Bio je uveren da to više biće nije njegov neprijatelj, već prijatelj. Samo traži poštovanje kao što to stariji traže da ih mlađi poštuju. To više biće u nekoj je prisnoj vezi sa pokojnicima njegove zajednice, i mrtvi su deo višeg bića. I njima se prinose darovi, i njih mora poštovati kao što ih je poštovao dok su još bili živi. Onda će žene dobijati decu i neće biti jalove. U onom zanosu (ekstazi) plesa, svako oseća živo kako postaje deo božanstva; više biće ga nadahnjuje dok jede svečanu hranu: ono ulazi u svakog pojedinca dok pleše verski ples. Ko je najdivljiji, najsilovitiji, ko najviše jede, najjače udara, naj snažnije skače i najbesnije grli – on je miljenik višeg bića, on je vođa, sveštenik, prorok.

Ali čoveku nije bilo dovoljno da postane deo božanstva samo za vreme plesa. Razmaženo dete ne može nikada da bude bez majke ili ma koje druge pratnje. Čim mora da bude samo, ono se boji. Nije naučeno da bude samo, da svojom snagom nešto postigne. Ne veruje u svoju snagu. Zato se boji i uvek traži zaštitu čuvara. Čovek se često našao u neprilici kada je video da ne može da savlada prepreke sam svojom snagom. Šta da radi? Drugovi su daleko. Zazvao je onu višu silu koju je u sebi osetio u času plesanja. Obećao joj dar. I zaista, čim je to učinio, već je osetio da mu raste snaga. Zašto? Jer se sada usudio, jer je verovao u snagu koja je sada u njemu milošću više sile. Jedanput je zazivao munju, ako je trebalo strovaliti panj ili ubiti zver. Drugiput je zazvao roditelje, ako je trebalo njihovo iskustvo i mudrosti da nešto teško izvrši, pronađe ili reši. Trećiput je zazvao nešto drugo. Počeo je verovati u zaštitnika koga može uvek pozvati u pomoć. To su bili prvi anđeli čuvari.

Kao prvo, ljudi nisu pitali i nije ih zanimalo ko je i kakva je ona viša sila. Obožavali su sunce i grom, vetar i izvor. Kasnije su shvatili da prirodne sile nisu bogovi, nego da nad njima moraju da budu neki viši gospodari. Tako su počeli poštovati mnogo bogova i verovali su da svaki od njih vlada u jednom delu prirode. Priprostiji narodi poštovali su u svakom drvetu, svakom izvoru, svakom polju boga koji tamo stanuje. Napredniji narodi izmislili su čitav novi svet u kojem žive bogovi kao što su i svoje mrtve smestili ili u podzemlje ili na kraj sveta. Naprimera Grci, bili su uvereni da na brdu Olimpu žive bogovi. Svaki od njih vlada ili jednim delom svemira ili nekom granom privrede. Posejdon je bio

bog mora. Had bog podzemlja. Hermo bog trgovine. Hefest bog kovača i tako dalje.

A kako su zamišljali ta viša bića? Uvek prema bićima koja su poznavali iz svog pravog života. Obožavali su snagu jer je ona mogla i da koristi i da škodi. Videli su da je bik jak, pa su obožavali bika. Izumeli su točak, a točkove su upotrebljavali za kola. Sad su mogli mnogo lakše da prenose stvari sa jednog na drugo mesto. Iz tog razloga bili su i uvereni da je točak božansko biće i to dobar bog, jer im toliko pomaže u radu.

No, čim su videli da bik i munja i točak ne mogu biti bogovi, počeli su zamišljati bogove u ljudskom obličju. Crnci su mislili da su bogovi crni, indijanci verovali da su bogovi bakarne puti, beli Grci zamišljali su bogove bele boje.

Svako je pleme mislilo da bogovi žive isto onako kako živi to pleme ili kako bi ono volelo da živi. Grci su živeli u velikim porodicama kojima je bio na čelu najstariji muškarac. Takva je porodica bila nalik na jugoslovensku zadrugu. Zbog toga su bili ubeđeni da i bogovi sa Olimpa žive takvim životom. Zevs je bio starešina. Hera je bila njegova žena. Među tim bogovima bilo je ustanaka, bilo je većitih svađa baš kao što ih je kojekamo bilo i u velikim porodicama. Bogovi nisu zazirali od lukavih prevara jer se i Grci nisu stideli lukavštine. Svaki bog imao je poneku životinju ili barem neku prirodnu pojavu koja mu je bila posebno posvećena. To znači da su ustvari najpre obožavali samog bika ili munju ili točak, a posle su mislili da bik i munja i točak nisu bogovi već da pripadaju jednom ili drugom bogu.

J e v r e j i su bili prvi narod koji je prestao da veruje u mnogo bogova. Agada lepo tumači vest Biblije da je Abraham prvi verovao u jednoga Boga. Kralj Nimrod reče Abrahamu; - Ako se ne pokloniš bogu-vatri, spaliću te. Abraham odgovori: - Klanjaću se vodi što gasi vatru. Nimrod reče: - Pa dobro! Abraham odvrati: - Ili oblaku što nosi vodu! Nimrod pristade i na to. Ali Abraham reče: - Ili vetru što razgoni oblake. Nimrod je bio zadovoljan i time. No, Abraham mu reče sarkastično: - Ili da se klanjam čoveku što podnosi vetar!

Tako se on narugao onima koji obožavaju prirodne sile. Jevrejski su proroci, od Mojsija poslednjih profeta, naučili narod da se odvrati od vere u mnoge bogove, jer ima samo jedan jedini Bog koji je stvorio nebo i zemlju i sve što je u njima. On upravlja svetom prema nedokuči-

vim putevima svoje pravde i ljubavi. Jevreje je odlikovao, jer se njima objavio na Sinaju i u proročkim priviđenjima. Njih je izabrao između naroda da mu budu sveti narod sveštenici i zato im je dao različitih zakona po kojima će posvećivati svoj život. Ali glavno je da Jevreji poštuju Boga i da vrše dobra dela, jer ona su važnija od propisa u obredima. Bog je pravedan i milostivo sudi svakome. Ako nam je nerazumljivo, što u ovom životu mnoge pravednike progoni nesreća za nesrećom, dok mnogi zločinac ima i suviše sreće – onda se moramo tešiti da su nedokučivi putevi Božji. Možda je nesreći pravednik ipak nešto zgrešio, a možda ga Bog samo iskušava da mu da nagradu na ovom ili na drugom svetu. Tako su proroci govorili narodu. Ujedno su tražili da bogataši ne čine zla i da ne otimaju sve od sirotinje nego da joj pomažu, jer će inače zbog njihovih grehova stradati čitav narod. Tako je i bilo. Jevreja je bilo malo. Oko njih su bili moćni narodi. Kad je nestalo bratstva i jednakosti među Jevrejima, bilo je neprijateljima lako da potlače Izrael i Judu. Proterali su ih iz domovine u Babilon. Tamo je jevrejski narod još više prigrlio veru i u pravednog Boga i u njegovog izaslanika Mesiju-Spasitelja koji će odvesti Jevreje iz progonstva u Svetu Zemlju i doneti mir celom svetu. U mesijansko doba živeće svi, ljudi i zveri, srećno u miru i ljubavi, bez zločina i nepravde, bez tlačenja slabih i siromašnih, bez zavisti bogatima. Kada su se Jevreji vratili iz Babilona u domovinu nisu prestali verovati u Mesiju. Videli su da se stanje u svetu nije ništa promenilo, da jači još uvek tlači. Posle su ih opet Rimljani proterali širom sveta. Svugde su sačuvali veru u jedinog Boga i u njegovog izaslanika. On će Jevreje izbaviti božanskim čudesima iz galutskoga stanja iz koga se sami nisu usudili izbaviti, jer nije bilo moguće.

Za vreme rimske vlade u Palestini počeo je mali deo jevrejskog naroda verovati da se Mesija već pojavio. Tako je nastalo hrišćanstvo koje se posle raširilo i među mnogim narodima što su do tada verovali u dobre i zle bogove, vile i veštice, duhove i zloduhove, anđele i đavole. Hrišćani veruju da ima jedan jedini Bog ali da su u njemu tri lica: Bog otac (to je onaj stari jevrejski Bog), Bog sin (Isus Hrist, to je jevrejski Mesija samo uzdignut na čast Božju) i Duh Sveti (to je zapravo novi oblik za ono nadahnuće iz plesanja prvih ljudi).

U novije vreme nestalo je i mnogo novih miljenika o Bogu. Postoje ljudi koji misle da uopšte i nema Boga. Ima sve više ljudi koji ne veruju u ovakvog Boga kako su ga zamislili nekadašnji ljudi. Jer Bog, kako

vidimo, bio je uvek ono nepoznato u životu i svetu. Oduvek je bio odgovoran za sve ono što ljudi nisu shvatali, čemu nisu znali urok i smisao. Da je crnac znao zašto pada kiša, ne bi je obožavao. Da svi ljudi znaju kako se šire zarazne bolesti, ne bi zbog njih krivili zle duhove i đavole nego neoprez i nepažnju. Ne bi tražili pomoć od dobrih duhova i svetaca, nego od adekvatnih lekara. Kada ljudi budu saznali kako se mogu sprečiti ratovi, kako ukloniti krize i nevolje siromašnih, tada više neće govoriti da je sve to volja Božja i da tako mora da bude.

Nama Bog više nije oblak i sunce, pa ni starac sa belom bradom ili dete. Boga ne činimo odgovornim za vremenske nepogode ili nesreće u ljudskom društvu. Njemu ne pripisujemo hodanje po zemlji i vršenje čudesa. Bog nam je nedokučiv i neshvatljiv, daleko iznad svih naših slika o njemu ili oblika u kojima ga prikazujemo.

Bog je poslednji uzrok čitavog sveta. Ne znamo kako izgleda taj uzrok iz koga je nastao svet. Znamo da ima uzrok, da ima Bog. Znamo da niko ne može znati kako izgleda Bog. Znamo da svako mora da ljubi čitav svet i svoga bližnjega. Da ne sme uvek da misli samo na sebe, nego da mora misliti na zajednicu: na porodicu, na razred, na školu, na narod, na čovečanstvo. Znamo da se ne smemo pouzdati u anđele čuvaru nego u sebe i u ljubav sestara i braće. Znamo da naš raj mora biti na zemlji, da tu moraju ljudi biti srećni i puni međusobne ljubavi. Znamo da ćemo takvim životom i radom u najvećoj meri omiliti Boga, jer ćemo onda otkriti pravi smisao ljudskog života: bratska zajednica svih ljudi na svetu.

Zbog toga ipak ne moramo da odbacimo stare priče o Bogu i njegovim izabranicima. Zar sada zaista više nema vrednosti nijedna bajka o čudesima, o vili, veštici, aždaji? Pa šta onda ako je sve to samo bajka i ako nije istina i ako ne može biti istina? Zar će nam to smetati da sa uživanjem čitamo bajke? Priče starih naroda i primitivnih plemena pune su lepote, pa makar oni pripovedači nemaju ni pojma o velikom napretku prirodnih nauka u novije vreme.

I stari jevrejski svet krio je u sebi mnoge čarobne lepote.

Kada je Perek video kako propada onaj stari svet pobožnog Jevrejina, odlučio je da ga prikaže i tako sačuva potomstvu. Zapisivao je lepe narodne bajke koje je čuo od baka i dedova, zatim priče o cadikama i njihovim čudesnim delima. Napisao je bezbroj divnih pripovedaka o ži-

votu tih pobožnih Jevreja i u starom dobu i u novije vreme. Pokazao je da taj stari svet nije bio toliko mračan kao što su govorili prosvetitelji (maskilim) u borbi protiv rabina i cadika. Bilo je tamo mnogo svetla, pouzdanja, međusobne ljubavi, poštenja, dobročinstava, odanosti narodu. Perc je pri tome često i idealizovao, ulepšavao. Prikazivao je cadika kakav bi trebao da bude. Uzori su mu bili neiskvareni pravi cadikim i hasidim. Tako je stvorio priče trajne vrednosti koje se cene po čitavom svetu.

Ovim izborom obuhvaćen je mali deo Percovih bajki i priča, ali su tu na okupu baš one priče koje svi smatraju pravim biserjem i jevrejske i svetske književnosti. Perc je opisivao učenjake i neznalice, rabine i cadikim, bogataše i sirotinju. Moćnike i prosjake, mitnagdim i hasidim, starce i decu, muško i žensko. U njegovim bajkama ima čudesa, u njegovim su pričama svi puni čvrstog pouzdanja u Boga. Mnogo više ljubavi pokazuje Perc za sirotinju nego za one bogataše koji samo žele da šire sebi slavu i da steknu mesto u raju (Gabaj Johanan) a kamoli za škr-tice (Požrtvovanost i Pasji seder). I učenost вреди manje nego dobro srce (Požrtvovanost). Zato su Bogu mili i neznalice (Zlatne papučice, Čudo na moru, Porodična ljubav), a prava požrtvovanost i pravo poštenje mogu čak da ponište i promene odluke Nebeskoga suda (Požrtvovanost, Polog). Hasidski cadikim pobeđuje naše divljene svojom plemenitošću, a nipošto učenošću ili čudesima. Samo dobrotom mogu da utiču na ljude i da ih vode na pravi put (Možda još i više! «Dobro!»)

Perc budi u našim srcima ljubav za sve lepo i dobro, svetu čežnju da i mi budemo plemeniti kao što su bili ljudi koje on opisuje u onom starom, danas gotovo nestalom svetu pobožnog Jevrejina. Naša ljubav mora biti čista kao ona čežnja u bajci o večitom miru u zemlji Nemaje. Moramo ljubiti i onaj stari jevrejski svet, i novi jevrejski svet u Erec Jisraelu i galutu, i čitav svet od jednog kraja zemaljske kugle do drugog.

Kad mislimo na priprostoga crnca koji pleše obučen kao maskara i moli se bogu kiša, nemojmo mu se rugati. I kada se setimo starih naroda koji su obožavali kumire od kamena i drveta, nemojmo im se rugati. I kada čitamo priče o hasidima koji veruju da im cadik ulazi svakoga jutra u nebo, nemojmo im se rugati. Svi se oni penju na vrh brda u zemlji Nemaje, svi oni ne čeznu da žive samo zbog hrane i odeće, ne-

go da se uzdignu u visinu. I vi čeznete za tim kada čitate priče o vilama i vešticama, ili o Indijancima i divljacima. Hoćete da ne živite samo za školu, za igru, za jelo. Hoćete da se zabavite nečim neobičnim, potrebnim, uzbudljivim. Nekad igrate pozorište, ponekad sami izmišljate priču, nekada čitate bajke i pripovetke. Svi mi čeznemo za visinama. Stari narodi bili su srećni, što su barem u bajkama mogli da lete ponad oblaka. Danas aeroplani lete visoko iznad njih. Danas već sanjamo o putu na Mars kao i o lađi koja će brodirati svemirom.

Čeznite za visinama u stvarnom aeroplanu, istraživanjem svemira u zvezdarnicama, naučnim proučavanjem prirode i života u njoj, upoznavanjem ljudskog društva u mogućnostima njegovog uspona – i u aeroplanu mašte, sanjarenjima o čudesima sveta čitanjem priča i bajki, čežnom za boljom budućnosti čovečanstva.

Tek tada ćete najbolje shvatiti sve plemenito svih svetova pa i sveta Percovih bajki i priča, nestalog sveta pobožnih Jevreja

**Ovaj tekst omogućio mi je uvodnik
Cvi Rotahmüller-a iz knjige bajki i priča Jichok Lejb Perc-a*

SADRŽAJ

Jichok Lejb Perc – Tatjana CVEJIN	5
O VEČNOM MIRU U ZEMLJI NEMAJE	7
SURELE PLAČE	13
MOJŠELE	15
UDOVICA TUŽILA VETAR	17
ZLATNE PAPUČICE	25
ČAROBNJAK	31
ČUDO NA MORU	37
POLOG	43
PASJI SEDER	47
MOŽDA JOŠ I VIŠE ...	53
«DOBRO»	57
GABAJ RABI JOHANAN	63
PORODIČNA LJUBAV	67
POŽRTVOVANOST	71
P O G O V O R	
<i>ONIMA KOJI NE VOLE BAJKE*</i>	105
PRVO SLOVO TVOG IMENA – T. CVEJIN	121
NAPOMENA	122
METAFORA O MOLITVI	122

PRVO SLOVO TVOG IMENA

Dugo sam nakon iščitavanja ovih najljepših bajki na svetu koje su nastale najverovatnije iz priča Jevreja razgovarala sa Jichok Lejb Perecom. Ništa nije rekao. Gledao me je sa te fotografije iz knjige koju sam halapljivo gutala i gutala. Gledala sam i ja njega i kao da su nam se pogledi između ovog i nekog drugog sveta potirali.

Uradi šta si naumila i neka bude volja Božja ...

Odmah potom dopisah i ovo:

Odlučila sam da Te volim. Najviše na svet/l/u. Visoko – do neba.

Zar samo dotle – šaputala je odluka koja je aritmetički otkucavala napred i nazad.

Odlučila sam da samo Tebe volim – otkucavala je kategorija visinske odlike moje dubinske akorde nežnosti.

Nešto se u meni koprcajući bolno bunilo. Neko me je početničkim glasom aritmije opominjao vekovima. Još pre početka a već prekasno.

Odlučila sam da promenim odluku. Za zamenu Nešto. Ispod dubina. Nekog ponad Visina. Najviše i još bliže od svekolikih uzaludnih oprastanja.

I Usud je rekao da treba ići i govoriti ljudima: O ljubavi!

Treba govoriti – ljubav, ubav, bav, av, v ...

Čutala sam toga dana zbog dana koji je došao. Došao je sa svojim vremenom i u mom v*remenu nađen. Stavila sam ga u svoje oko i gledala. Stavila sam ga na svoj prst i upirući negde gde se Nešto teško nalazi, odlučila da volim.

Ne samo Tebe !!!

Negde gde je najviše na Svet/l/u dubina videla sam samo Nas.

Tako je i danas.

Odluka je pala duboko u mikve mediteranskog mora i klokotala.

Svet je dubok, visok i širok – govorilo se virovima.

Negde ispod izvorišta budućnosti žuborio je žaok žagora plamtećih reči buduće pustoši ...

Uzela sam od luka strelu i slomila s/w/e.

Samo tako, do tebe dosežući, sama i neprimećena – mogu li?

Ponavljalo se neprestano i sa/svim tako, a kada sam počela braneci se bežati, sustignuta i zadihana, vrisnula sam. Svet me je čuo i najviše na Svet/l/u, od Neba prozračniji, treperimo.

Da, to sam Ja!

Da li sam zaista odlučila samo dotle, samo do ljubavi ili do prvog slova Tvoga Imena koga vekovi sriču ...

Tatjana CVEJIN

NAPOMENA:

Cvi Rothmüller je zapisao 15.02.1932. godine, najverovatnije prilikom završetka knjige da mu je poznato da su sledeće priče objavljene u književnoj periodici:

- Udovica tužila vetar («Haaviv» god.II broj 7 – prev.Alef)
- Zlatne papučice (Haaviv» god. II broj 8 – prev. Murjam)
- Čarobnjak («Židivska smotra» god. VIII br.7 – bez oznake prevodioca; «Haaviv» god. V br. 9 – bez oznake prevodioca)
- Čudo na moru («Haaviv» god. II br. 1 – prev. Mirjam i Cvi)
- Polog («Haaviv» god. I br. 0-10 – prev. Šalom)
- Možda još i više! («Židovska smotra» god. I br. 7 – prev. Johanan Thau; «Haaviv» god. I br.8 – prev.Šalom; češće preštampano)
- «Dobro» («Židov» god. XV br. 37 – prev. Cvi Rothmüller)
- Požrtvovanost («Haaviv» god X br. 1 do 10 - prev. Cvi Rothmüller)

«Ostale priče nisu dosad objavljene u hrvatskosrpskom jeziku. Bajka «O vječnom miru u zemlji Nemaje» (prev. Ruža Lerincova) i priče «Surela plače» i «Mojšele (prev. Cvi Rothmüller) prevedene su s nje-mačkoga. Sve su druge priče prevedene s hebrejskoga, i to iznova za ovo izdanje. Ipak sam pri tome upotrebljavao ranije prevode, pa zahvaljujem prevodiocima, što su dopustili upotrebu. Isto tako hvala mome drugu S a m u e l u R o m a n o koji mi je pomogao u ispravljanju pre-voda i štampe» - zapisao je Cvi Rothmüller.

Metafora o molitvi

... Blago čoveku koji moli sa pravom pobožnošću; molitva mu se diže kao prejasno svetlo, bez i najmanjeg trunaka svakidašnjosti i telesnosti, i nijedan duh, nijedna prepreka i prepona nemaju vlast nad njom ... Ona se diže uspravno, kao gust oblak kadiva ... Jao čoveku koji moli sa mnogo reči i sa malo pobožnosti, jer mu je molitva uvijena u telesnost, pa je suviše teška i ne može da da se diže brzo ...

JICHOK LEJB PEREC

O VEČNOM MIRU U ZEMLJI NEMAJE

NAJLEPŠE BAJKE I PRIČE IZ SVETA POBOŽNIH JEVREJA

IZBOR I PREDGOVOR: TATJANA CVEJIN

JICHOK LEJB PEREC
O večnom miru u zemlji Nemaje
Najlepše bajke i priče iz sveta pobožnih Jevreja
Izbor i predgovor: Tatjana Cvejn

Biblioteka
Jevrejski pisci

Urednik:
Nikola Novkov

Izdavač:
Jevrejska opština Subotica, Subotica za izdavača,
Robert Sabadoš, predsednik

Likovna oprema, kompjuterska obrada i korice:
Tatjana Cvejn
cweyin@eunet.rs

Štampa:
SZR „VERZAL“ Kunji Čaba
Subotica, Jovana Mikića 32/b
2008. godine

Tiraž:
1000 primeraka

ISBN 978-86-87621-00-8

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.411.16 (438) - 34

ПЕРЕЦ, Јицхок Лејб

O večnom miru u zemlji Nemaje : najlepše bajke i priče
iz sveta pobožnih Jevreja / Jichok Lejb Perc ; izbor i
predgovor Tatjana Cvejn. - Subotica : Jevrejska opština
Subotica, 2008 (Subotica : Verzal). - 126 str. : autorova
slika ; 25 cm

Jichok Lejb Perc: str. 5-6. - Tiraž 1000.

ISBN 978-86-87621-00-8

COBISS.SR-ID 234152967

JICHOK LEJB PEREC

O VEČNOM MIRU U ZEMLJI NEMAJE

NAJLEPŠE BAJKE I PRIČE IZ SVETA POBOŽNIH JEVREJA

Ovim izborom obuhvaćen je mali deo Percovih bajki i priča, ali su tu na okupu učenjaci i neznalice, rabini i cadikim, bogataši i sirotinja, moćnici i prosjaci, mitnagdim i hasidim, starci i deca, muško i žensko ... baš one priče koje svi smatraju prvim biserjem i jevrejske i svetske književnosti. U njegovim bajkama ima čudesa, u njegovim pričama svi su puni čvrstog pouzdanja u Boga.

Mnogo više ljubavi pokazuje Perc za sirotinju nego za bogataše koji samo žele da šire sebi slavu i steknu mesto u raju (Gabaj Johanan), za škrstice (Požrtvovanost, Pasji seder)...I učenost вреди mnogo manje od dobrog srca (Požrtvovanost). Iz tog razloga su Bogu mili i neznalice (Zlatne papučice, Čudo na moru, Porodična ljubav), a prava požrtvovanost i pravo poštenje mogu čak da ponište i promene odluke Nebesko-ga suda (Požrtvovanost, Polog). Hasidski ca-

dikim pobeđuje naše divljene svojom plemenitošću, a nipošto učenošću ili čudesima. Samo dobrotom mogu da utiču na ljude i da ih vode na pravi put (Možda još i više! «Dobro!»)

Perc budi u našim srcima ljubav za sve lepo i dobro, svetu čežnju da i mi budemo plemeniti kao što su bili ljudi koje opisuje u onom starom, danas gotovo nestalom svetu pobožnog Jevrejina. Naša ljubav mora biti čista kao ona čežnja u bajci o večitom miru u zemlji Nemaie. Moramo ljubiti i onaj stari jevrejski svet, i novi jevrejski svet u Erec Jisraelu i galutu, i čitav svet od jednog kraja zemaljske kugle do drugog.

IZBOR I PREDGOVOR: TATJANA CVEJIN